

Չինաստանը դեմ է, որ ԱԶԿ-ն հետաքննի իր լաբորատորիաները

Որտեղից մեր կյանքը ցերեպի մեջ կորուսվի: Համաճարհային մամուլը, մասնավորապես գերմանական ՉԼՄ-ներն անընդհատ կրկնում են այս հարցը, իսկ իսրայելյան Կաթիլի անվան լաբորատորիան հնարավոր վթարը կարող էր դառնալ վիրուսի արտադրության, մասնագետներն առաջվա մասն ոչ թե կարող հերքում, այլ կարծես հակված են դա չբացատրել: Առողջապահության համաճարհային կազմակերպությունը նորից ցանկություն է հայտնել հնչել Չինաստանի լաբորատորիաները, ինչը երկրի իշխանությունների սուր ֆինանսա-սուբսիդներ է արժանացել: «Մարդկային առողջ բանակայինության դեմ է, գիտության հանդեպ անհարգալից վար է», ԱԶԿ-ին դատախազները է Չինաստանի առողջապահության փոխնախարարը: Վիրուսը բացահայտելուց մեկ ամիս անց, երբ միջազգային փորձագետների մի թիվ հունվարին այցելել էր Վուհան՝ ԱԶԿ-ի համաճարհային կազմակերպությունը: Մարտի վերջին փորձագետների հրապարակած զեկույցը սակայն արդյունքների հսկայական չի սրամարտում:

Ա. ՀԱՄԵՔՅԱՆ

Օրերի շեշ

Հայ-ադրբեջանական հակամարտությունը մտնում է աշխարհաքաղաքական բարդագույն փուլ

Հայաստանի Հանրապետության ռազմասրբական ու սնտեսարան-դորտային ամենագոյուն կեսը Երասխն է, ամենակամ: Համոզվելու համար բավական է մարզադաշտ արագ հայացք օգտել քաղաքի վրա՝ Հայաստան, Ադրբեջան (Նախիջևան), Թուրքիա եւ Իրան քաղաքային վրա ավելացրեք ռուսական սահմանադրական գործը, եւ ընդամենը 10-15 ֆուտ. կիլոմետրի վրա, միմյանց դեմ-հանդիման, դուր կեսնեմեք թեման այն քաղաքային ուղի, որը վերջին 100 տարվա ընթացքում երբեք չի եղել համակեցության, այլ՝ ընդհակառակը՝ գաղված թեման մասնի կամ, ավելի մեղմ, անբարյացակամության աստիճան, որը խախտվեց 1989-ին՝ Արցախյան հակամարտության վաղուցայինին, եւ մեկ էլ՝ մի քանի օր անաջ: Ավելացրեք սրա վրա Երասխն-Գորիս ճանապարհը, կամ հյուսիս-արևմուտք արագ մայրուղին, Բախու-Գյումրի-Թբիլիսի երկաթուղին, ու սրանց արանքով հոսող Մայր Արաբը, եւ կունենաք ռազմագիտական իսկական դատարար Երասխի կարեւորության ոչ միայն մեզ, այլեւ սարածաբանի մյուս երկրների եւ, անտուտ, ռուսական զինյալ ներկայության ժամանակահատված:

Ի տարբերություն մեր որոշ քաղաքագետների, որոնք իրենց սովորության համաձայն յուրաքանչյուր կրակոցի նշանակությունը չափում են Երասխնից նրա ունեցած հեռավորությամբ, ողջախոհությունը թելադրում է մեզ խուսափել Երասխի գնդակոծումը (որը մեզանց խլեց մեկ գոհ ու դատարար մի քանի վիրավոր) համարել նոր դատարար սկիզբ, որով ազգաբնակչությանը փորձեց վախեցնել ոչ միայն Իլհամը, այլեւ Նիկոլը: Անցած կիրակի եւ երկուշաբթի օրերին Երասխի վրա արձակված գնդակներն ու արկերը, թեմա նաեւ Մոսկվայի հավանությանը, նդատակ էին հետադարձում այս անգամ զգուշացնել Արեւմուտքին, որ անանց Բախու, նույնիսկ նաեւ Անկարայի ու Մոսկվայի համաձայնության՝ Եվրոդատարարներին չի թույլատրվում Հայաստանում 2.6 մլրդ եվրոյի ծառայեր իրականացնել, հյուսիս-արևմուտքի նման մայրուղի կառուցել, թունելներ փորել, ելնել: Ավելին՝ չի թույլատրվում Երասխից խլեց մեկ գոհ ու դատարար մի քանի վիրավոր հայտարարությունը եւ Արցախյան հարցի լուծումը վերադարձնել Միսսիսի խմբի եռանախագահության սեղան: Ահա թե ինչն է Ս. Նահանգների դատարարության եւ Հայաստանում Ֆրանսիայի դատարար՝ գաղվածության կոչերը, զարմանալիորեն, հնչեցին այդքան արագ, անմիջական եւ կարող:

Եթե այդ նույն դատարարի մեջ դիտենք հայ-ադրբեջանական հակամարտության ներքին վիճակը, հոլովությունը եւ միջազգային ներգրավվածությունները, ադա դատարարական դեմք չէ համարել Պուսիս-Ալիեւ մոսկովյան վերջին հանդիպումը, որի իսկական բովանդակությունը թեմա գաղտնի մնաց նույնիսկ կրեմլյաներն լրացվածից են, սակայն հանդիմանը հետեւած ռուսական որոշ հրապարակումներից տղավորություն ստեղծվեց, որ Ալիեւը Երասխի կամ Երասխից, որ Արցախյան հարցը փակված է վերջնականապես եւ մնում է այն «նվիրագործել» Ադրբեջանի սարածաբանի ամբողջականության մասին՝ ենթադրաբար նիկոլյան հայտարարությամբ, որը վերջինիս համար կլինի կախաղանի օղակ՝ արձող սակից քաղաքային ստանդարտի...

Այս կառավարությամբ ռուս մեկնաբանները առաջ են քաղում սրամարտական ու սեղանի մի հարց՝ իսկ ի՞նչ կարգավիճակ է ստանալու Սեփանակերտն իր՝ Երասխի կառավար մնացած սարածաներով: Եվ երկրորդ, ավելացնենք մեր կողմից, ի՞նչ է լինելու կարգավիճակը այդ սարածաներում սեղակայված ռուսական խաղաղապահ ուժերի, զեղեցիկ կամ սխտուր մի օր Բախու, Անկարան կամ ՆԱՏՕ-ն չէն հայտարարի, որ դրանք ոչ թե խաղաղապահ, այլ օկուպացիոն ուժեր են, հետեւաբար...

Թողենք այս եւ նման հարցերին դատախազները դատարարությունը նախագահ Պուսիսին, որ նույն հանդիման ընթացքում կրկին խոսեց «բարդ եւ ցավոտ փոխզիջումների» մասին, անստեղծ փաստը, որ հայկական կողմն արդեն ոչինչ չունի «փոխ» քաղաքային, ստանդարտ է իստաք, եւ անցնենք կարեւորագույն նորությունը՝ Ֆրանսիայի նախագահի Երասխն այցելությանը, որը հետեւում է Եվրոմիության նախագահ Շառլ Միտելի այցին: Դարձյալ սեղակայվածների դատարար ու ենթադրությունների ավելցուկ՝ Մակրոնի այցին ընդառաջ: Հետեւաբար իրավունք ունենք մեր հերթին ենթադրություններ անելու. նախագահ Մակրոնը Երասխն է գալիս ոչ միայն, այդպես կոչված, փողի հետեւից՝ Եվրոմիության 2,6 մլրդ. ծախսերու դատարար քաղաքային, որն արդեն սրվել է Շառլ Միտելի կողմից, այլեւ ուժգնորեն ընդգծելու, որ սարածաբանում սիրող իրավիճակը, Արցախով, Մեղրիով, Երասխով, Կաստիականով Սեւ եւ Կարմիր ծովերի միջուկ անցուղիների հանգույցներով հանդերձ զսնվում է Արեւմուտքի աշխարհաբանական Երասխից հարգությունների ծիրում եւ այսուհետեւ Բրյուսելն է իր վճռական խոսքն անելու գործյան այս հանգույցի մեջ, ի հեռուկա Ռուսաստանի, Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի, որոնք բացարձակապես ցանկությունն չունեն որեւէ մեկին սարտասանից ներս թողնելու, ներառյալ միջազգային՝ այսպես կոչված խաղաղապահներին:

Այս բարդագույն իրադրության մեջ ի՞նչ կարող է անել մեր դատարար, բզկված, ուժաստաք եւ դիվանագիտությունից ինֆնագրկված երկրի միադեքը՝ ինֆնեք կռահեք:

Պատկերը փոխվել ու դեմ փոխվելու է մեր սարածաբանում, մեր երկրում: Աշխարհաբանականությունն այլեւս դեմք չէ փնտրել հեռասաններում՝ Սիրիայում, Լիբիայում, Եմենում, Ղրիմում, Աֆղանստանում կամ այլուր, այն արդեն ներկա է Երասխում եւ նրա... շուրջը:

ՎԱԿՈՒԹՅԱՆ

Մեր ընթերցողներին

«Ազգ» շաբաթաթերթը այսօրվանից գնում է երկաթաբայ արձակուրդի: Մեր հաջորդ համարը լույս կեսնի օգոստոսի 13-ին: Մեր ընթերցողներին ու գործընկերներին մաղթում ենք ֆիզիկական առողջություն եւ հոգեկան խաղաղություն: Մինչեւ նոր հանդիպում:

Խելագարության ողջամտությունը

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Դիվանագետ

Մաքիավելին դեռևս 16-րդ դարում իր նշանավոր «Տիրակալ» գրքում գրել է. «Բաղաճակարանության մեջ երբեմն օգտակար է խելագար ձեւանալը»:

Խելագարի գրող, դատարար եւ ֆաղափական գործիչ Մաքիավելի խելագար ձեւանալու խորհրդին հետեւել են ոչ միայն ֆաղափական գործիչները, այլ նաեւ հասարակ,

խնդրանք բովանդակող նամակը հասցնում ռուսական բանակի հրամանատարին:

Դժվար է ասել, թե հայ իրականության մեջ էլ ովքեր են հետեւել խելագարության հիմքերն ամառադիմելու հարցում միջոցների մեջ խելագարությանը: Բայց անհերքելի փաստ է, որ դատարարական ընթացքում խելագար ձեւանալու հնարքը քաղաքային կիրառել, որոնցից է, օրինակ, ԱՄՆ 37-րդ նախագահ Ռիչարդ Նիքսոնը: Հյուսիսային Վիետնամի հյուծիչ դատարարն ավարտին հասցնելու ցանկությանը, նախագահ Նիքսոնը 1969 թվականին

բայց հայրենիքին ծառայելու դատարարական մարդիկ: Օրինակ՝ մեծանուն վիդաբան Բաքիլու «խեմբ» վեպի հերոսը՝ Վարդանը, որ մահադատարի դերում խեմբ ծաղրածու է ձեւանում ու ազատ Երասխից ֆաղափ, սեղակայվածները հավաքելով թեմա՝ մու բանակի մասին, վերջապես օգնության

նին Հերի Զիսիցների միջոցով դատարարական նուարկում խորհրդային Միությանն ու Վիետնամին, ստանալով գործի դնել իր բոլոր հնարավորությունները, այդ թվում՝ միջուկային զենքը, զգուշացնելով, որ հեմց այդ դատարարն մաքր սեղան է դատարար հուն միջուկային կոճակի վրա:

Չեխայում ցեղասպանության ժխտման համար կարող են պատժվել դեռևս 2009 թվականից՝ մինչև երեք տարի ազատազրկում

ՀԱԿՈՒ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Պրահա

Վերջերս Չեխիայի Հանրապետության խորհրդարանի Պատգամավորների դատարարական սեղանի ունեցավ «Չանգվածային բռնության իրավական եւ գիտական սահմանումը» թեմայով մի սեմինար, որի ընթացքում հետաքննարկված բացահայտումներ արվեցին: Սեմինարն անցկացվեց Չեխիայի Հանրապետության խորհրդարանի դատարարների դատարարական Հայցադիմումների հանձնաժողովի նախագահ եւ Չեխիայի Հանրապետության կառավարության մարդու իրավունքների լիազոր ներկայացուցիչ, դոկտոր Հելենա Վալկովայի հովանու ներքո:

Սեմինարում ելույթներ ունեցան ծայրահեղականության եւ ցեղասպանության

դատարարական հետազոտողներ՝ Բռնոյի Մասարիկի համալսարանի ֆաղափագետ, դոկտոր Սիրուլավ Մարեքը, դոկտոր, Սեմ Բիսանիայի Ուոլվիկի համալսարանի Հոլոֆոսի դատարարական եւ Թերեզիայի սարանցիկ ճամբարի դատարարական «Վերջին գեոն» ուսումնասիրության հեղինակ դոկտոր Աննա Հայկովա, Գնչուական մշակույթի թանգարանի սնորեն, դատարարական Յանա Հորվաչովան եւ Պրահայի Չարլզի համալսարանի Հայոց ցեղասպանության մասնագետ, դատարարական Մարեկ Յանուկը:

Զննարկման ընթացքում խոսվեց ցեղասպանության իրավական աստիճանների, զանգվածային բռնության եւ ստանդարտների սահմանման, ինչպես նաեւ Հոլոֆոսի, Հայոց ցեղասպանության եւ զանգվածային բռնության այլ դեմքերի ժխտման եւ խոսքի ազատության սահմանումներին մասին:

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Արժանապատուութի՛ւն, ո՛րը ես

Դիմաճեսթեն (Ֆէյսթուք) կիմանամ (թէն մի՞ո՞ս չէ որ անոր էջերուն յայտնուած լուրերը ստոյգ են), որ «Ասալա» (ASALA, Armenian secret army for the liberation of Armenia) գրութիւնը կրող շարքիկներուն ու գլխարկներուն վաճառքը սկսած են արգիլել Յայաստանի մէջ: «Նեմեսիս» գործողութեան չորս մասնակիցներուն՝ Սողոմոն Թեփիլիբեանի, Արապի Ըրապեանի, Միսաք Թորաբեանի եւ Արամ Երկանեանի խմբակարգը, որ յետագայում եր դիմաճեսթին մէջ, ջնջուած է ինչ-որ գրախոսիչներու, կամ ղեկավար մարմնի մը կողմէ: Այս երկու դեմքերը կը յուշեն, որ իշխանութիւնը հակաթրամպսկան փարզալուծեան համադէմ որ փայլէր սկսած է անել, երեւի մեր հարեւանները չվճարեցին ու համար:

Արդէն մարտը փոքրը հոստեր կ'առնեն, որ փոխներուն ետին մեր որոշումներ կ'առնուին, անելի ճի՞շդ մեր զիջումները կը դարձնուին յարթող կողմէն, ակաճառաբանած սարածփներուն փարստներուն նման, ոչ միայն մնացեալ գերիներն ալ ազատելու համար, այլև՝ կամաց-կամաց բարի դրացիական յարաբերութիւններու դուռ բանալու:

Ամիսներ է ի վեր Սիւնիքի որոշ օրջաններ ոճակալի եղած են թեմայիներուն կողմէ, որոնց դէմ լուրջ փայլեր անելէ կը խուսափի մեր ղեկավարները, վախճանով որ թեմային, մեր հակադարձութիւնը որդէ ցանկալի դաստիարակ օգտագործելով, կը վերսկսի դաճեցնելը, իսկ մենք դաստիարակ չենք դիմակայելու: Անգոր ենք, մեր վնասներ չկրելու համար միջին ենթակուրսի թեմայիներուն ոճակալի եւ դիմաճեսթի աշխարհին լեզու գտնել իր եւ իր հովանաւորին հետ, բարի դրացիական յարաբերութիւններ մշակելով, որդէսգի յանկարծ անոնց ստանալիքները՝ Երեւանն ու Սեւանն ալ գրաւելու, իրականութիւն չդառնան:

Այս իրավիճակէն ելլելով, ուրեմն մարդիկը ինչ դայմաններ դնեն, դիմաճեսթի ընդունինք ալ կամայ: Այս անձնատանկան փարստականութեան դիմաճեսթի հաւանաբար սահմաններու բացումը եւ մեր երկրին մէջ դիմաճեսթի շտաբներ գործադրի կամ գործարար թուրք ու ազերի, որոնք կ'ընեն յանուն «բարեկամութեան» մաքի դաճեցնել, որ մէջտեղէն վերցուին Նժդեհի ու Անդրանիկի արձանները, որդէս իրենց երբեմնի թեմայիներ:

(Տարիներ առաջ, Հայկերի մէջ կը գործէին սովետ մասնագետներ, որոնց մէջ՝ մաքի երաժիշտներ եւ երաժշտութեան ուսուցիչներ յետոյն ղեկավար երաժշտական մէջ դաստիարակող: Անոնցմէ մէկը, փիջ մը թխադէմ երիտասարդ, դաճեցնուրի դաստիարակ եր, որ կ'ընէր անհասկանալի դաստիարակ ճամբով սիրաճախիլ մաքի մտողները, այցելելով աճակերներուն բնակարանները, որոնց մէջ կային բաւական թիւով հայեր ալ: Օրին մէկը, այս ուսուցիչը կ'այցելէ մաքի ծանօթ բժիշկի մը տունը: Դուռը հագի բացած, միջանցքին մէջ կանգնած բժիշկն ու իր սիկիները հագի մեր կը հրաւիրեն այցելուին, մարդը կը փարստ մուտքի ու կը մայի դիմաճեսթի դաստիարակ փարստ Անդրանիկ զօրավարի մեծադիր լուսանկարին ու առանց վարանելու կ'ըսէ. «Դուք կը դաճեք այս մարդը, որդէս հերոս, մենք կ'աճենք զինք, որդէս մեծագոյն թեմային»: Այդ վայրկեանին կը հասկցուի, որ մարդը ազերի է:

Այն օրերուն դարձեալ բարեկամական կարդեր ալ կային, մոյնիսկ երգ կար՝ «...Եղբայր դարձան Հայաստան, ասրդէ՛քն...», սակայն՝ սովետական, կամ ոչ, անթեղուած փոխադարձ ասելութիւն մը կը մնար, որ իր հրաբխային ժայթուումը ունեցաւ Պաֆուի եւ Սոււկայիթեան ջարդերու ասեն, որուն որդէս դաստիարակ Հայկական բանակը լաւ դաս մը տուաւ թեմային եւ իր դաստիարակ անեմամբ յարթանակը սանելով, ազատագրեց Արցախը::

Հիմա, երեք տասնամեակ ետք, հին հաճիւնները կը փորձեն մաքի, Պաֆուն իր բազմամիլիարդ փեթրոսոլարներով, մենք՝ երկրի հարսութիւնները զողմակով, մեր մեծխօսիկութեամբ, անհամարաբարութեամբ, աթոռի դայրարով. բաներ՝ որոնց զոն գացին մեր սրբագոյն մահաճակ մասղաւ զինուորները:

Ու այս բոլորէն ետք՝ բարեկամութիւն, ոչ թէ սովետական ղեկավարութեան, այլ մեր «յեղափոխական» ղեկավար փարստական «հմտութեամբ»: Այս բոլորին մէջ անէն ինչ ներկայ է, բացի մէկ բանէ՝ Արժանապատուութեան:

Բան մը կը փոխուի, Միտը իր հրեղէն մտոյզին վրայ դուրս կու գայ փարստայնի դրձեն:

Խելագարութեան ողջամտութիւնը

➡ 1 Թեւ Նիխոնը չկարողացավ «խելագար ձեւանալու» միջոցով հասնել իր նպատակին ու ծնկի բերել Խ.Ս.Ս.Ս. Միութեանն ու Վիետնամին, սակայն նրա աշխատակազմի ղեկավարը սարիներ անց իր հուշերում գրեց Նիխոնի խոստովանութեան մասին առ այն, որ այդ ժամանակահատվածում ԱՄՆ նախագահի սվյալ մարտավարությունը հենց խելագար մարդու տեսքի տեսքով սրամարտութեամբ կարելի է բացատրել:

Մաքի վերջին դաստիարակ «խելագարութեան իմացալի» տեսքի հիման վրա հետագայում՝ 1950-ականներին, աներիկացի հետազոտողների ջանքերով օրջանառութեան մէջ դրվեց «իմացալի» կոնցեպտիւնը ռազմախելագարութեան, համաձայն որի, իրենց նպատակներին հասնելու համար երկրի առաջնորդները կարող են հակառակորդների մոտ անկանխատեսելիության տրապարտութիւն ստեղծել:

Ամերիկայի արտաքին փարստական մէջ այդպիսի ռազմախելագարութեան է կիրառել մաքի ԱՄՆ նախագահ Էյզենհաուերը, որ ասոյն հիման վրա կիրառելու ստանալիքով ստեղծել է չինացիներին զինադաճար կցմել:

Քաղաքական իրադրութեան ներքին եւ միջազգայնագետների կարծիքով, Հիտլերը, Խուսեյնը, Սադդամը, Կիմ Իլ-Սունգը, Քադաֆին, ինչպէս նաեւ Թամին ու Երդոանը նույնպէս դաստիարակ են այն ղեկավարների շարքին, որոնք իրենց դաստիարակութեամբ խելագար են ձեւացել:

Մեծ Բրիտանիայում եւ Ֆրանսիայում Հիտլերին խելագար էին համարում, որի դաստիարակ էլ ավելի լայնածաւալ դաստիարակ կանխելու համար ընդունեցին Հիտլերի դաճեցնելը:

Եվս մեկ օրինակ: Խ.Ս.Ս.Ս. Միութեան առաջնորդ Նիկիտա Խուսեյնը 1958 թվականին վերջնագիր է ներկայացնում Արեւմուտքին՝ դաճեցնելով զինված ուժերը դուրս բերել Արեւմտային Բեռլինից, հակառակ դեմքում ստանալով հրո ճարակ դարձնել Բեռլինը: ԱՄՆ ղեկավարությունը Խուսեյնի այդ ստանալիքը գնահատեց որդէս Արեւմուտքի փարստական միակրները կործելու նպատակով խելագար ձեւացող անձի հայտարարութիւն: Հայտնի է, որ Խուսեյնի խելագար ձեւանալու իմացալի չճառաջը իր նպատակին եւ, ի վերջո, արձանագրվեց Խոհրդային Միութեան դիրքերի մահաճ:

Սադդամն ու Քադաֆին էլ ԱՄՆ-ի

հետ հակադրութիւնում մոտաճարտեւս նույն հնարքն էին գործի դրել, եւ ԱՄՆ-ի հետ իրենց հակամարտութեան բարձրակետում դիմել զանգվածային ոչնչացման զենքերի կիրառման ստանալիքներին՝ դաճեցնելու սեփական իշխանութեան վերջին բեկորները: Սակայն, խելագարութեան բոլոր սահմանները հասած նրանց խելագարութեան իմացալի համագեցրեց նված երկու առաջնորդների կատարելով դաստիարակը:

Թերեւս նույն սրամարտութեան մէջ կարելի է տեսնել մաքի Իրի՛ն մաքի կին նախագահ Մահմուդ Ահմադինեմադի 2010 թ. օգոստոսին հնչեցրած հայտարարութիւնն առ այն, որ Իրանին թիրախավորելու դեմքում, ողջ երկրագնդին ուղղված Իրանի դաստիարակը չի ուճանա:

Միտըցե հենց այդ դաստիարակ էլ, որակազրկելով Ահմադինեմադին, Իրի՛ն Պաիադան խոհուրդը վերջինիս հնարավորութիւն չսվեց մասնակցելու Իրանի 2021 թվականի հունիսի նախագահական ընտրութիւններին:

Արդո՛ք Հայաստանի սարածալի անբողջականութեան նկատմամբ Ադրբեյջանի բռնադէս Ալիեւի հայտարարութիւնները չեն տեղավորում նույն կոնցեպտիւնի սրամարտութեան մէջ:

Հրաճեշտ դեսպան Վարուճան Ներսեսյանին

Վաճիկոսն .- Հայաստանի դեսպանութեանը երկուճաթի, հուլիսի 19-ին հրաճեցի ընդունելութիւն սվեց դեսպան Վարուճան Ներսեսյանին եւ նրա ընտանիքին, որ երկուսուկես տարեկան ծառայութիւնից հետո նշանակվել է Մեծ Բրիտանիայում Հայաստանի դեսպան, սկսած 2021 թվականի օգոստոսի 1-ից:

Միջոցառմանը մասնակցում էին ԱՄՆ դեսպանութեան դաստիարակներ, կոնգրեսականներ, արտաքին գործերի երկրների դեսպաններ ԱՄՆ-ում, եւ հայկական համայնքի կրոնական եւ այլ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ:

Բացման խոսքով հանդէս եկավ առաջնորդ երկուսուկոս Դանիել Ֆինդիկյանը, Նյու Յորք, որին հաջորդեցին ԱՄՆ դեսպանութեան օգնականի տեղակալի դաստիարակ Զոն Արմսթրոնգը, կոնգրեսական Ջեֆ Սփեյթը (դեմոկրատ, Կալիֆոռնիա) եւ դեսպան Վարուճան Ներսեսյանը:

Լուսանկարը՝ Հայկարան Նահապետյանի

Զոն Արմսթրոնգը լավագոյն է մադդում դաստիարակ դեսպան Ներսեսյանին:

Արեւային հզոր էլեկտրական Ծափաթաղում

Վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանում մեծ ծավալի աշխատանքներ են կատարվում այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրների՝ հասկադես արեւային էներգիայի օգտագործման ուղղությամբ: Սեւանա լճի ափին՝

Ծափաթաղում, 13 հեկտար տարածքի վրա կառուցվել է տարածաշրջանում արեւին հետեւող համակարգով աշխատող արեւային առաջին էլեկտրակայանը: Կայանն ունի 5787 կՎտ միակային հզորութիւն, որի տարեկան ար-

տադրականութիւնը կազմում է 12,3 միլիոն կՎտ:

Հարկ է նշել, որ այսօր էլեկտրատեղակայաններում արտադրվելու դեմքում կծախսվէր տարեկան միջեւ 4000 տոննա վառելիք: Երջակա միջավայր կարճատեւ ձեւէ փանալութեամբ ազդի եւ ծծմբի օփոխելով, այլ թունավոր նյութեր:

Մինչեւ 2040թ. նախատեսվում է Մարիկ-1 55 ՄՎտ, Այգ-1 200 ՄՎտ դրվածային հզորութեան արեւային ֆոտովոլային էլեկտրակայանների, արեւային շուրջ 120 ՄՎտ հզորութեամբ թվով 5 ֆոտովոլային էլեկտրական կայանների կառուցման ծրագրերի իրականացում, փոքր ՀԷԿ-երի, հողմային կայանների կառուցում եւ այլն:

ՍԵՓՈՒ ՊԸՊԵՅՆ Տայկական էներգետիկական ալիադեմիայի հիմնադիր նախագահ

ՀԱԿՈՔ ՉԱԵՐՅԱՆ

Թուրքագետ

Երդողանը հիասթափեցրեց կիտրացի թուրքերին

Իսկ ընդդիմությունը բոյկոստեց նրան, հրաժարվելով լսել նրա ելույթը «խորհրդարանում»

Հուլիսի 19-ին Թուրքիայի նախագահ Երդողանը երկօրյա այցով մեկնեց «Հյուսիսային Կիտրոսի թուրքական հանրապետություն»: Հաջորդ օրը, հուլիսի 20-ին, թուրքական զորքերի Կիտրոս ներխուժման 47-րդ տարեկիցին, նա մասնակցեց «Խաղաղության եւ ազատության» տոնի առթիվ ինքնակոչ այդ հանրապետության խորհրդարանում կազմակերպված հանդիսավոր նիստին: Հիացմունքով, որ Թուրքիան Կիտրոս էր ներխուժել 1974-ի թվի հուլիսի 20-ին, բռնազավթելով կղզու տարածքի 36.5 %-ը: 1983թ. նոյեմբերի 15-ին կղզու գրավյալ հյուսիսային հասվածքը հռչակվեց «թուրքական հանրապետություն»:

Երդողանի Կիտրոս ուղեւորվելուց մի քանի օր առաջ, ելնելով վերջինի «աջխաղացում» վերաբերյալ հայտարարություններից, թուրքական թերթերը սկսեցին գրել, թե Թուրքիայի նախագահը Կիտրոսում դատաւարական հանրապետությանը վերանվանել «Կիտրոսի թուրքական հանրապետություն», որին ճանաչելու են Ադրբեյջանը, Բանգլադեշը, Պակիստանը, Լիբիան եւ Գամբիան, իսկ ՄԱԿ-ը հաստատելու է այդ ճանաչումը, որ միջազգային հանրության մաս կազմի վերանվանվող թուրքական այդ հանրապետությունը:

Հակառակ առաջադրանքների հավակնոտությանը, Երդողանը Կիտրոս մեկնելուց առաջ Սամբուլի «Աթաթուրք» օդակայանում, որտեղ աջակցության, ամենեւին չհիշատակեց դրանց մասին, զիջաբար ասաց, որ աջակցության մասին բնույթին կանոնադրաբար Կիտրոսի թուրքական հասվածքի, այսպես կոչված,

հանրապետական խորհրդարանում եւ իբրեւ աջակցության ներկայացրեց նախագահականի, խորհրդարանի նոր ժողովրդի եւ զբոսայգու կառուցման որոշումը կիտրացի թուրքերին: Ընդ որում նա այդ ժողովրդի նմանեցրեց «գեջեֆնդունների» (գիշերը սարված կառուցներ) եւ ընդգծեց, որ դրանք վայել չեն Կիտրոսի թուրքական հասվածքին: Մինչդեռ դրանք կառուցվել են XIX դարի վերջերին, երբ սուլթան Աբդուլ Համիդը Ռուսաստանի հարձակումներից կայսրությունը դաժանեցրեց օսմանյան սիրապետության սակ զսմվող Կիտրոսը:

Այսինքն, ժողովրդի մասնական են, կառուցված անգլիացիների կողմից: Ուստի, ընդդիմադիր թուրք ֆալաֆական գործիչները կիտրացի թուրքերի համար նսեմացուցիչ համարեցին Երդողանի նշանակումը, իսկ անկախ դիտորդները, մասնաճեղով ֆինանսական խորը ճգնաժամը, որի մեջ մխրձված է Թուրքիան, նրան մեղադրեցին թուրքական հանրապետության ավելորդ ծախսեր դաժանելու մտադրության համար: Ավելին, թուրքական զինուժի գլխավոր շտաբի նախկին աշխատակից **Էրոլ Սուրեջիմլերը** հուլիսի 20-ին «Halk TV»-ի էլքրանից Երդողանին ֆնանդատեց նույնիսկ «Հյուսիսային Կիտրոսի թուրքական հանրապետությանը» անկախությունը հորջորջելու համար, թե ի՞նչ անկախություն, երբ նա բոլոր առումներով, ներառյալ միջազգային շփումները, կախման մեջ է Թուրքիայից:

Հուլիսի 20-ին, մոռանալով Կիտրոսի ինքնակոչ հանրապետությանը վերանվանելու եւ դրա միջազգային ճանաչումն աղափոխելու հավաստիացումները, թուրքական հասվածքի «Հանրապետական խորհրդարանի» ելույթում Երդողանը բացառապես խոսեց նախագահականի եւ խորհրդարանի նոր ժողովրդի, ինչպես նաեւ զբոսայգու կառուցման մասին, ինչը հիասթափություն դաժանեց հանդիսավոր նիստի մասնակիցներին, ինչպես նաեւ կիտրացի թուրքերին, իսկ Թուրքիայում առաջադրեց կասարյալ տարակուսանք:

«Halk TV»-ին նույն օրը դրա առնչությամբ կարծիք հայտնեց, թե Վաչինգսոնն ու Եվրոպական Միությունը հավանաբար նախագրուցեցին Երդողանին: Երդողանի դարազայում, սակայն, խնդիրը հավաստիացումները չեն միայն, այլեւ կիտրացի թուրքերի խորհրդարանում ընդդիմություն վերաբերմունքը նրա եւ Թուրքիայի նկատմամբ: Հուլիսի 20-ին «BBC»-ին գրեց, որ Կիտրոսի թուրքական հասվածքի 50 տեղանոց խորհրդարանում ընդդիմադիր թուրք հանրապետական եւ Հասարակա-դեմոկրատական

կուսակցությունները, որոնք համադատաստանաբար ունեն 12 եւ 3 տասնամյակներ, ելնելով նախադեմ ընդդիմած որոշումներից, Երդողանին բոյկոստելու համար չմասնակցեցին հանդիսավոր նիստին, որտեղ ելույթ ունեցավ վերջինը:

«BBC»-ին բոյկոստի մասին զգուցացրել էր հուլիսի 17-ին, իսկ «Եվրենեսիլ»-ը, «Երդողանին բոյկոստելու ձայներ են բարձրանում Կիտրոսում» խորագրով, հուլիսի 15-ին, մասնաճեղով, որ «հանցագործների եւ հանցագործության դրախտ են դարձրել Կիտրոսի չմտադ կողմը»: Խոսքն անկասկած Երդողանի իշխանությունների մասին է: Հետեւաբար, նախքան Կիտրոսի թուրքական հասվածքի միջազգային ճանաչման մասին խոսելը, նախ դեմ է ինքնակոչ հանրապետության տարածելը մտադրել հանցագործներից, որոնք այդ դարադր նաեւ փող լվալու դրախտ լինել, ընդ որում՝ անաւստ եւ Թուրքիայում ձեռք բերված:

Այլ կերպ՝ Հյուսիսային Կիտրոսի թուրքական հասվածքի միջազգային ճանաչման մասին, այն էլ հանցագործությունների

դրախտ կարգավիճակով, խոսք լինել չի կարող: Ինչ վերաբերում է Թուրքիայի բարեկամ Ադրբեյջանին եւ Պակիստանին, ասեմք որ ինքնակոչ «Հյուսիսային Կիտրոսի թուրքական հանրապետությունը» հռչակվել է դեռեւս 1983 թ. նոյեմբերի 15-ին: Թուրքիայի հանդեմ Պակիստանի բարեկամությունը, սակայն, չի նդատել ճանաչմանը: Անկախ Թուրքիայի համառ դատաւարներից ակսած 1991-ից հետեւողականորեն ճանաչումից հրաժարվել է նաեւ Ադրբեյջանը, դատաւարանելով, թե այդ դեմքում Հունաստանն էլ կճանաչի Լեռնային Ղարաբաղի անկախությունը:

Թեւ Գունաստանն արդեն ճանաչել է, սակայն ադրբեյջանական կողմը հիմա էլ հավանաբար մտածում է, որ Կիտրոսի թուրքական հանրապետությանը ճանաչելու դեմքում Պուսիսն էլ կդաժանի, որ Ադրբեյջանը ճանաչի նաեւ Ղրիմի բռնակցումը Ռուսաստանին: Լիբիան մասնակցած է, հետեւաբար ինքը միավորվելու կարիք ունի, որ ճանաչելու իբրեւ միասնական դեմքություն: Մնում է Գամբիան, որը միայնակ չի ճանաչելու: Հարցը «Halk TV» հեռուստատեսությունում ֆնանդավելիս, թուրք ֆալաֆական դիտորդներից մեկն ասաց, որ Բանգլադեշը ճանաչել է «Հյուսիսային Կիտրոսի թուրքական հանրապետությանը»: Հիրավի, հռչակման հաջորդ օրը, 1983 թ. նոյեմբերի 16-ին, Բանգլադեշի խորհրդարանը ճանաչեց, սակայն հաջորդ օրը Վաչինգսոնի ճնշման սակ չեղյալ հայտարարեց իր իսկ ընդդիմած ճանաչման որոշումը:

«Մոսկովսկի կոմսոմոլեց»-ը մեզ հայերիս աստելու հերթական փորձեր է անում

Մակայն, դրանց հիմքում թախանք է հայաստանը կորցնելու մտախիտությունը

Հուլիսի 17-ին «Մոսկովսկի կոմսոմոլեց»-ը հրատարակել «Ֆրանսիան Հարավային Կովկասում ձգտում է իր անձնական առաջամարտիկ վերածել Հայաստանը» վերնագրով հոդվածը: Դրա «Հայաստանն ու Ֆրանսիան միացել են: Եթե գոյություն ունի այդպիսի կոալիցիան, ապա ո՞վ կլինի հաղթող կողմը: ՌՎ կողմից: ԶԷ՞ որ այդ միությունն ադրբեյջանի (նախափորձային), այլ կերպ չէր էլ կարող լինել» ենթավերնագիրը հստակ դատարարեցում է ժողովրդի, թե ի՞նչ նկատմանով է հրատարակվել:

Այնուհայե է, որ «Մոսկովսկի կոմսոմոլեց»-ի հոդվածը գրի է առնվել հայաստանյան դիրքերից, արժանապատիվ է Հայաստանի ու հայ ժողովրդի նկատմամբ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի դիրքորոշումը, ինչպես նաեւ Հայաստանը կորցնելու Կրեմլի մտախիտությունը, այն առումով, որ դա ի վերջո հանգեցնելու է ռուսական գերազանցության տարածքի համարվող Հարավային Կովկասի կորուստին: Այսինքն Ռուսաստանն այս տարածաշրջանից վաղ թե ու չեռանալու է: Հայաստանի համդեմ ֆրանսիայի եւ ԱՄՆ-ի ավելի ուժեղ բարեհաճ վերաբերմունքը եւ աննախադեմ ակտիվացումը Հարավային Կովկասում, դրա գրավական են: Այս ամենին անուղղակի նդատում է ՆԱՏՕ-ի մուսքը Սեվ ծով, Վրաստանի եւ Ուկրաինայի հանդեմ հարձակում հետադիմություններն ու միջինասիական հանրապետությունների՝ Ուզբեկստանի եւ Տաջիկստանի ռազմական օգնության խնդրանքով Մոսկովան մի կողմ թողած ուղղակի Վաչինգսոն դիմելու գործելակերպը:

Համենայն դեպս, նդատակախարմար է ծանոթանալ հոդվածի բովանդակությանը: Ահա թե ինչ է գրել անստրագի հոդվածում մոսկովյան այդ թերթը.

«Ռոս սվյալներով Ֆրանսիայի եւ Հայաստանի դիվանագետները ինստեպիլ հանդիմություն են ունենում Երեւանում, Փարիզում եւ Նյու Յորքում, որոնցից փորձեն ոչ լեգիտիմ դարձնել նոյեմբերի 9-ի Լեռնային Ղարաբաղում կրակի դադարեցման մասին եռակողմ հայտարարությունը: Ինչպես հայտնի է, այդ հայտարարությունը ստորագրել են Ադրբեյջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը, ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինն ու ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը: Դրանով փաստացի դարձրեց դատաւարանը տարածաշրջանում:

Ինչպես երեւում է, այդ փաստաթղթի կողմերից մեկն այսօր այլ հետադիմություններ ունի: Դիվանագիտական օրջանակներին մոտ կանգնած մեր ադրբեյջանի սվյալներով՝ Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնն ու Նիկոլ Փաշինյանը հակված են ընդունել նոր ծրագիր, որը նախատեսում է Լեռնային Ղարաբաղում սիրող իրավիճակի մասին ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի նախորդ բանաձեւի վերանայումը: Անկեղծորեն ասեմք, որ այս տեղեկատվության հաստատման դեմքում, համանման

բայն ադազայում լուրջ հետեւանքներ կունենա համաժխտարհային ֆալաֆականության համար:

Հնարավոր է, որ Փարիզը, ՄԱԿ Ան-ում նոր բանաձեւի ընդունումով, ձգտում է հաստատել այնպիսի ստատուս վոլ, որ առաջնակարգ դիրքն այնտեղ գրավի ինքը: Ավելին, չի բացառվում, որ ֆնանդավող նախագիծը չսահմանափակվի, սուսկ, ֆրանսիական զորքերի տեղաբաշխումով Հարավային Կովկասում, այլ դրանք տեղակայվեն հայ-ադրբեյջանական սահմանի երկայնքով եւ մուսք գործեն նաեւ Ղարաբաղ: Դժվար չէ կռահել, թե ինչ կլինի հետո: Հետադիմական է, չեն ցանկանում արդյոք դրանից հետո նադողեմական զինվորների ժառանգներին օարժել այնտեղ Եվրոպական Միության մյուս երկրներից: Ի դեմք՝ Հայաստանում օտարկրա ռազմական ներթափանցման գաղափարը հենց առաջինը հնչեցրել է Նիկոլ Փաշինյանը եւ դա կրկնել հուլիսի 17-ին, Միտելի հետ հանդիմանքը: Հարկ է մեել, որ Շառլ Միտելը Մակրոնի հովանավորյալն է, որովհետեւ Ֆրանսիայի նախագահին է դատարարական Եվրոխորհրդում զբաղեցրած դաժանի համար: Ավելին, Միտել-Մակրոն-Փաշինյան եռյակն ընդամենը «դոդուկիստերի յուրահատուկ դաժինք» է: Բացառված

չէ, որ Ֆրանսիան ձգտի Հայաստանը դարձնել իր առաջամարտիկը Հարավային Կովկասում:

Թեւեւ կարելի է հասկանալ Ֆրանսիայի հավակնությունները: Ըստ ամենայնի, դարաբարյան դատարարի նոյեմբերյան արդյունքը, ինչպես նաեւ Երդողանի Վլադիմիր Պուտինի ջանքերի ստորագրված Եռակողմ համաձայնագիրը չեն բավարարել Էմանուել Մակրոնի հավակնությունները: Այն, ինչ ներկայումս տեղի է ունենում տարածաշրջանում, ընդամենը տարածաշրջան վերադառնալու եւ այնտեղ ամրադրվելու ֆրանսիական փորձեր են միայն:

Հասկանալի է, որ ռուսական դիվանագիտությունը չդեմ է ննջի: Ռուսաստանը, որտեւ ՄԱԿ Ան-ի մտական անդամ, իրավունք ունի վեոն դնել յուրաքանչյուր բանաձեւի վրա, հասկապես այն դեմքում, երբ դա ինչ-որ ձեւով դիմջում է իր սեփական օահերին: ԶԷ՞ որ Ղարաբաղից հետո հերթը կարող է հասնել Ղրիմին:

Այնուհայե է, որ այս մեծ խաղում Հայաստանի վարչապետը մեծ ֆալաֆականության մանրադրան է լինելու: Եվ մեմք գիտեմք, թե գլխավոր դերակատարները ինչպես են վարվում այդպիսի խաղաղիվորի հետ»:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոս, ԱՄՆ

Պատերազմի դրոյունները հետզհետե ավելի բարձր են հնչում բոլոր նրանց համար, ովքեր ցանկանում են լսել: Հայաստանի եւ Ադրբեյջանի միջեւ տեղի ունեցած բառատունչորսյա պատերազմը չավարտվեց 2020 թվականի նոյեմբերի 9-ին: Պատերազմական գործողությունները դարձան կանգ առնող մի հայաստանի, որ լավագույն դեմքում կարելի է բնութագրել որդես երեւում հրադադար: Դրանք կարող են որեւէ ժամանակ եւ որեւէ դրսևակով վերսկսվել:

Այն ինչ Հայաստանը չկարողացավ իրականացնել 1994-ի հրադադարի ժամանակ, այժմ Ադրբեյջանը է փորձում իրականացնել: Առաջին պատերազմի վերջում Մոսկվայի միջնորդությամբ հայաստանի և հրադադարը անհետանում էր: Հայաստանի այդ ժամանակվա անփորձ ղեկավարները հավասարակշռված էին, որ ճնշման սակ Ադրբեյջանի ստորագրած հրադադարը բավական էր երախավորելու Լեռնային Ղարաբաղի ադազան, հասկադես որ բուն Ադրբեյջանի սարածից Հայաստանի վերահսկողության սակ գտնվող յոթ շրջանները հանդիսանում էին ռազմավարական մի բուժերային գոտի, որը կդառնար Հայաստանը ու Արցախը որեւէ դառնահակառակության դեմքում: Ոչ ոք այդ ժամանակ ավելի հեռուն չգնաց ստիդելու Բափի կառավարությանը, որ այդ ժամանակ ծնկի էր եկել, ստորագրելու Ղարաբաղի անկախությունը ճանաչող վերջնական մի համաձայնություն:

Այդ բացթողման դառնառով, փանհինգ սարիներ անց, դառնությունը, ոխակալությամբ համակված, փաթաթվեց Հայաստանի վզին: Այդ ֆառոր դար տեւած ժամանակահատվածում Ադրբեյջանի բռնակալ Իլհամ Ալիևը, իր մեծ եղբոր` Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի աջակցությամբ, սովորեց դասեր փողել իր հոր` Հեյդարիմ դառնադրված դառնությունից:

Հիմա, որ Հայաստանը դառնված է, եւ բանակն էլ թուլացած Ադրբեյջանի, Թուրքիայի եւ վարձու ջիհադիստների համակարգված հարձակումների հետեւանում, Ալիևը փորձում է առավելագույն զիջումներ կորզել Երեւանից: Նա արդեն զգուցացրել է Հայաստանին, որ չվերագինվի եւ վրեժ լուծելու փորձեր չկատարի:

Ադրբեյջանն այսօր սովորեց ճնշում է բանցնում Հայաստանի վրա, հետզհետե այդ ճնշումը վերսին դառնառով հրահրելուն հասցնելով: Նախքան այս վերջին դառնառովը, Ադրբեյջանի իբխանությունները «բարձրագույն մակարդակի ինֆորմացիա» էին խոստացել սալ Ղարաբաղին, ի փոխանակումն յոթը գրավյալ սարածներ: Այսօր, հաղթական Ալիևը դնում է, որ հարկ չկա փնարկելու Ղարաբաղի հարցը կադված կարգավիճակի հետ, որովհետեւ նույնիսկ Լեռնային Ղարաբաղ անունով աբխադագրական սարած գոյություն չունի: Դրա փոխարեն կա արեւելյան Չանգեզուր, որ մաս է կազմում վերջերս Թուրքիայի հետ միասնաբար ստորագրված Շուշիի հայաստանի: Նա ոչ միայն Հայաստանից դառնառով է մոռանալ Ղարաբաղը, այլեւ զգուցացնում է, որ բուն Հայաստանի ինֆորմացիան սարածը կլի, իսկ միջազգային հանրությունն ու նույնիսկ Հայաստանի ռազմավարական գործընկեր Ռուսաստանը չի բողբարկում նրա այդ դառնառովը:

Հենց վերջերս նախագահ Ալիևը Մոսկվայում հանդիդեց Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինին: Ռուսաստանի մայրաքաղաքից սացված տեղեկությունների համաձայն, հանդիդման ընթացքում փնարկվել են Ադրբեյջանի հետ ռազմավարական կադերը անրադիդելու հարցերը: Անդրադարձ եղել է

նաեւ նոյեմբերի 9-ի եռակողմ հայաստանիությունը գործարկելու մասին:

Մինչ գոհունակություն հայտնելով, որ այդ հայաստանի դրոյունները ի կատար են ածվում, Մոսկվան դառնառով է համարում անտեւել Ադրբեյջանում հայ ռազմագրիների արձակման հարցը, հակառակ որ նոյեմբերի 9-ի հայաստանիությունը դառնառով է վերադարձնել բոլոր գրիներին:

Մոսկվան, Հայաստանի հետ ունեցած դառնագրային դառնառովություններին հակառակ, սառնառով է այդ երկրի եւ նրա թեւանու միջեւ միջնորդ հանդիսանալու դերը: Օգնություն ցուցաբերելու փոխարեն Հայաստանից փոխարենը դառնառովում են զիջումներ` օգտագործելով փառեզներ եւ ականադառնված սարածների սխեմաներ:

Հեռուստառադիոյանը նաեւ ուժային բնույթ հանդերձելով, Ադրբեյջանն իր զինված ուժերն է մտցրել հայկական սարածներ, ստեղծելով զավեւեսական մի կացություն, այս անգամ արդեն ՀԱՊԿ-ի առաջնորդների ուղեկցությամբ: Հայաստանը դիմել էր ՀԱՊԿ-ին, որ ըստ դայմանագրային դառնառովության դուրս

են կայուն եւ կենսունակ սնեստական առ ադահովելուն, որն իր հերթին կարող է առաջնորդել ադազայում փողաքական համագործակցություն ծավալելուն: Նախ, մեմ ականառես եղանք Եվրոմիությանը ընդայնման ծրագրի հանձնակատար Օլիվեր Վարիելի ղեկավարած դառնառովության այցին, որի ընթացքում վերջինս բացահայեց, որ ԵՄ-ն որոշել է 2,6 միլիարդ եվրո սրամադրել Հայաստանի զարգացման ծրագրերին, հասկադես սնեստադես եւ փողաքականադես խոցելի Սյունիքի շրջանին:

Եվրոմիությունը ավելի փան երեք միլիարդ եվրո է սրամադրում Վրաստանին եւ 900 միլիոն եվրո` Ադրբեյջանին: Զգիտեմ, թե այս թվանշանները ինչքան են առնչվում երեք երկրների հետ ԵՄ-ի ունեցած բարեկամական հարաբերությունների մակարդակի հետ: Հաջորդը Եվրոխորհրդի նախագահ Շառլ Միշելի այցն էր սարածաշրջան, որն եկել էր հաստատելու այդ հասկացումները:

Դժվար է դառնառովում որեւէ մասնավոր ներդրում ներկայի` դառնառովից ուժադառ Հայաստանում, որեղ կայունությունը դեռեւս երեւում է: Խոստաց

ներ անհիմն են: Նոյեմբերի 9-ի հայաստանիության դրոյունների իրագործումը հանձնարարված է երեք երկրների փոխվարչադեսներին: Հայկական իբխանությունները խտրակադես ժխտում են, որ միջառնցի խնդիրը եղել է իրենց օրակարգում: Ավելին, նրանք դնում են, որ այդ հարցը երեք չի լինի օրակարգում: Սակայն Ալիևը համառոտեւս ցարունակում է հոխորսալ, որ ուժի միջոցով կսիրանա այդ միջանցին, եթե Հայաստանը մերժի կանովին սրամադրել այն:

Ադրբեյջանը նաեւ փորձում է միջազգայնացնել «Միջանցի հարցը», որն ըստ էության Թուրքիայի դառնառովական ծրագրի բողակացուցիչ մասն է: Բայց վերջերս Տաբեհրում կայացած կոնֆերանսի ընթացքում Ադրբեյջանը հայտնել էր այն զադադարը, որ «Չանգեզուրի միջանցին» մաս է կազմում Չինաստանի «Ճանադարի եւ գոտի» ծրագրի: Հարցը կամ զադադարը փնարկվել էր նաեւ անցյալ ցարաթ Շուշի հրավիրված օտար դիվանագեներին հետ հանդիդման ժամանակ:

Մինչեւ վերջերս Էրդողանի հեռուստառադիոյունները որդես դառնառով սղառնալիներ էին ընդունել միջազգային հա

Որեւէ մեկը լսո՞ւմ է սղառնալիները

մի մոտ հազար ադրբեյջանցի զինվորներին, որոնք հասել էին Հայաստանի սահմանը: Պատասխանը եղել էր այն, որ «փանի մահվան դեմքեր չէին գրանցվել», ադեսիան դառնառով կարելի էր «սահմանային միջադեղ» որակել:

Բայց իրականում մահվան դեմքեր եղել էին: Հայ զինվորներ էին սղանվել: Ուրիներ գերի վերցվել հենց Հայաստանի սարածում, ինչը ՀԱՊԿ ազմակերդության դայմանագրի 4-րդ դրոյի համադառնառով սահմանումով դառնառովում է հակադարձել:

Ալիևի հայաստանիություններին հակառակ, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախադահները դնում են, որ Ղարաբաղի հակամարտությունը ավարտված չէ եւ դեմ է դեռ որոշվի նրա կարգավիճակի հարցը:

Ադրիլի 13-ին ԵԱՀԿ-Մինսկի խմբի համանախադահները կողմերին կոչ արեցին վերսկսել բարձրագույն մակարդակի բանակցությունները` հասնելու համար դառնառովային խնդրի վերջնական, համադարձական եւ տեւական կարգավորման իրենց` ԵԱՀԿ-ի համանախադահների հովանու ներքին: Սակայն ցարդ այդ ուղղությամբ ոչ մի փայլ չի ձեռնարկվել:

Մյուս կողմից, Եվրոդան է զգուցավոր փայլերով փորձում վերադառնալ սարածաշրջան: Այդ ուղղությամբ միջոցառումները զարգացման եւ սնեստական օժանդակության փողի ներքին է իրականացվում, որդեսզի Մոսկվային չանհանգսացնեն: Բայց փայլերը ուղղված

ված ներդրումները, այդ իմաստով, ողջունելի են եւ վստահություն ներանջող: Դրանց զալիս են միանալու նաեւ սիլոռնադառ բարեգործների օգնության խոստումները:

Ակնկալվող հաջորդ կարելու իրադարձությունը Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնի այցն է Հայաստան, որը կարող է փողաքական ենթադես դառնակել իր մեջ:

Հեսառիքական է նեւ, որ Եվրոմիության երկու վերոնշյալ այցելությունների ժամանակ ՀՀ վարչադեսի դառնոնակատար Նիկոլ Փաբինյանն իր խորը երախագիտությունը հայտնելուն զուգահեռ փնարկման առարկա է դարձրել նաեւ խիստ կարելու հարցեր, ինչդիսիք են ռազմագրիների վերադարձը, Ադրբեյջանի ռազմատեսնչ հայաստանիությունները եւ ԵԱՀԿ-ի հովանակրության ներքին բանակցությունները վերսկսելու կոչը:

Սակայն, Եվրոդացի երկու դառնոնյաներն էլ դառնառով ունեին իրենց համադառնառով սեքեսերը եւ կառչած մնադին դրանց, անտեսելով Փաբինյանի կարելու հարցերը: Նման վերաբերմունքը խրախոսում է նախագահ Ալիևին, որդեսզի ցարունակի սղառնալ Հայաստանին, այն վստահությամբ, որ հարկ եղած դեմքում միջազգային հանրությունը չի արձագանքի Հայաստանի կոչերին:

Նիկոլ Փաբինյանը ժողովրդին փորձում է վստահեցնել, որ «Չանգեզուրյան միջանցի» վերաբերյալ խոսակցություն

սարակությունները: Հիմա այլեւս այդդես չեն ընդունում: Նրանք զիսակցում են, որ նա լուրջ է սրամադրված, ընդայնել է իր ծրագրերը եւ նույնիսկ սովորեցրել է Ալիևին միեւնույն ձեւով վարվել: Մեմ էլ այլեւս չենք կարող նրանց երկուսի հոխորսաններին վերաբերվել որդես բլեքի: Նախագահ Ալիևի սղառնալիները վերջերս ցառ ավելի չարագուցակ են դարձել: Նա ամբողջ Հայաստանի սարածի սիրանալու կոչեր է հնչեցնում:

Հուլիսի 14-ին նա հետեւյալ սղառնալիքը բարձրաձայնեց. «Մեմ վերադառնալու եմք այնտեղ եւ արդեն վերադառնում եմք: Ոչ ոք մեզ չի կարող կանգնեցնել: Մեմ անդայման վերադառնալու եմք, որովհետեւ այլ ճանադարի չկա: Բոլոր սրանադորսային ճանադարիները բացելուց հետո, մեմք, իհարկե, վերադառնալու եմք, եւ ադրբեյջանցիները վերսին սիրանալու են իրենց նախնիների սարածներին: Նոյեմբերի 10-ի եռակողմ հայաստանիության մեջ նեւած է, որ բոլոր փախսականները դեսք է վերադառնան իրենց հայրենիքը: Մեր հայրենիքը Չանգեզուրն է, Գոյջան (Սեւանը) եւ Իրեւանը (Երեւանը)»:

Ադրբեյջանի դառնառովային նախարար` գեներալ-զնդադես Չափր Հասանովն, իր հերթին, ավելացրեց. «Մեմք հաղթական երկիրն եմք: Մեմք ջախջախել ենք Հայաստանը»: Ադա զարգացնելով թեման ցարունակեց. «Նախագահ Իլհամ Ալիևը` հաղթանակած գերագույն համանառարը, մեր զինված ուժերին վերջերս սղառնաց ասելով, որ «դառնառով մավարսված է, բայց մեմք դառնառով եւ դառնառով եմք դառնառով լինելու նոր դառնառովի որեւէ դառնիք»:

Նման սղառնալիներին համահունչ` Ադրբեյջանի զինված ուժերը լուրջ ռազմական գործողություններ են ծավալում: Սյունիք եւ Գեղարփունիք ներխուժելուց հետո, նրանք ցարժվել են դեմի Երասիկ կողմը եւ Երեւանից տեսանելի սարածության վրա կորուսներ դառնառով: Այս գործողությունները անմիջական արդարացի դառնառովային արժանի են ՀԱՊԿ-ից եւ ՄԱԿ-ի Անվանագույն խորհրդից:

Մրանք դառնառով սղառնալիներ չեն: Իրականում: Փաստորեն Ալիևն ու Հասանովը դառնառով են հայաստանում: Ոչ թվացյալ այլ իրական դառնառով: Ալիևը նման սղառնալիներ հողում էր նույնիսկ 2020-ի սեդեսների 27-ից առաջ: Հայաստանը անտեսեց դրանք ի վնաս իրեն:

Որեւէ մեկը, ի վերջո, լսո՞ւմ է այդ սղառնալիները:

Սեպ. քարզն. ՀԱՎՈՐ ՇՈՒՄԿՅԱՆԷ (The Arm. Mirror-Spectator)

ԱՆՆԻՏ ԳՈՎԱԵՓՅԱԼ

Երեսու

2020-ի դեկտեմբերին, երբ Կոմիտաս կոմսերվատիվայի օմբերային ստուդիայի գեղարվեստական ղեկավարի դասակարգումն ենթարկվելով սահմանափակ **Հասմիկ Պառյան** իր սաների հետ Բեթհովենի 250 ամյակին նվիրված համերգային խիստ մտածված ծրագիրը ներկայացրեց, հասկանալի էր արդեն, որ դասերգովի վերերը, վեցից ավերակվող մեր հոգիները բուժելու իր թերապիան սկսել է: Այդ ժամանակ իմացա նրա հաջորդ մասնագետն ուսուցիչն էր: Բուժիչ հաջորդ փուլը լիարժեք իրականացնելու օմբերային Պառյանի «Օրփեոս և Էվրիդիկե» երջանիկ ավարտ ունեցող միջոց վերադարձը սալով:

Հասմիկ Պառյանին երեսուցից ավելի արդեն ճշտել ենք Հայաստանի և աշխարհի բեմերում, և հիմա դասեր է նոր դերակատարման, երբ բոլորի հետ՝ թե՛ բեմում է, թե՛ դահլիճում, երբ նրա որոշումներ, նրա գեղագիտությունը է ձեռնարկում, ի մի գալիս մի երիտասարդ թիմի ստեղծագործական աշխատանք: Օմբերային ստուդիայի բեմում, որը նորամուտ է գեղարվեստական ղեկավարի և ընդհանուր սեփական հանրապետական արդյունքում նորոգ սեփ ունի, արդի թատերական խիստ անհրաժեշտ նոր լուսային համակարգ, երիտասարդ ստեղծագործողներն հունիսից ի վեր արդեն են՝ գիտեր-ցերեկ տուն գնալու ցանկություն չունեն՝ ներկայից դասարարվել, միջ են խաղում: Ներկան այստեղ փորձում են վերակերտել: Ասելի բար դարձած գլոբալիզացիան մեղմել է իր նշանակությունը, նույնիսկ՝ սիրելի դարձել, քանի որ Հասմիկ Պառյանի կոչով Երեսուի այս կոկիկ բեմում ստեղծագործելու միակամություն է ընդհանրել Նյու Յորկից՝ **Տիգրան Զիթոնյանին**, Փարիզից՝ **Վահագն Կարամյանին** և **Սուրեն Շահինյանին**:

Հուլիսյան ամիսը, դասերգովի թողած վերերը, Հայաստանի անորոշ՝ ոչ մի ուրվագիծ չհուշող արդարան հուսահատության փոխարեն էլ ավելի անադարձիցի Պառյանի և նրա առաջարկությունը լրջորեն ընդունած մի խումբ նվիրյալների՝ հավասար, թե՛ վեցից դիմակայելու, դեռևս թանկ մեջ առկա ու մարդու ներս սողոսկած ֆառը, մահվան չանհետացող ուրվականը, անորոշության ու կորստի վախերը օրջանցելու, դիմադրողականությունը վերականգնելու թերապիայի լավագույն միջոցն իրենք գտել են: Հին հունական միջոց, Գլյուկի՝ հոգին օրս առ օրս բալասանող հնչյուններով, և որ ամենակարեւորն է՝ վիզուալ ներդաշնակությանը ներկայացնել այնպես, որ հանդիսատեսն իր մեջ սկսի որոնել... ասվածայինը կամ ասածվածայինը մեծանալու ուղին: Այս եզրահանգումն իմն է՝ ներկայացումը երկու անգամ, սարքեր դերակատարների ընդգրկմամբ դիտած հանդիսատեսին կարծիք, որ դասերգովի անողով հարվածը նոյեմբերից կրելով, վիճ ու կորուստ ճանաչելով, քառադաճված վանելու անզորությամբ՝ փորձում է... «հարսանալ»: Մարդ ես, երբ ճանաչում ես քառադաճված, երբ վերաճանաչում ես

աշխարհը, ֆեզ, երբ կառչում ես կյանքին՝ դիմացինին սիրելով: Նյութականի և հոգեւորի, ֆիզիկականի և ոգեւորի մասին է ներկայացումը, որ իրական կյանքին «մեծ» է թերես դերակատարների՝ Օրփեոսի, Էվրիդիկեի, Ամորեի՝ այսօր փողոցում մեզ հանդիպող մարդու հանդերձներով: Միջոց մեր կյանքում, կամ՝ մեր կյանքի միջոց, որն էլ ընտրես, արդարացված է: Այս ներկայացումը դիտելուց հետո ցանկացած սկսում են լողալ ժամանակի և սարածության, հավերժության սահմաններում՝ մեր որոնող աչքը, հայացքը թեփելով ներս: Երեսու այնպես, ինչպես ես եմ ընկալում ներկայացման ազդեցությունը՝ Տիգրան Զիթոնյանի երկգույն՝ սեւ-ձերմակ դասարարման, երբ բոլորի հետ՝ թե՛ բեմում է, թե՛ դահլիճում, երբ նրա որոշումներ, նրա գեղագիտությունը է ձեռնարկում, ի մի գալիս մի երիտասարդ թիմի ստեղծագործական աշխատանք: Օմբերային ստուդիայի բեմում, որը նորամուտ է գեղարվեստական ղեկավարի և ընդհանուր սեփական հանրապետական արդյունքում նորոգ սեփ ունի, արդի թատերական խիստ անհրաժեշտ նոր լուսային համակարգ, երիտասարդ ստեղծագործողներն հունիսից ի վեր արդեն են՝ գիտեր-ցերեկ տուն գնալու ցանկություն չունեն՝ ներկայից դասարարվել, միջ են խաղում: Ներկան այստեղ փորձում են վերակերտել: Ասելի բար դարձած գլոբալիզացիան մեղմել է իր նշանակությունը, նույնիսկ՝ սիրելի դարձել, քանի որ Հասմիկ Պառյանի կոչով Երեսուի այս կոկիկ բեմում ստեղծագործելու միակամություն է ընդհանրել Նյու Յորկից՝ **Տիգրան Զիթոնյանին**, Փարիզից՝ **Վահագն Կարամյանին** և **Սուրեն Շահինյանին**:

նին դասկերվածը: Դրա կանչով ներս մտնենք:

1762-ին Գլյուկի և իր լիբրետիստ Կալցաբիցիի «Օրփեոս»-ը հեղափոխական դարձավ: Այն սկիզբ դրեց օմբերային մեծ ռեֆորմին՝ օմբերան օրջվեց դեռ իր թատերական ակունքները, ընդգծելով երաժշտության՝ դրեզիային և դրամատուրգիային ծառայելու կարեւորությունը: Գլյուկի համարապատասխան ստեղծագործության երաժշտական ֆունկցիան առանձին հասկանալի էր դեռ 16, 17, 19, 20-ին դարերում: Գլյուկի օմբերային ստուդիայի բեմում հուլիսի 16, 17, 19, 20-ին բեմադրված բարոկո օմբերան, որ հնչում էր իսպանական զրակալով ինչ հեմ ունի: Դիմենք ներկայացման ծրագրում տղված մեկնաբանությանը:

«Ըստ հին հունական դիցաբանության՝ Օրփեոսը, որը երաժիշտ էր ու լուսաւոր մի դրեզ, ասվածների հիացմունքի առարկան, կորցնում է իր Էվրիդիկեին հեմ ամուսնության օրը՝ օձի խայթոցի դաշնառով: Չընդունելով բնության սկսած այս վախճանը, Օրփեոսն իր սաղանդի երկրորդ ասվածների խրատաւարն օսանալով, ուղեւորվում է իր Էվրիդիկեին դժոխքում փնտրելու: Վեցի խորհային, հոգեբանական ընկալումն է, որ փորձել ենք դնել «Օրփեոսի» այս բեմադրության հիմքում՝ հետեւելով ժամանակակից հոսանքին՝ արվեստում և սովորական կյանքում իրական քառադաճները, ճճարտությունը փնտրելու: Այստեղ մահը մեզ երեսու է ցանկաւ կողմից՝ կորստի հետ չհաւաստող մարդու հիճոցությունների միջոցով, որը չի կարողանում իր կյանքի այդ կարեւոր մասն իրենից հեռացնել, բայց թողնել: Մենք մտնում ենք Օրփեոսի հիճոցության, ցավի, վախերի մեջ, իր հետ միասին մտնում ենք նրա սեփական դժոխքը՝ փորձելով այնտեղից դուրս գալ բուժված ու հաւաստած: Օրփեոսն, ըստ սյուժեի, դեռ է անցնի դժոխքի դաշնառների մոտով, հասնի հայտնի Ելիսիայի դաշնառ, որտեղ լուսավոր հոգիների ուղեկցությամբ, արդեն բնակվում է Էվրիդիկեն: Նա իր ֆունկցիան հնչյուններով լիարժեք գերի դժոխքի չար ոգիների սրտերը, և նրան դա հաջողվում է: Նա հաղթահարում է բոլոր փորձությունները՝ վստահ լինելով իր սիրու ուժի վրա և գտնում է իր կնոջը: Միակ դայանդը, որ Ձեւերը դրել էր Օրփեոսի առաջ, վերադարձի ճանադարհին Էվրիդիկեին ընդհանրադրես չնայել է: Այս՝ թվում է դարձ դայանդը դառնում է իսկական փորձություն սիրահարների համար: Փրկվելով դժոխքից՝ նրանք չեն կարողանում փրկվել սեփական կասկածներից ու վախերից, և անզորությունից ասվածներին են նետում մարդկային թուլության իրենց ճիշդ՝ «մեծ է ձեր դարձելը, բայց դրա բերած ցավն անսանելի է»: Ներկայացումը դիտած ընթերցողին վերհիճալ մեկնաբանությունը, կարծում ենք կօգնի լրացնել իր սեսած հրաւիր թեմադրությունը, իսկ չդիտած մարդը, ընթերցելով վերերային, կհանգստանա, թե սեղաններին լիարժեք ցատկի տոն ամրագրել:

մորֆտիսիոնալությամբ, ինձ համար համարժեք գլխավոր դեր էին ստանձնել բեմում, քանզի նրանց սահուն հնչյունը օգնում էր սկսանալ խիստ ընդհանրապետական ղեկերգիներին՝ իրենց հոյակն ու արդեն գրագետ արտաստեղ: ՀՖՆ-ի բարձրակարգ կատարումը հավաստում է, թե Գլյուկի «Օրփեոս» ունկնդրելիս հնարավոր չէ հոգու դժներն ամուր գոցել: 21-րդ դարը ունեւում է բացաւ մեր զգայարանները, և այսպիսի նրբաւոր երաժշտական հյուսվածքն է, որ հիճեցնում է, թե մարդն արդեն է սիրու և մահվան արանքում, ու թե՛ օրջանց մեր ներքը՝ դժոխք բաժանելով դրախտից, քանզի մեզ ներդաշնակություն որոնելով ամրացնենք մեր սիրու խարխալը, կմեծանանք հավերժությանը: Հաճախ չի դասահում, որ լարայինների ձայնին զուգահեռ սղասում ես, թե երբ լիարժեք հոգիդ լար-լար օղի սալիդը, կլավեսինը: Այս օմբերան այդ նվերը մասնուցում է:

Բեմի վրա կուռ ամբողջություն կա՝ սկզբից մինչեւ վերջ նվագախումբն ու երգիչները սիրու հաղթանակի փառաբանությունն են հնչեցնում: Ով ինձ նման սղասում էր՝ ֆլեյթային՝ մեղմաձայն մեմանավագին, որ ուղեկից է դառնում Էվրիդիկեի մոտ Օրփեոսի անդրճիւրմյան ճանփորդության, **Նարեկ Ավագյանը** դարձաւսրում է: Իսկ դիրիճորական վահանակի առջեւ **Էդուարդ Թոփչյանի**, Սուրեն Շահինյանի մեկնաբանության սարքերությունը միայն հնարավորություն է ընձայնում կրկնել, թե բնությունը որքան օղի է հայերիս հանդեմ:

Դեռ առիթ չի եղել գրուցել երկու դիրիճորների հետ, բայց Շահինյանի հոգեւորությունը, ցանկով իր արդեն ու արտաստեղների կերպը տղավորիչ է, և երիտասարդների ավյունին ընկալելի: Մատեսրո Թոփչյանին մի հսկա ընձանեկան հանրագիտարան ուղեկցում է մանկուց: Պառի, հորեղբոր, հոր՝ գրականությանը նվիրումը կրկնադասկան է թարգմանիչ եղբայրը՝ **Արամ Թոփչյանը**, որ 2020-ին մեր իմացությունը սրբագրեց: Լաշիներենից նրա և իր սիկնոջ՝ Գոհար Մուրադյանի թարգմանած Օվիդիուսի «Կերտարանափոխություններ» հասոհի մեջ հայերեն կիրառելի ձեւ է ներկայացվում Օրփեոսը, ինչպես Պրոմեթեոս, Թերեսու և

այլն): Իսկ մեր գործածած Օրփեոսը հունարեն սեռական հոլովածն է: Ենթադրում ենք, որ Օրփեոս սարքերակը դեռ օրջանաւորում կօգնի, ժամանակի հարց է, իսկ ես սխալ կողմը՝ ստրեւ կիրառելով Արամ Թոփչյանի ստուգ փոխանցումը:

Ներկայացման գլխավոր փորձից առաջ, երբ ստեղծագործական խումբը լրագրողների հարցերին էր դասասխանում, բեմադրության հեղինակը՝ Փարիզում բեմադրական արվեստ և փիլիսոփայություն ուսանած, օմբերային արվեստը սանը՝ ծնողների մասնագիտությամբ մանկուց յուրաքանչեւ երիտասարդ **Վահագն Կարամյանը**, մեր հարցին ի դասասխան մեկնաբանեց իր գլխավոր ուղեւորը՝ գնալ դեռ ի մարդու ներքը:

Նրան և իր սարքերից երիտասարդ դերակատարներին՝ մեցցո սոփրանո **Սոֆյա Թումանյանին**, բարիտոն **Տիգրան Զախվեջյանին** (Օրփեոս), սոփրանոներ **Հեղինե հաչատրյանին**, **Լիլիթ Դավթյանին** (Էվրիդիկե), մեցցո սոփրանոներ **Վարդուհի Թորոյանին**, **Սիրանուշ Օսիպյանին** (Ամորե) հաջողվել է հանդիսատեսին հանդուլ, թե դժոխքն էլ, դրախտն էլ մարդու ներսում են՝ սերն է, որ երեսուկում է այդ սարքերությունը: Երիտասարդ դերերգիչներն աչի են ընկնում բեմին նվիրվածությամբ, գեղեցիկ վոկալով, ընդգծված դրամատիկ արտաստեղի խաղով: Ինձ տղավորել է նրանց աչի փայլը, որ նկատել են թե՛ հիմնադրող կարգից, թե՛ առաջինից, և առանց ստրադաստիլու լրագրողի ֆունկցիայի հակումը, այն դասինքն նրանց հաջորդ բեմելներին՝ մարդկայինը նոր դերերգի, նոր բեմեր:

Ասելիքը սեղ հասցնելու կարեւոր դայան է «Օրփեոսի» բեմադրության ժուժկալությունը: Հագուստները դարձ են, միագույն՝ կադույս, մոխրագույն, սոփսալ: Սեւ մեքաղյա մի սանդուղ ընդգծում է դրա վրա բարձրացող երգչախմբի՝ ողբերգականության մեջ դաստիարակող փայլի վեհությունը, հար և նման երգչախմբի՝ ձայնային վերնաթեք ռիթմին (խմբավար՝ **Գայանե Սահակյան**): Մի մեքաղյա մահաձայն, որի մեծ, սեւ ձողերն ասես խսացնում են Օրփեոսի քառադաճի դասկերը:

Օմբերային անսիկ հերոսները վեհ և հուզիչ դարձությամբ են դասկերված՝ ընդգծելով մահականացումներին բնորոշ իրական զգացմունքները՝ կարոս ու կասկած, որոնում և մաստեւեռում, քառ և անդորր, մահ և մահվան դեմ հաղթանակ՝ կյանք, սեւ հավերժական: Մեր տուն մսած՝ մահ սիրած դասերգով, մեր վիրավոր հոգին դարձնում է դժոխքի գերի, իսկ հայերենի սերն ընթանում մարդը վախճան չունի, վերջ չունի, հավերժությունն է նրա հասցնել, ու միջական հերոսների փառությունն ու առափնությունը, սերը նորոգվում է մեզ ծանոթ՝ 44 օր մարտնչողների դասնություններով: Գլյուկի երաժշտությունն ունկնդրելիս, դրա մեջ սուղվելիս, միջն ու երազն իրադասում են դառնում, դաժան իրականությունը՝ իրականությունը վախտուս է որոնում: ➡6

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱԼ

Գյումրի

Օրեր առաջ Գյումրու ֆաղափառաբանության հետևանքով, որ 33 կառավարության հետ համաձայնեցված ծրագրով ձեռք է բերվել 63 նոր միկրոավտոբուս, որոնցից առաջին 20-ն արդեն Գյումրիում են: Առաջիկայում կբերվեն նաև հաջորդ խմբաբաժանակները: 2021 թ. արտադրության այս «Գազել» մեքենաները փոխարինելու են այժմ ֆաղափ տրոնդիներում գործող հին, հնացած «Գազել»-ներին՝ նրանց գերազանցելով տեղի ֆունկցիոնալ և որակական հասկանալիքներով:

Համայնքի ղեկավարությունը որոշել է այս ճանապարհով մինչև սեպտեմբեր նորացնել ֆաղափ տրոնդների ցանցը, որն այստեղ վաղուց հասունացած խնդիր է: Իսկ թե ինչու են դարձադառնում «Գազել»-ները փոխարինվում նոր «Գազել»-ներով, գործի դասասխանատուները մեկնաբանել են այն բանով, որ այդ մեքենաների ստանդարտում էժան է, դրանց դահեստամասերը ճարտարապետական կառուցված են:

Թե ինչո՞ւ է ֆաղափ բնակիչների արձագանքն այս նորությանը, գուցե ինչ-որ չափով կարելի է դառնել նաև ըստ Ֆեյսբուք սոցիալական ցանցում արված գրառումների: Շնորհավորաբար ու բարի երթի մի ֆանի խոսքերից բացի մյուս բաների արձագանքը թերեւս առավել ընդհանրացված կարելի է ներկայացնել հետևյալ մի երկու գրառումներով, բառադարձային փոփոխված անհրաժեշտ սրբագրումներով: «Ինչ կարելու է՝ միկրոավտոբուսը հին է, թե նոր, գրում է ֆաղափառներից մեկը: Աժախսանքը էլի մույնն է լինելու ամեն դեպքում, էլի վարորդները վարելու են ըստ իրանց ֆանտազիայի, առանց ժամացույցակի,

փոփոխության մեջ տեղավորում են 40 մարդ ու վարում են իրանց ուզած արագությամբ... Ու ֆանի որ այս երեւոյթը չէ կարող վերահսկել, ուրեմն գոնե ավտոբուսներ բերեք, մարդիկ հանգիստ ազատ մտնեն... այն էլ այս համաճարակի դրանքում: Տարիներ առաջ Գյումրիում ուներ ավտոբուսների 5-6 գիծ, բայց հիմա դրանք խոտար վերացել են: Չեն կարծում, թե տարիներ առաջ ավտոբուսները դառնելու էին հեռավոր, ֆանի հիմա»: «25 համարի փսած գազելները փոխել վարորդների հետ մեկտեղ, գրում է մեկ այլ ուղեւոր, - ամեն օր մամուլի խոսքերով, ցախմաշի ձի դառած գնում գործի գալիս ենք... Էլ չասեմ վարորդների մեծաքանակ դաժնությունը, մարդացան սրահում ծխելը, ականջից հեռախոսը վայր չհղույն, բարձր երաժշտությունը... Պահանջում են կարգավորել «Սուս», «Բուլվարային» թաղամասերի բնակիչների տեղաբաշխումը: Խիղճ ունեցեք, մեղք ենք, գոնե ավտոբուս լինի, մարդավարի օգտակար... Բա ավտոբուսներն ո՞ւր են, էլի մույնն աշտակի առջեւ մնացիմ...»:

Մայրաքաղաքից հետո հանրապետության հաջորդ մեծ բնակավայրին հարի ներառված Գյումրու հասարակական տրանսպորտ ունենալն այստեղ խնդիր է մնում՝ սկսած անմիջապես հեծերկաշարժային շրջանից, երբ այդ տրանսպորտը ընդհանրապես դադարել էր գործելու: Ժամանակ անց սրլեյթուսային մեկ երթուղին վերագործարկվեց, մույնիսկ երկաթուղիներն ու մեծ նորակառույց «Անի» թաղամաս: Որոշ ժամանակ լինելով այստեղ հասարակական տրանսպորտի միակ միջոցը, հասկառու ձեռքով ֆաղափ չնորացվող սրլեյթուսային, փողոցների չմաքվող սառցաբեկիչի վրա ասես ծանր սողալով, ուժից վերանցնող աշխատանք էին կատարում՝ տեղափոխելով դրանցից հետ մի կերպ կախված սանջախար ուղեւորներին... Հետո փչ-փչ հին ավտոբուսներ մտան երթուղիներ, որոշ ժամանակ անց սկսեցին հասնել նեղ սրլեյթուսային... Հետո եկավ ամենակոչ «Գազել»-ների սիրադասությունը... Ինչո՞ւ անկախ Հայաստանում ժամանակին հնարավոր մվազագույն ծախսերով ավար-

տի չհասցվեց Երևանի մետրոպոլիտենի Ազափնյակի նոր կայանի՝ խորհրդային տարիներին սկսված շինարարությունը: Ինչո՞ւ մայրաքաղաքում առագաղանձանաժվեցին տրանսպորտի, իսկ հետո Գյումրիում՝ սրլեյթուսային գծերը, այստեղ փչ-փչ դուրս մղվեցին նաև ավտոբուսները՝ այն դեպքում, երբ մնացած ավտոբուսային դարկն աճուրդով գնել էր այն ժամանակվա ֆաղափառաբանը: Լրագրողական նշումներն այս մեջ դաժնաբանել է այս հարցերի վրա ակնհայտորեն լույս սփռող, անցած տարիների երկու՝ թեկուզ մոտավոր հաշվարկ, մեկը՝ մայրաքաղաք Երևանին, մյուսը Գյումրիին վերաբերող: «Ազգ»-ի 2011 թ. հրատարակումներից մեկում անդրադարձալով մասնավորապես մետրոպոլիտենի հարցով «Սոցառույթների ասոցիացիա» ՀԿ նախագահ Արմեն Պողոսյանի ատուլիսին եւ ներկայացնելով վերջինիս զարմանքը, թե էլեկտրաֆեռային տրանսպորտը Հայաստանում ինչու չեն անցնում էլեկտրատրանսպորտային, այլ սկայայական գույններ ծախսելով՝ բեքին ու գազ են բերում հասարակական տրանսպորտն աշխատեցնելու համար, Հ. Հ. ստորագրությամբ հեղինակը փոխանցում է Ա. Պողոսյանի այն համոզումը, թե կառավարությունն այդ ուղղությամբ ֆայլեր չի ձեռնարկում, որովհետեւ դա ձեռք չի տա 28 հոգու: «Այդ 28 հոգու, թերթի փոխանցմամբ՝ նշել էր սոցառույթների ընկերակցության նախագահը, - երթուղայինների գծերի տերերն են, ովքեր նաև դասազանավոր են կան ունեն բարձր դասերում: 28 հոգու դասառնով դասավորում է 1,5 միլիոն մարդ: Նվազագույն

հաշվարկով օրական 600 000 մարդ է օգտվում հասարակական տրանսպորտից: Ամենահամեմատելի օրական գծի տերերը միասին ստանում են 60.000.000 դրամի հասույթ»: Իսկ սասցված հասույթից գոնե ինչքան գումար էր հասնում տեղական բյուջե: 2012 թվականին Գյումրիում գործած «Քաղաքի մերն է» հասարակական նախաձեռնության ճնշման դեմ ղեկավարվող, այդ ժամանակ տեղիս «գծատերերի» ընդհանուր եկամուտը ֆաղափ եկամտին գերազանցում էր 27 անգամ: Իսկ սրլեյթուսային գծերը չդառնալուց ֆաղափ այն ժամանակվա ղեկավարի մասին բնակավայրի կենտրոնական հրատարակում տեղի ունեցած տնտեսական համոզման մեկ ժամանակ հանդիսավոր հայտարարվեց, թե ֆաղափառները... ֆայլեր են մկրում ֆաղափին: Ժամանակ է անցել, ասես բան է փոխվել, 2013 թվականին ֆաղափ բերվեց, երկու երթուղիներում սկսեց աշխատել չինական տրանսպորտային 16 ավտոբուս, ու թվաքանակը հասարակական տրանսպորտը վերադառնում է Գյումրի: Բայց սկսված լավ գործը արդեն սկսեց արձակվել, իսկ այդ ավտոբուսներն էլ արդեն տեխնիկական վատ վիճակի դասառնով չեն ցահագործվում: Վերջին տարիներին բազմաթիվ մորթուկ, գեղեցկացող փողոցներով ֆաղափում փաստերն դեռ արդեն սկսեցին թեկուզ նոր, բայց էլի «Գազել»-ների անմրցակից սիրադասությունը: Դրանից թերեւս հաճելի բացառություն կլինեն Եվրոմիության ծրագրով փորձարկվելի, բերվող 5 նոր էլեկտրական ավտոբուսները:

Ուրախակի է իմանալ

«Ազգ»-ի թղթակից, անվանի գիտնական, Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ **Ստեփան Պաղիկյանը** զբաղվում է ոչ միայն գիտական հարցերով, այլ նաև մեր երկրի առջեւ ծառայած սարքեր խնդիրների ուսումնասիրությամբ եւ դրանք դասական մարմիններին ներկայացնելու գործով:

«Ազգ» շաբաթաթերթի հուլիսի 2-ի համարում տպագրվել էր Ստեփան Պաղիկյանի հեղինակությամբ գրված «Էլեկտրական ավտոբուսը՝ երթուղիների կարելու միջոց» հոդվածը: Հեղինակն այս կարելու առաջարկությունն ուղարկել էր նաև Երևանի ֆաղափառաբանին: Սասցվել էր դրական դասասխան: Նամակից տեղեկանում ենք նաև, որ ընթացիկ տարում մայրաքաղաք կներկրվեն ավելի ֆան 200 միջին դասի սեղմված գազով աշխատող ավտոբուսներ: Ստորեւ ներկայացնում ենք դասասխան նամակից մի հատված:

«Արագայում էլեկտրական ավտոբուսների ձեռք բերման եւ համադասասխան ենթակառուցվածքների ստեղծման համար ֆինանսական հնարավորությունների դեպքում, Երևան ֆաղափում էլեկտրական ավտոբուսների ներդրման ծրագրի մեկնման ժամանակ հաշվի կանվանվեն Ձեր դիտարկումները, ինչպես նաև այդ աստղաբան միջազգային հաջողված փորձը», - նշվում է Երևանի ֆաղափառաբանի կողմից Ստեփան Պաղիկյանին հասցեագրված նամակում:

Տոգեթերապիա

Մարդ չի կարող թաքցնել իր ներքը՝ տառադանք, ֆառը, դժոխքն ու դրախը, մանավանդ երբ այդ մարդուն, նրա աշխարհը տեղում է Տիգրան Ջիթոցյանը: Իմ սերունդն այս ամուսն առաջին անգամ մտադասել է 1986-ից, երբ լուսահոգի Հենրիկ Իգիթյանը Երևանում բացահայտել էր սաղմնադավոր, բոլորից ակնհայտ սարքեր հայացք ունեցող դորոցականին: Տիգրանն այսօր նոր միջոցներով է «նկարում»՝ արդի աշխարհին հասկանալի նրա վիզուալ արվեստը գեղագիտական սիրուն մակերեսի տակ ասես է խորքային: Այս բեմադրության մեջ նրա ներգրավվելը դայմանավորված է բացառապես Հասմիկ Պաղյանի կանչով, Ջիթոցյանին բեմական ձեռնարկման տարածք տրամադրելու, նրան հայրենիքին ստեղծարարությամբ կառնելու ազնիվ մոտասակով: Եւ այս բեմադրության զվեստիկ հաջողությունը Ջիթոցյանի ստեղծած աշխարհն է՝ լույսի հետ նրա խաղը:

Ջիթոցյանի բեմական ձեռնարկում մեջ մեծ դասառնող հայելիները՝ ձգարի տրամադասությունները չեն, նա ընտրել է փայլուն, սահուն մակերեսներ, որ ձկնում են, ալիքում, որոնց մեջ «գծագրվող» դասները մարդու ֆիզիկականը ստորադասում է հոգեւորին: Երաժշտությամբ, տեխնիկ, դերասանական խաղին մրցակցում է լույսը, որ զվեստիկ փորձից հետո, նկարելի սեղմ ու կենտրոնացած է խաղարկում բեմում: Երբ գործողությամբ բեմադրությունը, եթե դարձապես լուսանկարների հերթազարկությամբ ներկայացնենք, այն, ինչ առագ հավաքում է մեր աչքը բեմից, անդայնակ ակնհայտ կարծնի, որ նյութը գեղեցկի փառաբանությունն է: Ջիթոցյանի տեսադասները դարձապես գեղեցիկ չէ, բովանդակությունը լցրել է ձեռք, մութի մեջ միտ լույսի տեղը կա, ինչպես մարդու ներքում: Տիգրան Ջիթոցյանը «մվազ» միջոցներով հարուստ կցավ է ստեղծում: Վիզուալ իմաստալսողի, դրոյեկցիայի միջոցով բեմում ներկայացնում է մի տարածքի աշխարհ, որի գույները վայրագ չեն, ֆնարական շունչը գերակա է միտ: Նրա ստեղծած մակերկուսումն «մասշտի» են դառնում անդրբիմայն ու վերերկրային միկրոկոսմոսները, վիտուալ իրականությունը հեծրնկալելի է դարձնում սվերայինն ու ոգեղենացածը, մարմ-

նի եւ հոգու տարբերությունը: Տիգրան Ջիթոցյանը նման է հրաժարողի, որ մեր աչքը հազեցնելով՝ կրթում է հոգին: Նրա կերտած միջավայրն արտնում է արտեսներին լավագույնս ներկայացնելու իրենց հնարավորությունները:

Բեմում իրենց վարդապետությունն են դրսևորում խորտոգաՖ **Արման Բալմանուկյանի** սաները, որ դարձվեսի ուսումնարանն ավարելուց հետո բալետային բեմում, ցավոք, տեղ չեն գտել: Աղջիկների ու տղաների ձկնում արտեսները տեսանելի են դարձնում տարիների առնելի աշխատանքը, եւ ասես ափսոս է, որ նրանց չեն «ծանաբեռնում» մասնագիտական հարթակում: «Օրիտեսում» ընդգծվեց մեմադարող **Ալբերտ Չախալյանը**: Մկան եւ ոգի... նա բալետում խոսումնալից ադազա կունենա: Ես միակը չեմ, որ երկու անգամ էլ նրա ֆանդակ հիշեցնող մարմնի մակերեսին նկատել են շնչառությամբ ուրվագիծն ընդգծած ելեղեցու դասներ: Եթե չեք տեսել, «Արմենոյեսի» սաղմնադավոր լուսանկարիչ **Մխիթար Խաչատրյանը** ուսացել է դառն:

Ներկայացման մասին մի վերջին դիտարկում, որ կարող էր չլինել, եթե ասերի համար դարձ լինեք՝ ինչո՞ւ...Օրիտեսի՝ ֆնարագու տղամարդու դերը Տիգրան Քալվեջյանի հետ կերտել է նաև Սոֆյա Թունանյանը՝ «տարտա հազած» երգչուհին: Այս դերերը համեմատաբար ասես կատարում են մեզցո սորթաններ՝ կատարած երգիչների փոխարեն: Գլուկի Օրիտեսին ժամանակին մարմնավորել է Պաուլինե Վիարդին: Սա, կարծում ենք, հայ հանդիսատեսի համար զարմանալու առիթ չէ: Մեր թատրոնի դասառնությանը ծանոթ հանդիսատեսը գիտե, որ բեմի ասվածուհիները՝ Սառա Բեռնարն ու Սիրանույշը Հանլես են խաղացել, իսկ Վիլյամ Սարյանի «Իմ սիրը լեռներում է» ներկայացման հաջողությունը դայմանավորված էր նաև Վարդուհի Վարդերյանի Ջոնիով: Եթե ներկայացված օրինակները եթե ժողովրդի ընտրության արդյունք են, ադա տղերային թատրոնում վոկալ դիտարկումի հարց կա, որ բացառելի լուծում է գտել օղերային ստուդիայի ներկայացրած «Օրիտեսում»:

Ով չի դիտել ներկայացումը, սեղաներին կարող է ինքնիրեն նվեր անել: Գնացեք եւ համոզվեք, որ գովազդ չէ գրածս:

ԱՆԱՐԻՏ ԳՈՎԱՏԵՑՅԱԼ

Վաղը՝ հուլիսի 24-ին ժամը 11-14-ին «Արամ Խաչատրյան» համերգասրահում հայ հանրությունը հրաժեշտ կսա ծիրանափողի վարդեսին՝ Ջիվան Գասպարյանին, որի մարմինը նույն օրը կամփոփվի Կոմիտասի անվան դամբարանում: Ստրելու երկու վերհուռ Արշիպի Գերմանիայում ունեցած համերգներից:

Հուլիսի 6-ին՝ Ջիվան Գասպարյանի երկրային հրաժեշտ առիթով, ի թիվս այլ ցավակցագրերի, թվիթերում հայտնվեց WOMEX-ի գրառումը: «Մեզ լիցե Մեծ երաժիշտը՝ հայ երգահան Ե. WOMEX-2002-ի մրցանակակիր Ջիվան Գասպարյանը: Նա միջազգային ճանաչում ուներ՝ որդես դուրսով փրկուող կասարող Ե. հայ մշակույթի դեստան: Հանգչի՛ր խաղաղությամբ, Ջիվան Գասպարյան»:

2002 թվականի հոկտեմբերի 24-ին գերմանական Էսսեն քաղաքում բացվեց WOMEX-2002-ը (World Music Expo), եւ եւ առաջին անգամ ծանոթացա երաժեշտական այդ խայտաբղետ հարթակին: WOMEX-ի հեսաբրություն դաշտում եւն աշխարհում գոյություն ունեցող սարգույն երաժեշտությունը, դրա ծագումնաբանությունը, արմատները, ազգագրական, ավանդական, սեղական հեմեր: WOMEX-ը մի ցանց է, որ իրար է շարկադում երաժեշտության աշխարհում արդեն սիրվածն ու դեռեւս լայն հասարակայնությանն անծանոթ ձայները, երաժեշտեսաբաններին ու լրագրողներին, դրոդյուսերներին ու արտիստներին, երաժեշտական թիզներով զբաղվող մարդկանց: Երաժեշտության ճանաչման լինելով հանդերձ՝ WOMEX-ը յուրաքանչյուր տարի նոր, թարմ գաղափարների, փոխադրողական, վերալիցեալվորման անսղառ դոնեցիալով է ներկայանում՝ իր կազմակերպած կոնֆերանսներում ձայնի իրավունք շարքեր երկրներից հեսաբրություն ցուցաբերած դրոդեսիոնալ մասնակիցների: Առաջին անգամ WOMEX-ը կազմակերպվել է 1994-ին Բեռլինում, այդուհետ՝ 1995-ին Բրյուսելում, 1997-ին Մարսելում, 1998-ին Սոկոհոլում, 1999, 2000-ին Բեռլինում, 2001-ին Ռոսերոում: Շաս սղալվորիչ էր՝ 2002-ին Էսսենի Ցեռ Ցոլֆերայնում մասուցվող Էստոն ներկայացնում էր մի քանի տրաշ՝ աֆրիկյան, ասիական, ավստրալ-օվկիանական, եվրոպական, լատինամերիկյան, հյուսիսամերիկյան: Շաս էի գարմացել, ավելի շուտ՝ սղերել: WOMEX-ի մասնակիցների սղարածաղկ ցուցակներում հայկական կան հայաստանյան ներկայություն չկար, չէր եղել: Փոխարենը՝ հղարսանալու առիթ իսկաղես ներկայացան: WOMEX-2002-ի մրցանակը շարքից մեր լեզենդին՝ **Ջիվան Գասպարյանին:**

«Նաղթ, նորանոր խմորումներ, աղես... Կովկասն ավելին է առաջարկում, վկա՝ յուրաքանչյուրիս հես խոսակցող Ջիվան Գասպարյանի դուրսով ողին»:

Այսղես էր արսահայտվել Ջաննա-Մարիա Ջուկարան հայկական երաժեշտական ժառանգության ու մասնավորաղես WOMEX-2002-ի մրցանակակիր Ջիվան Գասպարյանի մասին՝ համառոտ իր հողվածում: Խոսելով հայկական երաժեշտության կրած թուրական, րոդական, իրանական, գնչուական աղեսցությունների մասին, հողվածագիրն այնուհետեւ որղես զուս հայկական նղաղարան առանձնացնում էր դուրսովը՝ «աղսում եւն, նրա սղա, մեղն, մեղանաղան

ԿԱՆԲ՝ ՀԱՂՈՒՅԵԼ ԵՍ

հնչեանող լավագույնս է արսահայտում Հայաստանի ողբի ու հույսի միջեւ բղկեղած ողին»:

74-ամյա Ջիվան Գասպարյանը միակ մրցանակակիրն է, իսկ խորհրդանշական դարգելը՝ 6000-ամյա հնություն ունեցող նեղիթյան դարաշրջանի մայրության ասղածուի ու արձանիկի (զսնղել է ժամանակակից Թուրիայի Հաչիլար բնակաղարում) կրկոսիմակը նրան է հանձնղում հոկտեմբերի 27-ին: Օրը դասահակա՞ն էր ընսղել: Ոչինչ դասահական չի լինում՝ մեր բղկեղած հողին սղեղանի է ուղում, մեր ընղկղած ողին հաղթանակի կարոս է:

WOMEX-2002-ի միակ մրցանակակիրը մեր հիշողության հոկտեմբեր 27-ը սղբաղես

1800 մասնաղեսղված այցելու 80 երկրներից, 200 լրագրող, մոսաղորաղես 400 արղեսաղես, 47 համերգ, 36 կոնֆերանս: Էսսեն քաղաղի Ցեռ Ցոլֆերայնում հոկտեմբեր 27-ին դասնղությանն ի դահ սղելց WOMEX-2002-ը՝ 4 օրերի ընթացղում անընղիաս հիշեցնղելով 2002-ի միակ մրցանակակիր՝ 74-ամյա դուրուկահար Ջիվան Գասպարյանի անղումը: «Ֆանսասղիկ արղիսղի, կենղանի լեզենղի, մեր ժամանակների վիսուող կասարողի» (Էսսենում նրան այսղես էին անղանղում) հես հանղիղման րիչ մարղ չէր եղել: Հայերը սղասղածից ավելի սակղավաղիվ էին, սակղայն աղեսարղիի սարքեր լրասղամիջոցների ներկայացղուղիչներն

ու երաժեշտաղեսները դասարկ աղեսներ չէին թողել դահիղնղում: «Պարգեղներ ին կղանղում շաս եւն ունեցղել, բայց սա ինձ համար անեղահիշարղանն է, հոկտեմբերի 12-ին ին սարեղարձն էր, այդ օրն ինացա մրցանակի մասին, սա ին սարեղարձի անեղանեծ անակնկաղն էր: Շնորհակաղություն ժուրիին», մրցանակը՝ 6000-ամյա հնության մայրության ասղածուի ու փայցե կրկնաղանղակը համբուրղելով, բեմից ասաց Ջիվան Գասպարյանն ու գնաց եսնաղեսն՝ բեմական իր սարաղը հաղնղելու: Մինչ կղար, նրա մենեղերուղի կես լեղի, կես հոնղղար **Եղա Շկաղլան** երկու դասնղություն դասնղեց: «6 սարեղան էր, եր սկեց դուրուկ նղաղել: Էկրանից ցուցաղղղող համր ֆիղմերը հաղաղս էին դուրուկի հնչղումներով խոսում դարձնղում: Լսեց ու որոցեց, որ անղայնան ինն էլ այղղիսղի փայցե գղանից մեղեղի դիսղի քանի: Ու եր անղրակ գորղից մեկ սարի անց սկեց եղանակ հանղել, դուրուկը նրան սղած Վարղեսը զարմացղվ՝ դասնղում մեղնղելով իսկական նղաղարան: Աղղղես սկսղելց Ջիվան Գասպարյանի դուրուկով երկխոսղությունն աղեսարղիի հես: Շաս սարիներ առաջ, դասնղությունը շարունակեց սղիկն Շկաղլան, եր դեռ երիսասարղ էր, դիսղի նղաղեր Կրեմղում, Սաղիինի առջեղ: Ջիվանը դողում էր, Սաղիինը համերգից հեսո մասղ կանչղել էր նրան: Հեսո դարղվեց՝ «Պոբեղա» ժամացղուց էր նղիղելու՝ «Ջիվանին՝ Սաղիինից» մակաղարղայնաղ: ժամացղուցն ինչի՞ն էր դեղս, եր քաղցած էր: Շաղեսց, ինն ու ընղերները մի քանի օր կուոս կերան: Հինա փնղում եմ ժամացղուցը, ո՞ղ գիղես, միզուղես լրագրողներից մեկնղմեղը հայնեղաղերի», ասաց Եղա Շկաղլան՝ բաղմաղղ լարանին դիմղելով:

Գասպարյանն իր խմբի երկու անղաններին հես, հիացական ծաղիղղուցներին «սեղի սղող» ակնթարթային դաղարներով, 45 րողես անընղիաս նղաղեց: Շանթ մեղեղիներն այնղան լղաղ էր հանղուցղել միմյանց, որ դրանց անծանոթ ունղնղրին կղղար, թե այղղես էր, որ կար: Ներկաները հանամիս եղան, եր կարղիսղ փոխանցեղի՝ երեղ գորղիղով բեմի վրա այնղիսղի հաղեցաղծություն կար, որ երբեմն մի ողջ նղաղաղիմբի սղաղիղություն էր թողնղում: Հեսո «Քոչարիղի» մեղեղուր սակ դարղային մեղ-երկու սահղում շարղում, վերջում էլ՝ գղումայի կանչ: Խոսուղանղում եմ դասկերացնղել անղան չղի կարող, թե ինչղես

Ջիվան Գասպարյանին իր հիացնղումնղ է փոխանցղում Աղրբեղանի ԳԱԱ ձարսարղեսություննղ եւ արղեսղի ինսղիսղի կթնեղերաղեսաղես, դրոդեսուր Սանղուրար Բաղիղղան, մեղեղում՝ հողղածաղիղը

է հնչղում հարսանիղների «լացառ» գղուման, եր ձեռնն է առնղմ Ջիվան Գասղարյանը: Այս փայցե իրն էլ Արղիսղին «հանձնղելց»... Սսղիսղ դասսաղին ուղղակի շարղում է՝ « Ընղ եղեղան փող ծղկեղան, ընղ եղեղան փող բոց եղաներ»... Դրում քանից դասսաղողն է կերսղում, ներսղում՝ Ջիվանի ունղնղրին է փոթուրղում՝ ծաղերը չեղն հանղարսղում, իննաղեր, շնորհակղարանղներ:

Հերթը վերջաղես ին հարցերին հասղաղ: Ջայնաղիչս շասերին հոնղից հանց՝ ուղում եմ լուսանկարղել, ձեղակերղեցին գերմանաղանկ հայրեղանկիցներս, որ ծաղիկների մեծ փնջեր բեմ արղես ուղարկղել էին, ծանոթներից հարցուղորձեղվերջացղել ու մնղմ էր հղարսանաղու անեղանակնղայն ակցիան՝ դասնղական փաս դարձնղել իրեղց հանղիղղումը Ջիվան Գասղարյանի հես: Լուսանկարչական չղչղկոցը վերջ չղնղի... Ես էլ Եղա Շկաղլային հարցեր ուղղեղի: «Մոսաղիղրաղես 15 տարի առաջ էր: Մեղն ինձ նրա սկղաղանակնղ էր սղել, երաժեշտղությունը շաս սիղեղի, առիթ էի փնղում Ջիվանին հանղիղղելու: Այդ օրը եղաղ, հանղիղղեղիմ Բեղղղայնղ, 7 տարի առաջ, սկեցղիմ իրար հես աղեսաղեղ: Այս մրցանակն ինձ հես կաղղ չղնղի: Ես Խսաղղայնղ էի, ինձ զանղաղեղեղեղն ու սեղեղակցղին, թե Ջիվանին մրցանակ եւն ուղում սղաղ: ժուրիին էր, որ որոցեց դարղեսաղեսղել: Հայասղանղում 2 անղան եմ եղղել, մի անղան ձայնաղարղության, մյուսը Ջիվանի համերգը կազմակերղղելու առիթղով: Հաջողը համերգը դեղեսնեղերին Լոնղղումնղ է լինեղլու, Մանղկյան հիմնաղղամի աղակցղությանը, նորակառուցղ հայկական եղեղեղում», սեղեղակցրեց մենեղերուղին:

Ֆրանսիական ռաղիղոն Վարղեսին ուղղղած ին մեծ հարցաղարը անղանաղեսաղես: Փոխարենը նրանց սղած մի հարց ինձ էլ, խոսուղանեղմ, շաս էր հեսաղրրանղմ՝ «Փիղթը Գաղրիղի ուղարկած նղերը մինչեղ հիմա բաց չեղ արեղ, հեսաղրրանկան չեղ»: «Ինչ էլ ուղարկած լինի ին բարեղկանը, ինձ համար թանղ է: Նշանակղում է՝ ինձ չի մոռացղել, ասաց Գասղարյանը՝ սղարաղթեղ դասղանից՝ «Երկիր մղղրակ» անղերեղն գիղրը հանղելով:

Մատեսղոն շաս է հողանած, նրա երկնաղուցն աղեսերն ուղում եմ, որ կարձ կաղեսն:

- Կարեղիղ է ասղել, թե փառղը հեսաղղնղում է համաղեսարղային ձամչղում ունեցող 74-ամյա Ջիվան Գասղարյանին:

- Անղեղեղ ասղմ՝ միոս լղաղն եմ եղղել: Տարիին արղեսղի հես կաղղ չղնղի: Ինչղես Սաղթ-Նուղան է ասղմ՝ սարիղը մարղում իմասղություն է սաղիս: Մարղղես է ջղղայր, հողի ունեղնաղ եւ լղաղ նղաղղի, ուրիշ բան դեղս չէ:

- Տաղանղղաղոր դուրուկահարներ շաս եմ ունեցղել, բայց ոչ մեղը, բացի ձեղնից համաղեսարղային բեմ չի բարձրացղել: Սա ինչղեղն եղ բացասղում:

- Անբացասղելի է: Վաչե Հղղեսղիյանը, Մարղար Մարղարյանը, Լեղոն Մարղղանն ինձ համար մեծղություններ եմ, նրանց միոս հարղում եմ, նրանց մեծղության շնորհղղ ես այսղղ փայղում եմ:

- Մորը նղիղղած մի երգ երգեղիղ, շաս էի հողղանած: Ձեղ մորն էր նղիղղած:

- Այն: Մորս կորցղել եմ շաս վաղ հասղղում՝ 8 տարեղանղում: Դա ին երգն է, ես եմ գրեղ, նղիղղել եմ մայրերին:

- Ջիվան Գասղարյանի ընսանիղն նղաղանղում է, որ նա մեծ բեմերի արղիսղ մնաղ:

- Այն: Շաս բան եմ անղում: Ին նաղղը սանղում եմ:

ԳԵԿՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Հայոց լեզվի խնդիրն ազգային օրակարգ է

Հայոց լեզվի ուսուցման խնդիրն ըստ ենթադրության մասնավորապես, համալսարանում ու նույնիսկ փողոց-հրապարակներում, բայց առաջինը, կրթության այսօրվա դասախանութները երեք տարի շարունակ շարժվեցին այնպես, ինչպես իրենք էլ ուզում, այնպես է: Մենք կանխատեսում էինք, որ հինգ-սառը տարի հետո ենք փառելու այդ անգրագիտության ցանցի դասընթացը, բայց փառեցինք երրորդ տարում:

Այս տարի Հայոց լեզվի միասնական ֆնդի առաջին փուլին մասնակցել է 4005 հոգի, որի 13 տոկոսը չի կարողացել հաղթահարել նվազագույն 8 միավորի շեմը: Ավելի խայտառակ դասեր ունեցանք ֆնդի տերերի փուլում 98 մասնակցի 469 տոկոսը չկարողացավ հաղթահարել անհիշյալ 8-ի շեմը: Իհարկե, ԿԳՄՍ նախարարությունը միանգամից ինֆրադասարան մանիֆեստ արձակեց, թե՛ մասնակիցներն ընդամենը 98 հոգի են եղել, բայց դա ինչ կադ ունի: Խնդիրն այստեղ թվերի մեջ չէ, այլ՝ երեւոյթի, ՀՀ տարածքում 17-18 տարեկան 98 հոգուց մոտ 45-ը չի սիրադասում հայոց լեզվին՝ զոնե տարրական մակարդակով: Կամ մի՞թե առաջին փուլը խայտառակություն չէր: 4005 հոգու 13 տոկոսը կազմում է մոտավոր 520 հոգի: Ուղիղ այդքան հոգի չի սիրադասում հայոց լեզվին: Եւ այս դարազայում թվաբանական ամբարանություններ անելն էլ անիմաստ է, թե երկրորդ փուլում 98 հոգի են եղել, կամ առաջին փուլում միայն 520 չեն հաղթահարել: Ներքեցեք, բայց խոսքը ոչ թե դպրոցը մի ֆանի սասնամյակ, այլ մի ֆանի շարք առաջ ավարտած երիտասարդների մասին է: Այս երեւոյթն այնքան անոթալի է, որ նորմալ երկրում կրթության դասախանութն մարմնի ղեկավարն ուղղակի հրաժարական կտար եւ սեղո կզիջեր նրան, ով կարող է:

Ավելի զարմանալիքն ու դավաճանության մասին հղում անողն այն է, որ այսօրվա հետո էլ դասերն մարմնավորելու սրամարդկան կերպով դպրոցներում ու բուհերում կրճատում են հայագիտական առարկաների ժամաֆանակը, այն դեղմում, երբ երկու տարի առաջ բուհերում կրճատվում էր այն բացառությամբ, որ դպրոցներից սովորած են զալու բուհ: Իսկ հիմա՞ ի՞նչ կասեն, նախակրթարաններում են սովորելու:

Այս տարի առաջին անգամ կիրառվեց ֆնդական մի մեթոդ, որն իսկական խայտառակություն է Հայաստանի երրորդ հանրադասության դասնության մեջ: Այսօրվա՛ այսուհետ դիմորդները, բացի բանասիրական ֆակուլտետների, կարող են հայոց լեզվի փոխարեն ընտրել որեւէ այլ օտար լեզու եւ դրանով համընդունել ընդունելության ֆնդությունը: Այն, որ դա արդյունավետ օտար լեզուն հայերենից զերգանահասողներ շատ են, դեռ մի կողմ, բայց ինչպես է կարգավորվում այդ օրենքը: Հիմա, եթե մեկն առաջ գա եւ ասի, որ իմը ցանկանում է ֆնդություն համընդունել, ասեմք, թուրքերենից կամ անգլերենից, ո՞վ եւ ի՞նչպես է լուծելու այդ հարցը: Միայն չասեք, թե սա արտուրային հարցադրում է. վերջին երեք տարիները ցույց են տվել, որ անհնար ոչինչ չկա, մասնավորապես թրքերենից անցնողները:

Որդես վերջապես մեջբերում են մի փոքրիկ հետազոտության արդյունք, որն անցկացվել է 9 դպրոցներում: Այսօրվա՛ այդ հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ մինչեւ սառը տարեկան ամեն սառը երեխայից մեկը կարող չզգի: Սա միայն խայտառակություն չէ, սա բթամիտ կառավարման եւ ֆնդության ցուցիչ է, որ մեզ սանում է դասերն մարմնավորելու դուռը: Եւ հույս ունեմ՝ հասկանում եմ, որ այդ սառը տարեկան երեխաները սկսել են դպրոց համախել 2017-18թթ: Արդեն սկսում են մտածել, որ Հայաստանում ավելի շատ գրագետ անգլերեն իմացող կա, քան գրագետ հայերեն:

Իմացած լինեք նաեւ, որ ըստ Համալսարանային բանկի հետազոտության՝ մեր տարածաշրջանում (Հայաստան, Ադրբեջան, Վրաստան) կրթական հետընթացն ամենաշատը մեզ մոտ է արտադասված, ամենափչը՝ թեմաճական Ադրբեջանում:

Մտածե՛ք այս մասին:

Իմֆայլականներն, իֆսանության եկած-չեկած, մակույթի հետեւից ընկան: Դեռ 2018-ին Փաֆնյանը կանգնեց «Արամ հաշարյան» համերգասրահի բեմին ու դիտողություն արեց մակույթի գործիչներին, թե՛ համերգասրահներն ինչպես ուզում եմ, լցրեք, այլապես դեպքիցից զուամար չենք սաճեց: Հետո սկսվեցին հալածանքներն Ալ. Սոթեմիարյանի անվան օդերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի ղեկավար Կոնստանտին Օրբեյանի նկատմամբ, մինչ զուգահեռաբար ուզում էին փակել Համազգային թատրոնը: Իսկ ամենամեծ «ձեռքբերումը» մակույթի նախարարությունը փակելն էր՝ այն միացնելով կրթության, գիտության ու սպորտի նախարարությանը: Հիմա էլ հերթը Պետական կամերային երաժշտական թատրոնին

րի համար, բայց վերջին երեք տարում նախարարությունից ոչ ոք չի բացել թատրոնի դուռը եւ ոչ մի ներկայացում չի տեսել, ինչպես կարող է դեռական դասերնայան հայտարարել, թե այս թատրոնը մահացել է, գոյություն չունի, ինչի՞ հիման վրա է այդ եզրակացությունն արվել:

Սամսոն Ստեֆանյանը դասում է, որ Արամ հաշարյանն իրեն առաջարկել է՝ եթե համաձայնեմ միանալ Պարոնյանի թատրոնին, դեպքումը ձեռնախաղների, նոր ներկայացումների, հյուրախաղերի համար գումար կտա, ավելի լավ դայանմաներում կաֆեստեֆ:

Հարց. մեռած, անկենդան, գոյություն չունեցող թատրոնի համար դեպքումը դասարես է ծախս անել, ինչ է, թե այն դուրս գա իր շեմից ու միանա մյլ թատրոնին: Այլ թատրոնի կազմում մեռած թատրոնը վերակենդանանալու է: Եթե մեռած է, ուրեմն մեկ այլ

Հեռու չգնանք. հարեան Վրաստանում վրաց իֆսանությունները գրոյից հայկական թատրոն են ստեղծում, 8 միլիոն դոլարի ներդրում են արել, իսկ մեր երկրում հայկական թատրոն է փակվում:

Կամերայինցիները վիրավորված են, որ դա արվում է մի դասերնայի ձեռքով, որն իմեն էլ թատրոնի մարդ է, թատրոնի մասնագետ, միջնդեռ առաջինը հենց նա դեմ է դեմ լինել իֆսանությունների այդ ֆայլին: Ինչքան շատ, բազմազան ու բազմաժանր լինեն թատրոնները, այնքան բազմաժանր ու բազմազան կլինի հանդիսատեսի ճաշակն ու աֆսարհայացքը:

Պետական կամերային երաժշտական թատրոնը դեպքումից միայն աֆսարավարձի սուբսիդավորում է ստանում, մնացած ծախսերը, այդ թվում՝ ներկայացումների բեմադրման, արտադրության գումարներով են ար-

ԹԱՏՐՈՆԵ Ե ԹԱԿՎՈՒՄ. ԵՆԵՔԻ ՎՐԱ ԱԶՔ ՈՒՆԵՆ

է: ԿԳՄՍ փոխնախարար Արամ հաշարյանը թատրոնի ղեկավար Սամսոն Ստեֆանյանին տեղեկացրել է, որ ուզում են կամերային երաժշտական միացնել Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմեդիայի թատրոնին, որդեսգի շեմից սրամարդեն Հայաստանի սիմֆոնիկ նվագախմբին (զլխավոր դիրիժոր Սերգեյ Սմբատյան):

Ինչպե՞ս է տեղի ունենալու միացումը, միայն այն «հիմնով», որ երկու թատրոնների անուններում կա երաժշտական բաժնը: Կամերային երաժշտական թատրոնն ունի շուրջ ֆոնդում աֆսարակից, Պարոնյանին՝ մոտ ութսուն: 120 հոգով նույն թատրոնում ի՞նչ դեմ է անեն, հնարավոր է արդյոք բոլորին զբաղեցնել ներկայացումներում: Իհարկե, ոչ: Այս խնդիրները վերլուծում ու մասնամուտ են երկու թատրոնների աֆսարակիցներն էլ: Ակնհայտ է, որ մի կայացած թատրոն մյուս կայացած թատրոնի մեջ խցկելով՝ երկուսն էլ դայթելու են:

«Պարոնյան թատրոնի կոլաբսն անխուսափելի է լինելու, ավելացրած՝ կրճատները, չէ՞ր բոլորին աֆսարանի ընդունել հնարավոր չէ, ուրեմն, գործազուրկներ ենք ունենալու: Կամերային երաժշտական թատրոնն իր առանձնահատկություններն ունի. ամեն դերասան չի կարող այս թատրոնում աֆսարակ, մասնագիտական նրբություններ կան, որ միայն այս բեմն է դահանգում, միայն այս բեմին են հասնում: 30 տարեկան թատրոնը, որ գրոյից ստեղծվեց, հասնու ոճ եւ ուղղություն որդեգրեց եւ ըստ այդմ՝ կազմեց իր երկացանկն ու ունեցավ կայուն հանդիսատես, հիմա դեմ է այլ թատրոնի կազմում գործի: Իհարկե, դարձից էլ դարձ է, որ սա խաղ է. թատրոնի հետ թատրոն են խաղում: Իրականում բոլորովին ուրիշ նպատակով է արվում այս ամենը: Սիմֆոնիկ նվագախումբը փորձեր անելու տեղ չունի, եւ ուզում են մեր թատրոնի շեմից հասկացնել նվագախմբին: Վաղն էլ ասելու են՝ դարձվեց, որ այս շեմից հարմար չէ նվագախմբի մեծ կոլեկտիվի համար: Եվ ի՞նչ են անելու. բնական է, մեզ հետ չեն բերելու մեր թատրոն», - խնդիրը ներկայացրեց կամերային երաժշտական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար Սամսոն Ստեֆանյանը:

Փոխնախարար Արամ հաշարյանն ասել է՝ ձեռն թատրոնը մեռած է, չկա: Նրա խոսքերը խիստ վիրավորել են կամերայինցիներին: Մի թատրոն, որը տարեկան 20-25 ներկայացում է բեմ հանում, ունի մոտ 30.000 հանդիսատես, ներկայացումներ ունի նաեւ երեխանե-

թատրոնի շեմում էլ է մեռած լինելու: Ի՞նչ արտուր է:

Անկասկած, այսօր բոլոր թատրոնները, այդ թվում՝ Կամերային երաժշտականը, բարեփոխումների կարիք ունեն. սա հաստատում են նաեւ բեմի մարդիկ, սակայն թատրոն փակելով՝ խնդիրը չի լուծվում, բարեփոխում չի արվում: Կամ ինչո՞ւ դեմ է մակույթային մի միավորի՞՝ սվյալ դեղմում սիմֆոնիկ նվագախմբի շեմից մի խնդիրները լուծվեն մեկ այլ մակույթային միավոր փակելու, ոչնչացնելու հաշից:

Արամ հաշարյանը Սամսոն Ստեֆանյանին ասել է, թե սիմֆոնիկ նվագախմբի ՕԳԳ-ն ավելի բարձր է, քան կամերային թատրոնին: «Ինչպե՞ս կարելի է արվեստի երկու տարբեր ոլորտների շահավետությունը համեմատել ու հայտարարել, թե նվագախմբի գործակիցը թատրոնի գործակիցից բարձր է: Թատրոնն իր տեղն ունի, նվագախումբը՝ իր. երկուսն էլ տարբեր խնդիրներ են լուծում», - զարմանում է Սամսոն Ստեֆանյանը:

Անգեւն աշխու էլ դարձ է, որ Կամերային երաժշտական թատրոնում անգամ կամերային նվագախումբը չի տեղավորվի, էլ ուր մնաց՝ 120 երաժիշտները՝ դիրիժորի հետ: Կամերայինցիներն արդեն կանխատեսում են մոտալուտ սցենարը՝ կողարվի, որ նվագախումբն իրենց թատրոնում չի տեղավորվում, եւ կսկսվի նախորդ ծրագրված «ներկայացման» հաջորդ գործողությունը՝ թատրոնի շեմից շահագործման բուն նպատակի իրագործումը: Շեմից զսնվում է Բարդուխյան դպրոցային՝ այդու մի անկյունում, շատ գրավիչ վայրում:

Այդպես եղավ տարիներ առաջ Փոսի թատրոնի հետ: Փակեցին ու տեղը ռեսուրսան սարքեցին:

վում: Արդյո՞ք սա չի նշանակում, որ թատրոնի օմոխմալացմամբ դեպքումն ուղղակի ուզում է ձեռքազատվել երեք տարեկան հոգու աֆսարավարձ սալու հոգսից: Բացի այդ, ակնհայտ է ֆաղաֆական հետադարձման փաստը: Թատրոնի ոլորտում զերակուռում են հակահիկոլակականները:

Կամերայինցիները շարունակելու են բողոքի, ընդվզման ֆայլերը: Նրանք մասնակ են գրել Փաֆնյանին՝ անհամաձայնություն հայտնելով ԿԳՄՍ նախարարության որոշմանը: Բնականաբար, հույսեր չեն կաղում նամակի հետ, գիտեն, որ «նամակ ռուսաց թագավորին» տարբերակով է, բայց այդ ֆայլն էլ են արել: Նմանաֆող նամակ է դասրաստել նաեւ Թատրական գործիչների միության նախագահ, Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմեդիայի դեռական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար Հակոբ Ղազանչյանը: Նա եւս դեմ է երկու թատրոնների միացմանը:

Կամերայինցիներն ակնկալում են, որ թատրոնի մարդկանց ավելի բուռն կարձագանքեն խնդիրն, իրենց թիմակիցների բանակն ավելի սվյալ կղառնա, որովհետեւ բոլորն են հասկանում՝ այս ուղքը վաղը կարող է յուրաֆանջյուր այլ թատրոնի դռանը չոքել: Ոչ ոչ չի կարող երաֆսավորել, որ նախարարությունը չի որոշի մի գեղեցիկ օր էլ Սանկական կամ Դամասիկական թատրոնները միացնել: Զ՞ք որ հենց նույն Պետական կամերային երաժշտական թատրոնի երբեմնի դերասան, Փաֆնյանի աներձագ դասաճամավոր Հայաստանի 5 թատրոնը բավական է:

Իֆսանական ընսանիֆի ներկայացուցիչը հենց այնպես մսֆեր ու բառեր չի արտադասում: Ասվել է, ուրեմն դիսի իրականացվի:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Կինոյն պատմությանը Էդդի Վիգենը ծնվել է 1976 թվականին, Փարիզում, այժմ բնակվում է Լոս Անջելեսում: 1995-1998 թվականներին ստացել է բակալավրի կոչում Փարիզի Լաստեոդական ուղղության բարձրագույն դպրոցում, իսկ 1995-ին՝ Տնտեսագիտության բակալավրի ասիստան: Աշխատել է որդես բեմադրիչի օգնական, մոնտաժող եւ օդերասնոր: 2017 թվականից մի շարք թողարկումներ է դասրաստել ֆրանս-գերմանական «Արե» հեռուստաընկերության «Ճանադարհորդության հրավեր» հեռուստածրագրի համար (հեռարձակվում է ամեն շաբաթ, աշխատանքային օրերին՝ 2017-ի մարտից)՝ ներկայացնելով երկրագնդի տարբեր վայրեր, այդ թվում՝ Հայաստանը, Իսպիան, Հորդանանը, Հունաստանը, Իսրայելը, Պաղեստինը եւ այլն: «Տե Վե 5 Մոնդ» եւ «Տե Պե Ես Սինէռուալ» հեռուստաընկերությունների համար Էդդի Վիգենը նկարահանել է դիմանկարների շարք, որ ներկայացնում են ֆրանսիական կինոյի ոսկեդարի գործիչներին՝ Ջրիսիան-ժաֆ, Անրի-ժորժ Կլուզո, Մարսել Կառնե, Ռոժե Վադիմ եւ այլն: Ֆրանսախոս «ԿՏՕ» կաթոլիկ հեռուստաընկերության համար Վիգենը վավերագրական ֆիլմեր է նկարահանել մի շարք վանական կենտրոնների եւ կրոնական կյանքի մասին: Նրա ֆիլմագրությունը ներառում է նաեւ «Կոստոլո» փոռու մի սակառ Եվրոպայում» (փաստագրությունը Կոստոլոյի սերբ փոռու մասնության մասին), հարցազրույցներ Բրիջիս Բարդոյի, Կլաուդիա Կարդինալեի, Ռոբեր Հոսեյնի, Աննի ժիրարդի, Ջեյն Ֆոնդայի, Սյուզի Դելերի եւ այլոց հետ, նաեւ վավերագրական ֆիլմեր անցյալի հայտնի արվեստագետների (Հովարդ Հյուզ, Էլվիս Փրեսլի, Ջոն Հյուսթոն եւ այլն) մասին:

-Էդդի, ԲՈ Ֆիլմագրությունն աչի անցկացնելով՝ կարելի է մտածել, որ դու միշտ Եվրոպայում ես:

-Վերջերս հիմնականում զբաղված եմ «Ճանադարհորդության հրավեր» հաղորդաչարի համար կարճամետրաժ վավերագրական ֆիլմերի նկարահանումներով: Ես սիրում եմ ավելի երկար ձեռագրված 52 րոպե կամ ավելի, որ դա համարում է երկար աշխատանք, ավելի հետադարձ կապ է բերում, բայց ամենօրյա հաղորդաչարի այդ կարճ վավերագրությունները հնարավորություն են տալիս ավելի ձկուն լինել ներկայացվող թեմաների մեջ: Կինոյում իմ նախադասությունները եղել են վավերագրական ֆիլմերը՝ անկախ ձեռագրված: Ես սիրում եմ դրա իրական շեշտակցությունը, որ այն թույլ է տալիս ցուցադրել վայրեր, իրականությանը կադրված թեմաներ՝ թե՛ն ոչ հեշտ հասանելի: Դա մարդկանց տալիս է գիտելիք, մշակույթ, իսկական հարստացում, որովհետեւ օտար երկրներ են ստանում եւ մարդկանց ինքնարտահայտվելու մղելը մեր աշխարհն ընկալելու լավագույն միջոցն է: Ես բառացիորեն կիսեմ անալիզի, եթե չկարողանայի հայտնաբերել անհայտ վայրեր եւ փորձել ընկալել մարդկությանը այն թեմաների միջոցով, որոնք նախընտրում են ուսումնասիրել: Ես սիրում եմ ունկնդրել մարդկանց դասընթացները եւ դրանք հնարավորինս հասցնել հանդիսատեսին:

-2009-2019 թվականներին դու դեկավարել ես «Վիգեն փրոդաբեր» լաստեոդական արտադրական ընկերությունը: Ի՞նչ նախագծեր է իրականացրել ձեր ընկերությունը:

-Ֆրանսիայում բնակված ժամանակ, այլ ընկերություններում աշխատելուց բացի, ես միշտ ինձ ազատության մի փոքր տարածք եմ թույլ սվել: Դա նշանակում էր ունենալ իմ սեփական ընկերությունը եւ ավելի շատ անձնական նախագծեր կամ վավերագրական ֆիլմեր նկարահանել՝ ղեկավարելով դրանք սկզբից մինչեւ

Էդդի Վիգեն.

Նկարահանելով հռչակավորներին, վանականներին եւ Հայաստանը

վերջ: Ես ուզում էի հնարավորինս կրճատել որոշումների շրջան: Ես գիտեմ իմ աշխատանքի յուրաքանչյուր կողմը, կարող եմ նկարահանել, գրել, մոնտաժել եւ սիրում եմ կինոնկարահանման բոլոր այդ փուլերը: Ընդհանրապես, ես աշխատում եմ լուսանկարիչների, մոնտաժողների, յուրաքանչյուր բաժանմունքի գործընկերների հետ, առաջարկում եմ մեկ այլ տեսակետ: Դա ընդհանուր գործ է: Բայց երբեմն, մենք չենք կարող ամենուր մուտք գործել լիարժեք թիմով: Պե՛տ է լինել զուտ, շատ ավելի ժամանակ հասկացնել, քան սովորական արտադրությունը կարող է ընձեռնել՝ հնարավորինս լավագույն ֆիլմ ստեղծելու համար: Հենց այդտեղ էլ որոշիչ է փոքր ձեռագրված աշխատանքը: Դա օգնում է ֆիլմեր նկարահանել, ինչն այլ կերպ հնարավոր չէր լինի: Այդպես եղավ Սիրիայում, երբ ես նկարահանում եմ էի գնացել 2017-ին, դա տեղադրված ժամանակ: Ես հետս չէի տանի որեւէ մեկին, որը չգիտի, թե ինչ կարող է դասառիչ անվստահության առումով:

-Ես հիշում եմ ԲՈ «Աթոս լեռ» վանականների համադրությունը» ֆիլմը, որը ներկայացվել էր Երեւանի «Ոսկե ծիրան» միջազգային կինոփառատոնում 2008 թվականին: Գիտե՞մ, որ Աթոս լեռան վանքը փակ արած է. այդուհանդերձ, ինչպե՞ս եղավ հաջողվեց այնտեղ նկարահանումներ կատարել:

-Աթոս լեռան մասին վավերագրությունն առաջինն է իմ սեփական նախաձեռնությամբ ստեղծված ֆիլմերի շարքում: Այնտեղ ինձ ոգեւորեց նկարահանումներ կատարելը, քանի որ ինձ հոգեհարազատ է հունական մշակույթը եւ գիտելիք, որ այս նախագիծն անհնար է կատարել, քանի որ Աթոսի համադրությունը երկար տարածքներ են զբաղեցնում: Այն աշխարհից կտրված մի վայր է, որտեղ 11-րդ դարից ի վեր միայն վանականներ են ապրել: Կնոջը երբեք թույլ չէին տալիս այնտեղ ունենալ: Որդես երիտասարդ բեմադրիչ՝ ես դասրաստ եմ ցույց տալ եւ բացատրել ֆրիսոնեական ուղղափառ հավատքի այդ հիմնային վայրը, որը դարերի ընթացքում կարողացավ անփոփոխ մնալ: Բայց արտադրական ընկերությունների համար այն կարծես կինոյն վերաբերյալ Սուրբ Գրքային լինի: Ոչ ոքի չէր հաջողվում այնտեղ նկարահանել, եւ ես ուզում էի փոխել դա: Այսօրվա, ես ավելի քան 10 անգամ գնացի այնտեղ, որդեսգի տեղն անթերի իմանալ եւ մի քանի վանքերի ղեկավարությունների հետ դառնալ, թե ինչպես կարելի է տեսախցիկ ներսանել ու նկարահանել տեղի վանական կյանքը: Դա ժամանակակից էր, բայց ես հավատում էի հաջողության: Տեղի մաքսային ծառայության կողմից բռնվելը խնդրահարույց կլիներ Աթոսի կառավարության համար, մեր գլխին մի քանի վերահսկող կար: Բայց մենք ի վերջո նկարահանեցինք մեր ֆիլմը: Կարծում եմ, որ այն ամենից շատ դիտելի հետաքրքիր է ինձ կանայք, քանի որ լիովին արգելված է նրանց մուտքն այդ վանական համադրությունը:

-Կրոնական վայրերը կարծես հասնում են արտադրության եւ ֆեյ: Թե՞ դրանք բոլորը դասվում են էին «ԿՏՕ» հեռուստաալիսին:

-Աթոս լեռան մասին ֆիլմից հետո մի բեմադրիչսյան վանք ֆրանսիայում հետաքրքրվեց մեր աշխատանքով, ուսի իմ համահեղինակն ու ես առաջարկեցինք նրանց մեզ ցույց տալ վանական առօրյան: Սա էլ մեկ այլ արգելված տեղ էր, մի

Էդդի Վիգեն

փակ մենաստան, գրիգորյան երգեցողություն... դա ինձ ավելի, քան հետաքրքրական էր: Քանի որ տեսախցիկներն ավելի հստակ դասկարծում էին տալիս եւ կարիք չուներին բնական լույսի, մենք կարողացանք տեղափոխվել վանականների առօրյա կյանքում՝ առանց որեւէ անհարմարություն դաժանաբերելու նրանց: «Գիտե՞մ դիտողները» ֆիլմը ցուցադրվել է «ԿՏՕ»-ով՝ դառնալով նրանց արված նախընտրած կինոնկարը: Այն «առաջին կինոնկար» անվանակարգով ուղարկվեց «Ֆրանսիական հեռուստատեսության դափնիներ» արժեքներ մրցանակաբաշխությանը, որի ընթացքում ֆրանսիական հեռուստատեսության լրատվամիջոցների մասնագետները մրցանակներ են հանձնում՝ «Սեզարի» կամ «Օսկարի» դեպքում: Ես շատ զարմացա՝ ստանալով մրցանակը, քանի որ մյուս ֆիլմերի համեմատ՝ մենք փոքր բյուջե ունեինք: Ենթադրում եմ, որ այստեղ դեր խաղացին ֆիլմում առկա ճանաչողությունը, լրատվամիջոցային համադրությունը, լրատվամիջոցային համադրությունը Բեռնարդի Կանոններից եւ Եվրոպայի ընթերցումը Մայիլ Լոնսդեյլի դեպքում հրաշալի մի դերասանի կողմից: Դա հաջող նախագիծ էր: Մի քանի շաբաթ մենք ապրում էինք վանական կյանքի շրջանում:

-Ի՞նչ հիշարժան դաժեր կարող ես հիշել վանքում նկարահանվելուց:

-Ես հիմնականում հիշում եմ ունեցել այդ հոգեւոր վայրերում: Որդես հայ ֆախանայի ծոռ՝ ինձ համար դրանք անսովոր վայրեր չէին: Նույնիսկ եթե խոսքը կաթոլիկ վանքերի մասին է. դրանք այնքան մոտ են հայ հոգեւորականությանը, որ ես ինձ զգում էի ինչպես տանը: Ես հրաշալի հարցազրույցներ եմ ունեցել տարբեր տեղադրված եւ կանանց հետ, որոնք անցել են անհավասար ուղիներով, ինչը նրանց մղել է ներամտնային եւ արմատական կյանք ընտրել ֆրիսոնեական ավանդույթի մեջ: Դա բացառիկ է արդի ժամանակների համար: Աստուծո մարդկանց եւ այս հրաշալի վայրերի լույսն ու ոգին «որսալը» մեզ խորապես հուզեց: Առկա է եղբայրության զգացում, որը մեզ տալիս է ներքին խաղաղություն եւ ոգեւորություն:

-Էդդի, դու հարցազրույցներ ես վարել աշխարհահռչակ անձանց հետ; Ենթադրում եմ, որ բոլորը շատ հիշարժան էին, սակայն ո՞ր մեկը կառանձանցեիր:

-Որդես երիտասարդ բեմադրիչ՝ ինձ զարմացրեց հանդիպումներս Բրիջիս Բարդոյի, Ջեյն Ֆոնդայի եւ Կլաուդիա Կարդինալեի հետ: Ինձ արժանալի էի զգում: Ինչ էլ որ մտածեմ նրանց գաղափարների եւ խնդիրների մասին, նրանք մնում են ուժեղ կանայք, սրբադասկեր-

ներ, էկրանի ասվածուհիներ՝ կինոյի զագաթնակետեր: Մենք փոխակերպվում ենք նրանց հանդիպումների արդյունքում: Ես ցնցված ու գերկած էի նրանց ձգողական ուժով: Պատահական չէ, որ նրանք համաշխարհային աստղեր են: Նրանցից ինչ-որ անորսալի բան է ձառագում, ինչն անսովոր է:

-Եվ ի՞նչ վառ (սարժինակ, արտադրող) դրվագներ կարող ես դասնել ԲՈ հարցազրույցներից:

-Բրիջիս Բարդոն ֆրանսիական կինոյի սրբազան հուշարձան է՝ հռչակված ողջ աշխարհում: Առաջին անգամ, երբ համաձայնվեց հարցազրույց անել, ասաց. «Ես ասում եմ՝ այո, բայց չեմ ասում՝ երբ»: Ես ստիպված էի սպասել մեկ տարի, մինչեւ որ նա զանգահարեց արտադրիչին ու ասաց, որ համաձայն է հարցազրույց անել երկու օր անց: Իսկ այդ դաժին ես Աթոս լեռան վրա էի՝ հեռավոր մի վանքում: Ես ստիպված էի անել անհնարինը՝ երկու օրում հասնել Փարիզ: Ժամանակից հարցազրույցը սկսվելուց երկու ժամ անց: Բարդոն ասաց. «Ես երբ կես ժամ եմ տալիս», բայց ի վերջո 90 րոպեանոց հարցազրույց արեց: Ես շատ տախտակած էի նրանով, վախեցնում էի որեւէ սխալ անել: Նա հիանալի բնավորության տեր է: Բարդոն ինձ ասաց. «Դու գիտե՞ս մեկին, որը կարողանա ինձ ստիպել անել մի բան, որը ես չեմ ուզում անել»:

Ջեյն Ֆոնդան այնքան հմայիչ էր: Նրա սահուն ֆրանսերենը՝ անգլերեն «համեղ» առոգանությամբ, կարծես հիմնական սացրեց ինձ: Կանայք ուժեղ տղամարդկանցից են թողնում ինձ վրա, եւ խոսքը միայն հռչակավորների մասին չէ: Ինձ շատ են հուզել այն կանայք, որոնք ես հանդիպեցի Ռուանդայում եւ որոնք դասնել են ցեղասպանության ընթացքում իրենց ողջ մնալու դասընթացները: Ես ուղեւորվեցի այնտեղ, քանի որ ուզում էի հասկանալ, թե ինչպես է այնտեղ եւս ցեղասպանություն կատարվել: Եվ ի թիվս այդ դաժերի, որոնք միշտ հիշելու են, ես նաեւ հիշում եմ մի միանձնուհու խոսակցությունը: Նա դասնեց ինձ, թե որքան անհավասար է եղել՝ մեծանալով հրեական ծագմամբ աթեիս ընտանիքում, լինելով չափազանց ողբալիս... Սակայն մի անգամ Ջակսի օրը եկեղեցի է մտել Իսպայում ու լցվել է գերբնական զգացողությամբ, որն անհնար է բարձրել արտահայտել... մի տեսակ մեթաֆիզիկական փորձառությունն ակնաբարբորեն փոխել է նրա միտքը, ու նա հայտնվել է կաթոլիկ վանքում: Միաբանության վանամորից բացի միանձնուհիներից ոչ մեկը երբեք չէր իմացել նրա անձնական դասընթացը: Ես շատ հուզվեցի՝ լսելով նրա խոսակցությունը:

-Ձեռ գործունեության մեջ առանձնահատուկ տեղ է գրավում Հայաստանը: Քանի՞ անգամ ես այցելել եմ Երեւանին:

-Առաջին ճանադարհորդությունս կատարեցի 2001-ին՝ Հայաստանում ֆրիսոնեության ընդունման 1700-ամյակի առթիվ, երկրորդ անգամ՝ 2002-ին, մեկ այլ կինոյն պատմության հետ, որը ցանկանում էր նկարահանել Արցախի բնակչությանը: Այդ նախագիծն ես միայն օդերասնոր էի: Այդ ժամանակվանից ի վեր ես փորձել եմ կարողացածիս չափ վերադառնալ Հայաստան եւ հնարավորության դեպքում՝ վավերագրական նախագծերով: «Արե»-ի հետ համագործակցությամբ երեք տարի առաջ հնարավորություն ունեցա խոսելու երկրի, նրա մշակույթի եւ դասընթացի մասին:

Մ - Սալիմը երեւի միակ դեկավարը չէր, որ ձեր նկատմամբ ուժադիր էր:

- Ղեկավարների հետ կապ չունենալ: Ես երաժիշտ մարդ եմ, դոկտորական աստիճան չեմ գրառվում: Եթե իրենց մեծ է եղել, հրավիրել են, բոլոր ժամանակներում ինձ պահել են:

Ի՞նչ բեմ է, որ դեռևս Ձիվան Գասպարյանը չի բարձրացել:

- Այդդիսի բան չունենալ հիշելու:

Կա՞մ մի բան, որ դեռ չէի հասցրել այնտեղ, ինչի համար ավստոսում եմ հիմա:

- Ոչ: Շնորհակալ եմ համ իմ բախտից, համ ինձնից:

Ցանկություն ունեի՞ք երևանում դուրսկախարհների դորոց բաց անել:

- Շուտով կլինի, կառավարությունն արդեն թույլատրել է: Առանձին դորոց է Ձիվան Գասպարյան անունով: Սոր, ճիշտ աշակերտներ միտի մասրաստեմ, որդեսգի ոչ թե գուռնաչի լինեն, սազանդար, քեֆերի, ֆլան-ֆուսան, այլ դառնան իսկական արտիստ, աշխարհի մասնություն իմանան:

3 սարի առաջ էր, բայց այսօր էլ՝ հոկտեմբեր 27-ին դառը հիշողություն է արթնանում մեր մեջ: Հայաստանից օտարության ճամփան բռնած մեր հայրենակիցներից Գասպարյանը ամառը անց էր ապագա չեն սեսնում: Դուք ի՞նչ ամառը անց էիք անում Հայաստանում:

- Հայաստանում ծնվել եմ, Հայաստանում էլ կմեռնեմ: Հայաստանի համար ես մեծ ամառ եմ սեսնում. Հայաստանը միտի ծաղիկ, միտի դառնա աշխարհի լավագույն երկրներից մեկը: Ո՞նց կարող է Հայաստանը հաղթել, այդդիսի բան չի լինի: Ժամանակակից բաներ են սեսնել 41 թվի ժամանակ, 37-ի սով, 15-ի Ջարդ են սեսնել... մենք ես լավ միտի արդեն... ամեն օր երկիրն առաջ է գնում: Իմ երեխաները Լուս Անջելեսում են ապրում, թոռնիկներս, բալիկներս, բոլորը միտի գան, ոչ մեկը տունը չի ծախել, իհարկե՛ միտի գան: Նեղ օրեր են, մարդիկ մեղ օրերից ստիպված են գնում, ուրիշ բաներից չեն գնում: Հողն ու ջուրն աշխարհում ամենախառն բանն են:

«Իսկ մենք էլ խոսք ենք սալիս վերադառնալ Հայաստան», մեր գրույցին ունեցողը

Կ Ա Մ Բ՝ Հ Ա Ղ Ո Ւ Ե Լ Ե Ս

կնդիր մախկին հայաստանցիներն են ձայնակցում: Տունդարձի մասին այսօր քաղաքում արագին անգամ են լսում: Միգրացիոն սա էր հուշել գուռնայի կանչը նրանց ականջին...

Քեռունն ականջ միտի ունենա, որ չհուզվես

2013 թվականի փետրվարին Ձիվան Գասպարյանը Համբուրգում մասնակցում էր հոգեւոր երաժշտության փառատոնին:

«Գասպարյանի դուրսկը ճիշտ արտիստ է խոսում», գերմանական «Դի վելթ» փետրվարի 14-ի համարում **Թոմ Ռ. Շուլցը** այս բնորոշմամբ բացեց Արտիստի՝ երկրագունդին գերելու զարգացիք: Նույն օրը Ալթոնա մշակութային եկեղեցում միտի կայանար Ձիվան Գասպարյանի համերգը: Համբուրգում առաջին անգամ էր անցկացվում «Lux aeterna» անվանյալ հոգեւոր երաժշտության փառատոնը, որի ժամանակներում, ի թիվս աշխարհահռչակ այլ անունների, հրավիրվել էր մասնակցելու Ձիվան Գասպարյանը: Համբուրգի էլքսիլիարմոնիան գերմանիայում առաջին անգամ էր կազմակերպում հոգեւոր երաժշտության փառատոն: Նախատեսված էր 20 միջոցառում: Մոնթելեթրի 400 սարվա ժամերգությամբ փետրվարի 2-ին հանդիսավորապես բացված փառատոնը հարթակ էր միջազգային կայացած սարբեր երաժիշտների ու խմբերի համար՝ ներկայացնելու այլ հոգեւոր միտարը, որի ամբարունը լավագույն դիտմինն է արդի գլոբալացվող աշխարհում:

«Ի նշան ուրախության եւ հաղթանակի՝ լույս ենք հնչեցնում, իսկ վիշտն ու խոնարհությունն արտահայտվում են երաժշտական մի գործիքով, որի ձայնը, մի անգամ լսելուց հետո, այլեւս անհնար է մոռանալ: Միայն Հայաստանում է աճում այն ծիրաններին, որից՝ հորդի նման այս գործիքն են սեսնում, եւ որը դարձնում էր հայերը ծիրանափող են անվանում: Ռուսներն այս բառը չեն կարողացել արտասանել, «դուդկա» անունն են սվել,

այստեղից էլ՝ դուրսկ ուրախ բառը: Ձիվան Գասպարյանի լուսնիկ է, որ այս համեստ փողն աշխարհում իր հաղթանակն էր անում», գրել էր Թոմ Ռ. Շուլցը:

Երաժշտության մասնաճյուղի լուսնաբեր ունեցող գերմանիայում նույնքան ազդեցիկ հոգեւորներ են գրվում, որ կարողացվում են, հանրային մեծարկան արժանանում: Հաստատված կարծիքով, երբ ասեն, թե «Դի վելթ» հիշատակած հոգեւորներ մեկ սարի անց՝ 2014-ին դասահարար աչքովս ընկավ գերմանիայի արտանմանի բժշկական կլինիկաներից մեկում: Ձիվան Գասպարյանի լուսնաբեր կարող հոգեւոր կրթել, ժամանակել, փակցրել էին դասին՝ Ձիվանի եւ ինչո՞ւ ոչ՝ ընթերցանության բուժիչ ազդեցությունը հաշվի առնելով: Միգրացիոն եւ նույն անուն:

«Մի 15 սարով ավելի երիտասարդ սեսն ունեցող 84-ամյա Ձիվան Գասպարյանը դժվար էր բախում. 3 սարի առաջ ձայնագրման մի սեսնությամբ սայթափել, աջ ազդրը կորսել է: Աչքերում կենսախնդրություն կա, բայց դա հետ մեկտեղ՝ թախծելու առիթ էլ՝ փեսան՝ կրտսեր Ձիվան Գասպարյանի հայրը մահացել է, ու ինչո՞ւ եւս նախատեսված էր, Համբուրգում թոռը միտի հետ բեմ չի բարձրանա, Հայաստանում է՝ հոր թաղման հարցերով է գրառվում: Ձիվան Գասպարյանը հոգեւոր մասնում է, որ երեւանի կարտուր մի վայրում իր 85-ամյակի առթիվ փառատոնում են կանգնեցնելու, թվարկում է այն բոլոր ժամանակներն ու մրցանակները, որ երկարամյա իր կյանքի ընթացքում վասակել է, դասականի, ռոֆի, փոփի, ջազի մեծությունների հետ բեմ բարձրացել, Սթինգից մինչեւ Փիթեր Գաբրիել, Ցուկկերոյից մինչեւ Բրայան Մեյ, Զոնոնս Բառայակ, ճանաչված նվագախմբեր... մի շարք ֆիլմերի անուն է հիշատակում, որտեղ իր երաժշտությունն է հնչում՝ «Մեռած մարդը բախում է», «Գլադիատոր»: Իսկապես բեսոնե ականջ միտի ունենա, որ չհուզվես դուրսկի ջերմ հնչյունն ունկնդրելիս, որին Գասպարյանը արտակից, սարսազդու

թթիռ է հաղորդում: Նրա մեղեդիներն անկայծուն են, ինչո՞ւ եւս փառատոնային սակ հանգչող մոմի լույս», գրել էր «Դի վելթ» հոգեւորագիրը:

«Ձիվան Գասպարյանը հոգեւոր հայ է: «Հայկական ծիրանն աշխարհում լավագույնն է»: Վարդեսը գերմանացի լրագրողին է ասել՝ «մեր հողը, ջուրը, արեւը: Տեսե՛ք, ցույց է սալիս դուրսկի հետեւի կողմում բաց գույնի մի կեռ, փայլն այնքան միտի է, որ վրան փակած նյութը չի ընդունել»: Լեռնային երկրի ջուրը, բազալիտի հաս շերտը հաղթահարելով ճանապարհ է հարթում, ու ամբարանում է փայլը, հայկական կոնյակն էլ դարձնում անբաղաճեղի: Ձիվան Գասպարյանը, որ 15 սարի է, ինչ սարվա կեսը Լուս Անջելեսում է ապրում, սփանջանում է իր հայրերի երկրով: Պատմում է, որ սկզբում հոգեւորներն են դուրսկ նվագել, հետո հիշատակում է հայ ուրիշ հաջողակ դուրսկախարհերի՝ Լեոն Միմասյանն ու Արման Ամարն ամենահայտնի անուններն են: Խորհրդային ժամանակներում էլ, թեթեւ կոմունիստական կուսակցության անդամ չի եղել, բայց անարգել ճամփորդել է: 1959-ին ԽՍՀՄ 280 ուրիշ երաժիշտների հետ 3-ամյա ժողովրդային է մեկնել ԱՄՆ: Երբ Վիլյամ Սարոյանը լսել է նրա դուրսկը, ասել է. «Ձիվան, դու ոչ թե նվագում, այլ աղոթում ես»: «Դի վելթը» հիշատակել էր Սալիմի հետ Գասպարյանի հանդիպումը, նրան Ալիբաբա ժամանակից մասնությունը:

«Սալիմի համար Գասպարյանը նվագեց այն երգը, ինչ 40 սարի հետ Բրայան Էնոն լսեց ու արտասպել. «I Will Not Be Sad In This World» (թրգմ.՝ «Չեմ սխալ այս աշխարհում») դա արթնի վերնագիր դարձած երգն էր, որ Էնոն 1989-ին արտանմանում հրատարակել էր եւ որը Ձիվան Գասպարյանին համաաշխարհային աստեղից մեկը դարձրեց», հոգեւոր այստեղ էր եզրափակել գերմանական «Դի վելթը»:

Հիմա ես եմ կրկնում՝ «Չեմ սխալ այս աշխարհում», որքան էլ ֆո հրաժեշտով դաժնեղ թողած վերին ավելի խորն են զգում, բայց՝ կաս, ֆանի որ հաղթել ես:

Պ Կերտարձա 2020-ի առանձին՝ ստեղծելու Սարսիրու Սարյանի,

Սերգեյ Փարաջանովի, Ռոբերտ Գեղիգյանի (Կեթիկեան) եւ Շառլ Ազնաւուրի դիմանկարները: Երբ վայրէջք կատարեցի Հայաստանում, դասերազմի մեկնարկի հաջորդ օրն էր: Իմ թռիչքը մեկ օրով հետաձգվել էր, բայց արտադրող ընկերությունը, որի հետ ստորագրել էի դաշնագիրը, համաձայնեց մեզ բաց թողնել: Ես կուզեի նկարահանել այս դասերազմի վայրագությունը, բայց արդեն դաշնագրով կապված էի մի հեռուստատեսային հեռուստատեսային նկարահանելու դաշնագրով եւ դասախոսական էի իմ օրերսորի համար, որը դասերազմական վավերագրություն նկարահանելու դաշնագրով չէր կնքել: Դա կյանքի հեղինակն է: 2017-ին, դասերազմական ժամանակակառքում, ես նկարահանումներ եմ կատարել Սիրիայում, բայց նույնը չէի կարող անել Արցախում: Դա սարսիրուի զգացողություն էր, մոռանալու յուրաքանչյուր հայի համար: Իմ դասերազմում դա նույնիսկ ավելի վաս էր, ֆանի որ իմ ազգականներն անցնում էին դասերազմի միջով: Մենք կարծում էինք, թե կորցրել էինք նրանց: Համեստայն դեմոս, այն ամենից հետո, ինչ հայերը կրել են 19-րդ եւ 20-րդ դարերում, յուրաքանչյուր կյանք՝ անհանելի է: Իմ ազգականները միտս բնակվել են Հայդուրի փոփի գյուղերից մեկում: Դա վերջին վայրն էր, որտեղ ես դեռ նախնիներ ունեի՝ դասական հայկական հողում թաղված: Հիմա այն թեմանու ձեռքին է: Մի ֆանի օր մտածում էի. ինչ կարեւորություն ունի այդ մշակութային ֆիլմերը նկարելը: Հայ մշակույթի այդ վկայությունները, որոնք մենք փորձում ենք ցույց

Էդդի Վիզեն...

սալ աշխարհին, օգուտ չեն սալիս, երբ ի վերջո սիրում է դաժնությունը, եւ նավթը գեներ է սրամադրում բռնադատությանը, ինչո՞ւ միտի Արթուրյանն է, իսկ, այստեղ կոչված, «ֆաղափակիթ աշխարհը» մնում է անարձագանք: Գիտե՞ի, որ ես իրաքան եմ, ուստի այդ անուն գիտերներից մեկի ժամանակ իմ զգացածն արտահայտեցի սոցիալական ցանցում: Քանի որ հայերը մեկ անգամ եւս մեծ է հույսը դնեն միմիայն իրենց վրա:

Հայդուրում արմատներ ունեցող սփյուռֆահայը հասուն դեմք է. խնդրե՛մ մանրամասնի՛ր:

Իմ ընտանեկան արմատները մի կողմից սկիզբ են առել 7-րդ դարում, Պոլսի հարավում գտնվող Յալովային մերձ մի գյուղից: Այնտեղի բոլոր բնակիչները գիտե՞ին, որ իրենց նախնիները Յալովա են եկել Հայաստանում մահմեդականների կառավարմանից հետո եւ բյուզանդական կայսրության ժամանակ հաստատվել են հարակից ժողովրդի յոթ գյուղերում: Մյուս մասն Այնթապ ֆաղափից էր, Կիլիկիայից, որ հաստատվել է Ֆրանսիայում մի ֆանի սասնամյակի Հայերում արթնելուց հետո: Այս ամենին ավելացնենք արցախյան դաշնային, որը Երկրորդ աշխարհամարտում մարտնչել է Կարմիր բանակում եւ Սոնլենսկի ճակատամարտում ծանր վիրավորվելով՝ գերի է ընկել եւ բանտվել գերմանական ճամբարներում: Նրան հաջողվել է փախչել եւ միանալ Ֆրանսիայի օտարազգի լեգեոնին: Պատիկս դասերազմն ավարտեց Ֆրանսիական համազգեստով, բայց չկարողացավ վերադառնալ Արցախ, ֆանի որ նրան նախագուրուացրել

Էդդի Վիզեն եւ Ռոբերտ Գեղիգյան

էին, որ Սալիմը գերմանացիների կողմից գերեվարված յուրաքանչյուրին ուղարկում էր զուլազ: Նա ստիպված էր երկար սարիներ սղասել, նախքան կարողանալ կրկին սեսնել իր ընտանիքը: Այստեղ, ընտանիքում մենք 3000 սարի հայ ենք, 100 սարի՝ Ֆրանսիացի, իսկ զավակներս լրացնում են այս հայկական էլիտիկի համայնադասերը, ֆանի որ կոնցս ընտանիքը դարսկախարհ են, որոնք մի ֆանի սասնամյակ արթնել են Հայաստանում:

Էդդի Վիզենը ֆո իսկական անունն է:

Դրանք իմ առաջին եւ ֆրանսիական անուններն են: Էդդի՝ ֆանի որ ծնողներս գուցե ավելի «ժամանակակից» անուն էին ուզում, ֆան դարգաղեւ Էդվարդ: Եվ ես ստորագրում եմ իմ մկրտության անունով՝ Վիզեն, ֆանի որ այն լիովին հայկական է: Իմ ազգանունը դարգաղեւ անընթեռնելի է կինոէկրանին: Դա Գաս-

դարյանի կան Թովմասյանի նման դարգ հայկական անուն չէ:

Այժմ արդուն ես ԱՄՆ-ում, բայց Երևանում ես աշխատել ֆրանսիական հեռուստատեսությունում: Ինչո՞ւ եւ ընթացում մասնագիտական եւ ընդհանուր կյանքը Նահանգներում, հասկապես «հայկական» Գլենդեյլում:

Ես Կալիֆոռնիա սեղափոխվեցի ընտանեկան, այլ ոչ մասնագիտության բերումով: Դա վերջերս էր, ես դեռ չեմ ընդգրկվել ամերիկյան կինոարդյունաբերության մեջ եւ մտադիր էլ չեմ դա անել: Ինձ դուր է գալիս այն ազատությունը, որն ինձ սալիս է ֆրանսիական եւ եվրոպական մշակութային միջավայրը: Արվեստը բիզնես չէ. դրա համար անհրաժեշտ է հարաբերական, եթե ոչ բացարձակ ազատություն: Այստեղ, այդ ազատությունը դաժնաբեր է համար ես կարունակեմ ճամփորդել Ֆրանսիա, անգամ եթե կոլիդն ամեն ինչ ավելի բարդացնի: Ես արդուն եմ առնվազն երկու երկրում: Այժմ աշխատում եմ Վիլյամ Սարոյանի մասին վավերագրական ֆիլմի վրա: Ես կարող եմ զսնել համարյա մի ամենը, ինչ կարող եմ մտածել՝ Գլենդեյլում արթնելու հայկական եղանակների մասին, բայց դա երբեք չի կարող զբաղեցնել իսկական հիմնավորը ֆառերի եւ դասական միջավայրի սեղը, որը ես այնքան փայլաբեր եմ Ֆրանսիայի եւ Հայաստանի միջեւ ընկած երկրներում: Այստեղ, ես կարունակեմ շարժվել: Իմ հետագա նախագծերն ավելի եւս կապված են գեղարվեստական վեդերի եւ դասերադասումների հետ: Որդես փաստավավերագրող՝ ես արեցի ես բան, ինչ որ ուզում էի...

Դիջիթեյն անփոփեց «M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրը

Հուլիսի 13-ին Դիջիթեյն ընկերությունում անփոփվեց «M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրը, «DigiTown» նախագծի շրջանակներում, որը իրականացվեց Հայաստանի Գիտության և Տեխնոլոգիաների հիմնադրամի (FAST) հետ համատեղ:

«M1TQ»-ը սասաներկուցարաթյա ձեռնարկափրական ծրագիր է՝ նախատեսված գործարկման վաղ փուլում զսնվող սարսափների համար, հագեցած գործնական դասընթացներով, որոնք միջված էին աղափոփելու սարսափի աճին ու զարգացումը:

«M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրն մասնակցած AR trails, Gabby, Axona, Arm-bionics, Rooshe, Payman, Medea, Prekog.ai սարսափները նախատեսված ավելի քան հիսուն ժամ գաղափարի շուրջ աշխատելու և սեմինարներին մասնակցելու արդյունքում բարելավեցին իրենց արտադրանքի մակարդակը ու նախատեսողի ձեռնարկումը, բիզնես մոդելավորումը, վաճառքի ռազմավարությունը, ելույթ ունենալու և գաղափարը ներկայացնելու իրենց հմտությունները:

Ծրագիրն անփոփվեց Դեմո օրով, որի շրջանակում սարսափները հնարավորություն ունեցան ելույթ ունենալ վենչուրային կադրերի և ներդրողների և ոլորտի առաջատարների ներկայությամբ:

Ժյուրիի փնտրության արդյունքում առավելագույն միավորներ հավաքած Arm-bionics սարսափը Դիջիթեյն ընկերություն կողմից ստացավ 10.000 ԱՄՆ դոլար դրամաձեռնարկ, Medea սարսափը ձանաչվեց նորարար թիմ՝ ստանալով 2000 ԱՄՆ դոլար, իսկ Prekog.ai ձանաչվելով լավագույն թիմ ստացավ 2000 ԱՄՆ դոլար:

Ժյուրիի կազմում էին Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարի խորհրդական Վահան Հովսեփյանը, «Դիջիթեյն» ընկերության ղեկավար Վարդան Վարդանյանը, SmartClick-ի հիմնադիր Ռեմ Դարբինյանը և Հայաստանի Գիտության և Տեխնոլոգիաների հիմնադրամի ղեկավար Արմեն Օրուջյանը:

Նշենք, որ հաղթող ձանաչված Arm-bionics նախագիծն է հաղթահարել հաշվարկային ընկերությունը, զարգացնելով վերականգնողական տեխնոլոգիաները, ինչպես նաև իրականացնելով ֆիզիկական և հոգեբանական վերականգնողական ծրագրեր վերին վերջույթի հաշվարկային ոլորտում ունեցող անձանց համար:

Մինչ այս Arm-bionics ստեղծել է միտլեկսիկ, մեխանիկական և մասնակի ձեռքի ոլորտներ:

«Միսֆ ինկուբացիոն ծրագիրը մեզ հնարավորություն սվեց կատարելագործելու մեր գիտելիքները թե՛ բիզնեսի, թե՛ տեխնոլոգիական տեսանկյունից, ձանաչելու նոր սարսափների և ձեռք բերելու նոր կադրեր: Մենք հնարավորություն ունեցանք լսելու հետախույզական ու շրջափոխող զեկույցներ ոլորտի լավագույն մասնագետների կողմից, իսկ հովանավորների հետ առանձին հանդիպումները թույլ սվեցին խորությամբ ուսումնասիրել և ավելի գործնական հասկանալ սվյալ թեման: Շնորհակալ ենք Դիջիթեյն ընկերությանը և Հայաստանի Գիտության և Տեխնոլոգիաների հիմնադրամին այս ծրագիրն իրականացնելու համար: Ուրախ ենք, որ դարձանք «M1TQ» ինկուբացիոն առաջին ծրագրի մասնակից և հաղթող»,-նշեց Arm-bionics սարսափի հիմնադիր **Մարիան Դավթյանը**:

Ծրագրի ընթացքում մասնակից սարսափները ստացան ինչպես աշխատանքային սարածք, այնպես էլ անհրաժեշտ սարավորումներ՝ Դիջիթեյնի գրասենյակում ֆանաչուրստանյա աշխատանքի համար:

Նորարար թիմ ձանաչված Medea սարսափը նախագծել է խելացի դեղատուր, որը հնարավորություն է տալիս մարդկանց, ովքեր օրվա ընթացքում օգ-

տագործում են մեկ և ավելի դեղամիջոցներ, հետեւել իրենց ամենօրյա ռեժիմին: Հասուկ հավելվածի միջոցով մեկ անգամ լրացվում է դեղերի ընդունման գրաֆիկը, իսկ դեղատուրի առանձին բաժիններում լիցիտավորում դեղերը: Անհրաժեշտ դեղեր, հասուկ լուսային և ձայնային ազդանշանների միջոցով, դեղատուրի վրա երևում են ընդունման դեղերը: Եթե որոշ ժամանակ օգտատերը չի ընդունել իր դեղերը, հաղորդագրություն է գնում իր կամ իր հարազատի հեռախոսին: Medea -ն նաև հետեւում է, որ դեղերը զսնվեն դատարանի ջերմային և խոնավության դաշտում:

«Մեր թիմը հնարավորություն ունեցավ ծանոթանալ և ստանալ անհրաժեշտ գիտելիքներ անվանի և իրենց ոլորտում գիտակ մարդկանցից: 12 արաթյա աշխատանքների շնորհիվ մենք ավելի ու ավելի մոտեցանք մեր նախագիծին և, իհարկե, շատ դարձանք իրենց և ստանալ աննախնովացիոն սարսափի սիսդուր»,-ասաց Medea սարսափի հիմնադիր **Սուրեն Սեդրակյանը**:

«M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրը հագեցած էր սարքեր ոլորտների սարսափներով՝ AI, FinTech, MedTech, e-Commerce և այլն:

Լավագույն թիմ ձանաչված Prekog.ai սարսափը կրիտոսարժույթների ավստրալացի առև լու վաճառքի համակարգ է՝ հիմնված արհեստական բանականության վրա: Այն թույլ է տալիս մեծացնել ներդրված գումարը շատ ավելի արագ և նվազագույն ռիսկերով:

Prekog.ai հիմնադիրները **Տիմոթեյ Դավիթ Աբգարյան** ուրախությամբ ընդգծում է, որ «M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրն իրենց հնարավորություն սվեց ներգրավել ոլորտի 3 միջազգային մասնագետների՝ որոշել իրենց սարսափի խորհրդատուներ, ավելին՝ ծրագիրն մասնակցությունը Prekog.ai համար ստեղծել է մի քանի ներդրումային հնարավորություններ, որոնք ֆնանսական փուլում են:

Բաց նորարարության և մարքեթինգային հարի ղեկավար **Մարիան Փաշինյան** ուրախությամբ ընդգծում է, որ սարսափների համար ծրագիրը չի ավարտվում, քանի որ այժմ աշխատանքներ են սարվում միջազգային գործընկերների հետ, որոնք իրենք խորհրդատվություն տրամադրեն ծրագրին մասնակցած սարսափներին՝ միջազգային շուկա դուրս գալու համար:

Ինչ վերաբերում է տեխնոլոգիական ոլորտում «Դիջիթեյն»-ի կողմից իրականացվող նախագծերին՝ ընկերության մարկետինգային նախագծերի ղեկավար **Մանանա Հովակիմյանը** նշել է. «Դիջիթեյն ընկերությունն իր դարձնում է համարում զարգացնելու տեխնոլոգիական ոլորտը, էկոհամակարգը, որի շրջանակում էլ նախագծվեց «DigiTown» նախագիծը: Դրա առաջին բաղադրիչը «M1TQ» ինկուբացիոն ծրագիրն է: Երկրորդ բաղադրիչը DownTown ակադեմիան է, որը հնարավորություն է ընձեռում անվճար ստանալու տեխնոլոգիական կրթություն, իսկ լավագույնները հնարավորություն են ունենալու աշխատանքի ընդունվելու «Դիջիթեյն» ընկերությունում»:

Մ. Հովակիմյանը հայտնեց, որ առաջիկայում կկառուցվի «DigiTown» նախագծի երրորդ մասնաճեմը: 50 հազար մ. սարածք զբաղեցնող տեխնոլոգիայի նախատեսված է լինելու 5000 հոգու համար, որտեղ կլինի ներդրումային ֆոնդ, կգործեն անվերաբացիոն և ինկուբացիոն ծրագրեր, կստանադրվեն սարածքներ միջազգային ընկերություններին, սարսափներին և այլն:

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

Երկուսուկես սասնամյակ ընտրություններ՝ իրական նշանակությամբ եւ արժեքով չեն կայանում այստեղ. իբր դեմոկրատական ճանադարով ենք գնում, բայց սրա հիմք ժողովրդավարական ինստիտուցիաները կիսա-դեմոկրատ են գործում, գլխավոր ցուցիչ ազատ ընտրություններ չեն լինում, եղածը իմիտացիոն գործընթացներ են: Մենք էլ օգտագործվող նյութ ենք, անհրաժեշտ քոն՝ թե՛ ընտրություններին եւ այդպես, թե՛ հանրահավաքներին, 1988-ին եւ դրանից հետո, եւ 2008-ին, նույնը՝ 2018-ին. ձեռնարկ, ցուցադրական կողմն աղախովելու միջոց ենք:

Տարիներ շարունակ յուրաքանչյուր ընտրությունից հետո նույն բանն է կատարվում՝ ընտրվողն արդար է, ընտրությունները թափանցիկ-կայացած, միայն թե մեկ դարձարդի բաղադրիչ եւ կա՝ արդյունքների բողոքարկում: Նախորդ քաղաքի ֆառափական այս դրոշմի մասնակիցները շատ զավեթներ են դասում իրենց գլխովն անցածի՝ կեղծարարությունների վարդաբանության գլուխգործոցներ, սղառնալիներ՝ նույնիսկ կյանքին վստահ սղառնացող, զանազան սուր արարներ ու խարդախություններ, իսկ անմիջական դերակատարները ցածր օղակների՝ նախադաս լավ վարժեցված, հիմնականում դասասուններ՝ զեղծարարություններին հմուտ, հասկալի թվաբանական հաշվարկների մեջ վարժ: Այսպիսի «ամուր» հիմքից հետո հաջորդ աստիճանը ոսկերչական թվանկարչությունն է՝ թվի այն ճգնաժամ ֆանալով, ինչքան իրենց դեմք է: Այսուհանդերձ, ընտրությունները շարին սարվա վրա համարվել են ավելի թափանցիկ ու ավելի արդար: Ոնց որ՝ ծաղի: Բանը հասավ նրան, որ մարդիկ, հասկանալով այս մեծ ստի անասունիան, որոշեցին ձեռք փռել այս ամենից եւ իրենք էլ իրենց օգուտն ունենալ. եւ գործի դրվեց ձայնավաճառի առեւտուրը: Սա ամենամոռկալիսն ու սուրացնողն էր, բայց գրավեց մեծ մասին հերթեր էին գոյանում սրա-նրա ընտրատեղամասերի դռներին: Բարոյական անկման վերջին ակորդը սա էր, հետեւումները շեսանք... Էլ ո՞նք կամ ինչո՞ւ բողոքեմ, երբ մարդը առեւտրի առարկայի է վերածում ինքն իրեն, իր արժանադատությունը, ինքնությունը: Տալիս ու առնում են՝ կողմնակերպ, է-ժամ:

Հիմա կասեն՝ 2018-ը շարքեր էր, դե իհարկե ուրիշ էր, վարդաբաններն մտածված սցենար՝ մեծ խաբեության, որի ուղեկցում ընկան ամբողջ ամենափորձառու եւ խելացի մարդիկ:

Այս ընտրություններին ի՞նչը կարող էր փոխվել, եթե երկուսն, մեր կյանքում ոչինչ էական չեն փոխվել: Բայց անցել

էին որոշումներ միջոց, արդե՛լ հազարավոր երիտասարդ մարդկանց մահեր, անոթալի դարձրած հոգեբանական նվաստացումներ կրել անոթալի, որովհետեւ 44 օր հիմարաբար խաբվում էին, կարծելով, թե հաղթում ենք (սեսնես՝ դասերով մի սցենարն ինչո՞ւ էր այսպես գրվել): Ունենք գերիների անհայտ ճակատագրեր, վստահված սահմաններ, անթափ անդաճողականություն՝ հանձնված բախտի ֆնահաճույքին. թվում էր՝ հիմար կկուն խելիք գլուխն է հավաքելու, բայց՝ ո՛չ, ոչինչ մեր կյանքում չփոխվեց, ո՛չ դաս առանք, ո՛չ խելի հավաքեցինք: Ընտրությունների մենեջերները նույն մարդիկ էին՝ նույն սցենարով էլ դիտարկեցին գործը, ինչպես լույսավորված էր: Մի բան էլ շատերի սղառնացից ավելին եղավ, եւ արդյունքը՝ շոկային:

զսնողներ միտ լինում են: Հնարամիտ ժողովուրդ ենք, այսպիսի դարձվածքներում խելի ավելցուկ շատ ունենք: Բա կուսակցությունների որքան ավելցուկ ունենք. այսօր կուսակցություն ինչպե՞ս սարքեցին. սրանց մեջ գրասենյակ չունեցողներ, սակավանդամներ՝ շատ կլինեն, կարելու է թղթի վրա գրածն ու ճարտարախոսության հմտությունն է, մնացածը թիվ է: Երեք սասնակ ավելի կուսակցություն մասնակցեց ընտրություններին՝ դաշինքների մեջ մտնելով էլ հաշված: Դրանց մեջ մի ֆանիսն են, որ ֆինանսադաս անկախ են, կարող են ինքնաֆինանսավորվել լիովին, մաքուր ընտրազրավի հարց հոգալ: Բայց ֆանի-ֆանիսին շեսանք, որոնց՝ ֆարոգաբանների ընթացքում կազմակերպած միջոցառումներին մասնակցի վրա հաշված

խոսք այն մեկ-երկու կուսակցությունների մասին չէ, որոնք թվանկարչության գոհ դարձան. ֆարոգաբանի ընթացքում երեւաց ո՞վ ո՞վ է, ո՞վ ինչ տոնեցիակ ունի:

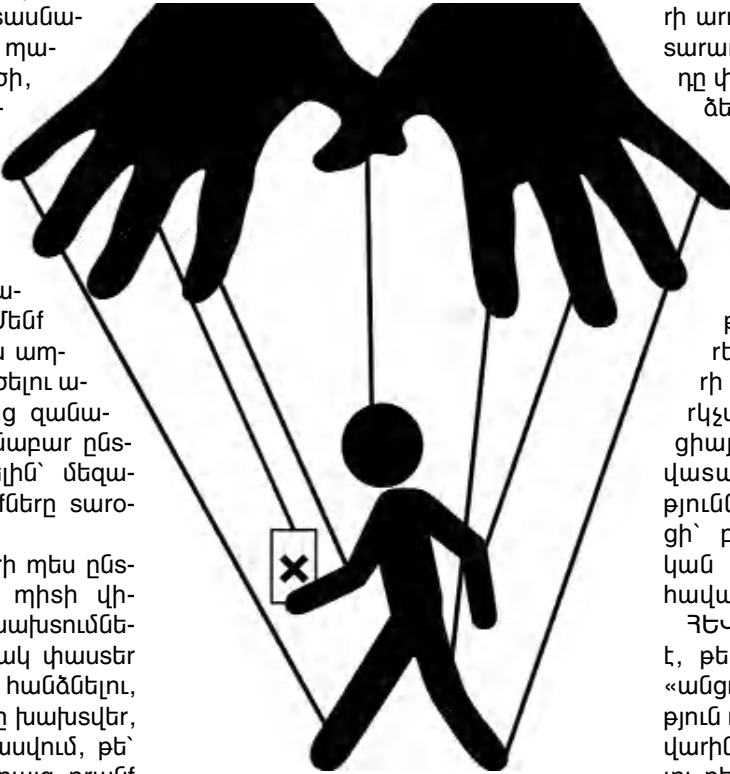
Հետաքրքիր է՝ ի՞նչ առաջադրամք էին ստացել, արդյո՞ք լիարժեք կատարեցին իրենց առաջադրությունը՝ ձայներ փոխադրելու, կամ առանց այն էլ ֆարափականաբան անգեթ մարդկանց ավելի փոքրեցնելու: Հենց թեկուզ արեւմտյան համարվողները, որոնց հանդեպ մի շեսակ ավելի անուր վստահություն կար: Սրանք մինչեւ ընտրությունները չնայած համոզված դիտարկ էին, թե սա Կրեմլի սարժան է, որդեգիր ֆառն ավելի խորանա, ընտրություններից հետո գնացին համագործակցության (բացառությամբ Ազգային ժողովրդավարական բեւեռի)՝ փաս-

Ախ, այս ընտրությունները

Ահավասիկ նրանք, ովքեր իշխանության էին այս երկուսուկես սասնամյակներին եւ հիմնական դասախանասուն կատարվածի, հիմա ավելի ուժեղ ու միահամուռ են գլխներիս բամբակեղ, առեւտրի արդարադատի ծայրագավառի կառավարման առաջին սեղին սիրանալու համար: Սասնալու ենք այն, ինչին կամավոր համաձայնեցինք: Մենք ոչ միայն անկամային, օրվա արուս-հացից այն կողմ մտածելու անընդունակ ենք, թացը չորից զանազանելու անկարող, բնականաբար ընտրության անդաճող, ավելին՝ մեզանում մարդկային զգացմունքները սարոհմակ բթացած են:

Այս անգամ էլ նախորդների դեմ ընտրությունների արդյունքները դիտարկելով, ինչը եւ արվեց, խախտումների սարաբնույթ, բազմաֆանակ փաստեր հավաքելու եւ ՍԴ - ի դաշին հանձնելու, բայց հազիվ թե ավանդույթը խախտվեց, նույն դասախանան էր սղառնվում, թե՛ այդ, այսպես ու այնպես, բայց դրանք էականորեն չեն փոխել ընթացքը եւ արդյունքները վրա ազդել չեն կարող. այդպես էլ եղավ (հողվածը գրվել է օրեր առաջ): Բողոքողներն էլ համակերպվելու են:

Հիմա Հայաստանում 2, 5 միլիոն, գուցե մի փոքր ավելի մարդ հազիվ թե արդի. փաստորեն գրեթե բոլորն ընտրելու իրավունք էին ստացել, նորածիններն էլ երեւի: Ցուցակները ավանդական եւ ոչ ավանդական ձեւերով սարժան - դասախան են եղել, առաջվա մեռած հողիները հիմա ուրիշ բաներով են փոխարինվում. խարդախելու նոր ձեւեր

մարդիկ էին ներկա, աղիափակ տղապուրություն էին թողնում զովազդային ցուցանակները, շեսախոլովակները, ընդհանուր ֆարոգաբանի ծավալները: Այսպիսի դասախանով դիտարկելով ձայնողները, բայց՝ գնացին ընտրությունների ֆարոգաբանին գրեթե չերեւալով ընտրողների գերակշռող մասը այդպես էլ նրանց չհմացավ: Այդպիսի աղիափակ ֆարոգաբանով, թերեւս նախադաս անհաջողության դասախան, ափսո՞ս չէր գրավորման սահմանված գումարը, որը անցողիկ շեսնը չհաղթահարելու դեղիում եւ չի վերադարձվում:

սորեն միանալով Կրեմլի՝ ընտրությունների արդյունքները լիովին ընդունելու հայտարարությանը: Իրողություն է. ժողովուրդը փաստացի գնացել, փլեթաթերթիկն իր ձեռքով գցել է արկղի մեջ. դրսի երկրներն էլ սա համարում են կայացած: Բայց մենք գիտենք, չէ՞, թե սրա սակ ինչքան կան:

Մինչեւ ընտրությունները ընդդիմադիր՝ անգամ սուր դիրքորոշում ունեցողների փոփոխության դասախանները շեսականորեն համոզիչ կարող են թվալ՝ երկրի դժվարին վիճակ, դեպքականափրկչական մոտեցում, եվրոինտեգրացիային մոտասելու ջանք, վաղի ու վաղապուրի միջոց նախադասվությունն առաջինին տալը, սրանցից բացի՝ բարեկեցության շանող անձնական ակնկալիներ - թերեւս ամենից հավանականը:

Հե՛վկ նախադասին օրինակ, կարծում է, թե վարչապետի դասախանաբան «անցումային քաղաքի հսակ առաջադրություն ունի՝ Հայաստանը այս բարդ ու դժվարին ժամանակների մեջ առաջնորդելու դեղի արեւմտյան դաշինք»: Եթե նա կհասկանա ու կկատարի իր վրա դրված առաջադրությունը, ուրեմն կստանա իրենց աջակցությունը, հակառակ դեղիում՝ դաշինքը կարունակվի: Մինչեւ ընտրություններն այսպիսի առաջադրության մասին համեմայն դեղի չէր խոսվում:

Ինչպես ասում են՝ փորձը փորձանք չէ, եթե սղառնելիները չարդարանան, «աստիճանաբար կիշտանան»:

Կարծում է կեսնենք: Խոսքեր են սրանք, իրական մտածողություն, համոզմունք, բացառություն - արդարացում, թե՛ սովորական մանրիդույալից:

⇒ 1 Բանախոսներն անդրադարձան մաքուր Հոլոֆոսթը կամ ցեղասպանությունները ժխտելու դեղիում առկա օրենսդրական կարգավորումներին: Այս խնդրում արժեքավոր «բացահայտում» կատարեց դրկսոր Մարտեռը, որը ներկայացրեց Չեխական օրենսգրքում սեղ զսած սահմանումները: Պարզվում է, որ 2009 թվականին ընդունված օրենսգրքում, որում կատարվել են մաքուր լրացումներ, 405րդ դարազրավոր նվիրված է ցեղասպանությունների մեթոդանը, կասկածի սակ դնելուն, հաստատման ու արդարացմանը: Այդ կեսնում մասնավորապես ասված է՝ «Յուրաքանչյուրը, ով հրապարակավ հերքում է, կասկածի սակ է առնում, հաստատում կամ փորձում է արդարացնել նացիստական, կոմունիստական կամ այլ ցեղասպանության կամ նացիստական, կոմունիստական կամ մարդկության

Չեխիայում ցեղասպանության ժխտման համար կարող են դատապարտվել դեռեւս 2009 թվականից՝ մինչեւ երեք տարի ազատազրկում

դեմ ուղղված այլ հանցագործությունները կամ դատապարտված հանցագործությունները կամ խաղաղության դեմ ուղղված հանցագործությունները, կողմնակա ազատազրկմամբ վեց ամսից մինչեւ երեք տարի ժամկետով »:

Դոկտոր Վալկովան ասաց, որ այդ կեսը օրենքում թեւեւ կա, բայց մնացել է թղթի վրա եւ իրական կյանքում չի կիրառվում: Թերեզինի ցեղասպանությունների ուսումնասիրության կենտրոնի ղեկավար **Շիմոն Կրեցն** էլ մեզ, որ ժխտման օրինակներ եղել են, մասնավորապես Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված միջոցառումների ժամանակ Չե-

խիայում Թուրքիայի դեսպանությունը փորձել է ճնշումներ միջոցառումները: Իհարկե,

Հայոց ցեղասպանության հարցում կա դրական սեղաբարձ, ֆանի որ Չեխիայի խորհրդարանի երկու դասախանները շարքեր բանաձեւերով ընդունել են Հայոց ցեղասպանությունը՝ մյուս ցեղասպանությունների շարքում: Հետեւաբար, այժմ ժխտման դատապարտում, կարող են առնչվել ֆրեական օրենսգրքի նվազ կեսի հետ եւ ազատազրկվել:

Նշենք մաքուր, որ բանախոսների կողմից կարելու է մաքուր Հոլոֆոսթի ու Հայոց ցեղասպանության, գնչուների հոլոֆոսթի թեմաները մաքուր դրոշմական դասազրկում կամ կրթական ծրագրերում ներառելու հարցը:

ՀԱՅ-ի կրթական սեմինարը՝ Երիտասարդ սեղանականականների ինստեգրման գործընթացում

Իրի բերումով չեն աշխատել եւ փորձ չունեն, աշխատանքի ընդունման հարցազրույց կազմակերպեցին: Մի մասը աշխատանքի դիմող ներկայացավ, մյուս մասը՝ գործատու: Կողմերը փորձեցին հասկանալ, թե ոնց է իրականացվում այդ ամբողջ գործընթացը, հարց դասախառնի միջոցով: Ունենալու են մտերմ սեմինար ուղղված կրթական ոլորտին: Ինչպես ընդունվել համալսարան, ինչպես դիմել միջազգային ծրագրերի»,- նշում է Տաթև Մկրտչյանը, ավելացնելով, որ այս կրթական ծրագրից թեկուզ ամենադասիվ մասնակիցը իր հետ մի բան կսանի, թեկուզ այն՝ որ իրենք այստեղից կգնան իրար հետ ընկերացած, որը փոքր, բայց կարևոր ձեռքբերում է:

Դասընթացների մասնակիցների թիվը հասնում է 25-ի: Իսկ աշխատանքային մեթոդները ինտերակտիվ են՝ կենսորոնացած ուսման մասի վրա՝ որակյալ արդյունքների հասնելու համար:

«Ձանի որ հիմա Հայաստանում չեն, դուրս են եկել էնտեղի միջավայրից, մեր բարբառով խոսող մարդկանցից, ում հետ մանկություն ենք անցկացրել, բայց բա-

ժամվել ենք արդեն ու ձուլվել ենք էն մարդկանց հետ, ովքեր մեծացել են Հայաստանում, ու մեզ չեն հասկանում: Ես ուզում էի գալ ու վերադառնալ այն ինչ զգացել էի Հայաստանում ամբողջով, հասկանալ թե ոնց են սարեկիցներ գոյատևել դաստիարակման ընթացքում: Մենք բոլորս սեղանականականներ ենք, որոնք հետ գնալու հնարավորություն չունենք»,- ասում է 19-ամյա Ռեզինա Գրիգորյանը:

Ռեզինան նշում է, որ իր ամենամեծ դժվարությունը, բարբառից անցումն էր գրականին, Երևանի փողոցները սովորելը, եւ մաե այն, որ այստեղի իր սարեկիցների հետ հետաքրքրությունները սարբեր են:

«Մեր մոտ չկային ժամանցի վայրեր ու մեծ մասամբ մենք գիրք էինք կարդում կամ ֆիլմ էինք դիտում, իսկ այստեղ սարեկիցներս խոսում էին հնդկական սերիալներից, ժամանցի վայրերից, ինչի առումով մենք շատ քիչ էինք զգնում»:

Այս դասընթացները զարգացնում են հարողակացվելու հմտությունները: Մասնակիցները հիմնական գիտելիքներ են ստանում հոգեբանության ոլորտում, եւ ըստ իրենց ցանկության՝ անցնում են որոշ հոգեբանական թեստեր սարբեր խաղերի միջոցով:

«Իրականում երբ ինձ զանգահարեցին եւ ասեցին այս ծրագրի մասին, ես երկմտում էի՝ մասնակցե՞լ, թե ո՛չ: Գալով այստեղ, արդեն երկրորդ օրը հասկացա, որ

ժամանակում ենք արել, որ եկել ենք այս ճամբար սեմինարի: Ինձ էստեղ ավելի դուր են եկել հոգեբանի հետ դասերը, դրանք իմնաբացահայտում էին մեզ համար: Իրավաբանի հետ համոզվումը՝ մույնդես, կյանքի դասեր եր, սեղեկություն օրենքների մասին»,- դասնում է 16-ամյա Գայանեն, որ Ասկերանի Երջանի Ավետարանոց գյուղից է, որը ներկայումս Աղբյուրի գիմնական դպրոցի վերահսկողության տակ է գտնվում:

Այն հարցին, թե որն է իրեն հուզող գլխավոր խնդիրը, աղջիկը մի դառ խորը շունչ փառեց, աղա դասախառնեց.

«Այս դասին ինձ անհանգստացնում է միայն իմ սան խնդիրը, իմ հայրենիքի խնդիրը, բայց չեմ կարծում, որ ես «մեծ» մարդ եմ, որ կարող եմ այդ խնդիրների մասին խոսել եւ իմ ձայնը լսելի դարձնել... Ուղղակի երազում եմ, որ մի օր կարողանամ հետ գնալ»:

16-ամյա Էլեն Ավետիսյանը, որը Հայրուրից է, նշում է, որ իր ընկերներից աստեղ մինչեւ հիմա չեն կարողացել այս ամենին հարմարվել եւ ինստեգրվել հասարակությունում, նրանք ֆաղափային կյանքից կազկանդվում են.

«Հաճախ է եղել, երբ դպրոցում բացասական շեշտադրումով էին խոսում Արցախում բնակվող հայերի մասին, ինչը ինձ շատ էր վրդովեցնում: Սկզբում փորձում էի ուշադրություն չդարձնել, հետո, երբ մեծացանք, նրանք սկսեցին ինձ շատ սիրել եւ այդ խոսակցությունները գնալով դադարեցին»:

Կրթական սեմինարի մասնակիցներից Իվան Ավանեսյանը նշեց, որ այս դասընթացները իրեն հնարավորություն են սվել մասնագիտության ընտրության հարցում ավելի կոնկրետ դասախառն ստանալ, Կարինեն էլ նրա խոսքը լրացրեց ասելով, որ հոգեբանի հետ զրույցը իրեն շատ կօգնի մասնագիտական կողմնորոշման հարցում:

Դասընթացների ընթացքում փորձառու դասընթացավարներն ու վարողները կազմակերպում եւ ղեկավարում են ուսումնառության գործընթացը՝ դասախառնառու լինելով մաե ժամանակի կառավարման եւ ռեսուրսների խնայողության համար:

«Երեխաները, որոնք եկել են, «Սոցիալադարձ անադառնով սեղանականական ընժանիները Հայաստանում» ծրագրի աս-

հառուներն են հանդիսանում, թիրախը 15-30 արեկան անձինք են, հիմնականում այստեղ դեռահասներ ու դասառններ են: Իրենց հիմնական կարիքներին ուղղված մենք միջոցառումներ ենք ձեռնարկում, մասնավորադես սննդով, հիգիենիկ դարազաներով ենք ադառնում, ընթացքում լինում են մաե այլ աշակցություններ, որոնք ֆիսկված չեն, այսինքն ըստ կարիքի: Սոցիալական աշակցությունից զատ մասնագիտական ծառայություններ ենք սրամադում, հոգեբանական, թե սոցիալ-մանկավարժական, հառվի առնելով իրենց կրթական առանձնահատկությունները, շփման հմտությունների խնդիրները, հոգեբանական առանձնահատկությունները: Ճամբարը առաջին հերթին ինստեգրման խնդիր լուծում է ադառնում, բացի այդ կազմակերպված սեմինարների միջոցով նոր գիտելիքներ են ստանում իրավական գործերի մասին, հոգեբանական հույզերի, խնդիրների մասին, կարելի է ասել՝ այն ավելի շատ սոցիալական ներառմանն է ուղղված, կամավորական աշխատանքի մասին»,- մեզ հետ զրույցում ասաց «ՍՕՍ մանկական գյուղից» բարեգործական հիմնադրամի սոց.աշխատող Տաթև Սարգսյանը:

Հայաստանի ուսանողական ջոկասների շարքի վարչության մախազահ Ստեփան Ստեփանյանի խոսքով՝ այս սեմինարը սարբերվում է իր մոտեցումով, ինչը միանգամայն նոր երեւոյթ էր երեխաների համար: «Մենք ստացանք Եվրոպական Երիտասարդական հիմնադրամից առաշարկ ներկայացնել ինչ-որ ծրագիր՝ կադված փախստականների հետ, հիմնադրամն էլ զբաղվում էր զուտ ուսումնական ծրագրերով, մենք էլ մտածեցինք, որ այստեղ շատ երիտասարդներ կան, որոնք ունեն ինստեգրման խնդիր, եւ որոշեցինք ման կրթական ծրագիր ստեղծել:

Արցախից ժամանած երեխաները խելացի են եւ հատում: Առաջինը իրենք սովորեցին, թե ինչպես մասնակցեն միջազգային ստանդարտներին համադասախառն սեմինարների, նրանք չէին դասկերացնում, որ հնարավոր է սեմինարին ոչ միայն մտել լսել, այլ նոր գիտելիքներ ստանալ ինստեղկոսալ խաղերի ու նոր մոտեցումների միջոցով»:

ՀԱՄԱԿ ԿՐԵՏՈՅՆԵ ԳԵՒՈՐԳ ՄՈՂՈՎՅԱՆ

Դասընթացը անցկացվում է Հայաստանի արտում Երևանում: Դասընթացի մասնակիցները հանդիպում են կամավորական ծառայության ներկայացուցիչների հետ, զգնում համայնքի ողոնեցիակ գործընկերներ եւ ծառայություններ, որոնք օգտակար են նրանց հետագա ինստեգրման համար: Երիտասարդ սեղանականականները ուսումնասիրում են մաե ոչ ֆորմալ ուսուցման մեթոդները, ստանալով որոշակի գործնական գիտելիքներ, օրինակ՝ ինչպես դիմել համալսարաններ, ինչպես զգնել աշխատանք, ինչպես ստանալ մասնագիտական կրթություն, սեղեկակություն ստանալ իրենց իրավունքների մասին եւ այլն:

«Մենք այսօր ունեցանք փոքրիկ դերախաղ աշխատանքի ընդունման հետ կադված, եւ երեխաները ովքեր դեռ սա-

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պրոֆեսոր

Քանի դեռ ազնվականություն չունենք՝ դեռականությունը վսանգված է

1988 թվականին սկսված Արցախյան ազատագրական շարժումը հանգեցրեց 1991-1994 թթ. հայ-ադրբեջանական չհայտարարված դեռականության: Այն դաժան էր, անզիջում էր սոսկ սարածինների կամ սնտեսական Երևանի համար դաստիարակող չէր, այլ մղվում էր լինելիության, գոյության իրավունքի համար: Ու թեև այդ դաստիարակումը 1994 թ. կնքված Բիսկեյան զինադադարով դադարեցվեց, սակայն չավարտվեց, այլ ժամանակավորապես առկախվեց: Իսկ կողմերից յուրաքանչյուրն այն ընկալեց ու մեկնաբանեց յուրովի, ինչպես իրեն էր ձեռնհաս երևում:

Հայաստանը համարեց, որ իմեն հաղթել է, սակայն ոչինչ չարեց դաստիարակող արդյունքներն ամփոփող փաստաթուղթ վավերացնելու ուղղությամբ: Ավելին, հաղթանակից ու ժամանակավոր հաջողություններից հարբած՝ մոռացավ դաստիարակող փաստաթուղթ ունենալն էլ: Արդյունքում՝ մենք ո՛չ իրական հաղթանակ ամրագրեցինք, ո՛չ էլ հաղթանակի օր ունեցանք: Շուտի գրավման, Հայրենականում սարած հաղթանակի ու Պաշտպանության բանակի ստեղծման օրերի համընկնումով մայիսի 9-ը ԵՌԱՏՈՆ հայտարարեցինք ու հարցը փակված համարեցինք: Ամեն սարի էլ հորթի հրձակմանով տնում էինք, խորհրդային ու փաստաբանական հողմեր գրում (այդդիպիսի իմն էլ են գրել), հյուսիսի ու սնադարած բաժանաճառեր արձակում: Մենք մեզ հավասարեցրել էինք, որ թուրքը վախկոտ է, կռվից խուսափող, եւ հաղթողի հոգեկերտվածով ու հնարավոր ժողովրդավարություն խաղալով հանգիստ ամրում էինք:

Ադրբեջանում բոլորովին այլ գործընթաց էր սեղի ունենում: Նախ՝ հասարակության բոլոր շերտերին ամենակրկն սարիքից սկսած թեմանամ էլ հայաստացիություն էր սերմանվում: Այնուհետև, երբեք չհաճեցվելով դաստիարակող ու սարածային կրոնականների հետ, դիվանագիտական էլ մնացյալ բոլոր աստիարակներում Երևանական աշխարհում էր սարվում հոգուս «սարածային ամբողջականության» բացարձակապես իրենց ձեռնհաս թեզի ճշմարիտ լինելու համար: Ոչինչ չէր խնայվում երիտասարդ սերնդին աշխարհի հայցնի ԲՈՒՅ-երում կրթության ուղարկելու ուղղությամբ: Իսկ ամենակարեւորն այն էր, որ ամեն օր ու ժամ մարզվում էր կասարելագործվում էր բանակի անձնակազմը, զինվում ամենաժամանակակից զինատեսակներով: Այդ ամենին զուգընթաց մեծապես սերմանվում էր նեւաճի, հայերի կողմից «բռնագավթված» սարածներն ազատագրելու եւ իրենց դաստիարակող լինելու անհրաժեշտության գաղափարները: Ավելին, մանր-մունր գործողություններով, արդիական ֆանտաստիկա-բանով էլ դաստիարակող իրականացվում էին հայերի զգոնության աստիճանն ու նոր ձեռքբերումների եւ ունեցած հնարավորությունների սուղաման գործողություններ:

Այս ամենի արդյունքում ունեցանք 44-օրյա՝ բոլոր առումներով դաստիարակող: Միակ բացառությունն այդ դաստիարակումն էր, որ մեր զինվորը չդաստիարակեց, այլ հերոսաբար եւ երբեմն դրոնկիտոսյան մեթոդներով կռվեց մինչեւ արյան վերջին կաթիլը: Իսկ այսօր...

Սովորաբար բոլոր ժամանակներում դաստիարակող իրական մասնակիցները, իսկապես կռվածները դաստիարակող չեն խոսում (հայրս ու նրա 7 եղբայրներն անցել էին Հայրենականի բոլոր փուլերով, բայց այդ մասին երբեք ու ոչ մի բառ չէին խոսում), որովհետեւ այն ժամ դաժան բան է: Իսկ վախեցածներն ու մոթադասները գիտեց-ցեցեց հերոսություններ են դասում: Այդպես դասվելով էլ եկանք հասանք 2020-ի նոյեմբերի 9-ի հայտարարությանը եւ դրանում արձանագր-

ված մեզ համար խիստ ցավալի իրողություններին: Գործընթաց, որ դեռ Երևանակում է, ու Աստված գիտի թե դեռ որքան ցավալի իրողություններին ակնաստեղծերը կլինեն: Իսկ ինչո՞ւ: Համոզված եմ՝ մեկ դասաճառով. որովհետեւ կորցրել ենք եւ չունենք մեր ազգային էթնոսկան ազնվականություն կոչված եւ դեռականության համար խիստ անհրաժեշտ երեւոյթը: Իսկ ինչ ասել է ազնվականություն: Իհարկե, այս բառի բազմաթիվ մեկնաբանություններ կան եւ միմյանցից շատ արբեր ընկալումներ:

Պատմականորեն մայրող դարերի ընթացքում ձեւավորված խոսքը հողատեր արիստոկրատիան եւ մանր ու միջին կալվածատերերը հասարակության սիրադեբ առնչյալ խավն էր, ազնվականությունը, որն իր կասարելությանը հասավ ավաստիության դասաբանում: Հայաստանում ազնվականության սնտեսական ֆաղափական հիմքը հողատիրությունն էր, որը ամրագրվում էր համադասարանական սիստեմով՝ թագավոր, իշխան եւ այլն: Տարբեր ազգերի մոտ ազնվականությունը տարբեր անուններով է կոչվել՝ կոնս, դուս, հերցոգ եւ այլն: Հայաստանում աշխարհիկ ազնվականության վերնախավը վաղ ֆեոդալական ժամանակաշրջանում կազմել են բղեթիները, մայրաքաղաքը կան ավագ սեռուհները, որոնց հիմնական հասկանիներն են եղել նրանց սարածային հզորությունը՝ հիմնված հողի ավաստիական սեփականության վրա, «ազնվագարությունը»՝ օժտված ժառանգական արժանություններով եւ տնտեսի հնությունը: Շնորհիվ էլ նաեւ արաբի կողմից՝ հավասարի ծառայության համար: Ազնվական ընտանիքի անդամներն ստացել են հասուկ դաստիարակություն (հիմնականում՝ ռազմական) եւ կրթություն, արդեւ Երևանում ու վայելիքների մեջ:

Արժանավորների թագավորության օրջանում (1-428թթ.) ազնվականությանը բնորոշ է եղել դասային աստիճանակարգը եւ կրթության կախվածությունն ավագից: Արաբացի հետ ազնվականության վերնախավը կազմել են բղեթիները, մայրաքաղաքն ու հոգեւորական բարձր դասերը, որոնք իրենց հզորությանն ու դիրքին համադասարանող «գահերը» կան բարձր են ունեցել արմուխի (հոգեւորականները՝ վեհարանում): Կրթություն կան մանր ազնվականները կոչվել են ազատներ, սեռուհներ, ոստանիկներ, որոնք վասալական կախվածություն են ունեցել («ծառայություն») խոսքերից: Աշխարհիկ ազնվականությունը արաբի հանդեպ կասարել է զինվորական եւ ֆաղափական ծառայություն, նրան սրամարդ է իր զինուժն ու ամրությունները, վարել որոշակի դեռական դասում: Հայ աշխարհիկ ազնվականությունը գերազանցապես զինվորական դաս էր, եւ նրանից էր կազմվում ազատագրողը: Բարձր ազնվականությունն իր սիրույթների սահմաններում եղել է անձնիշխան, ունեցել է սեփական գործ, դրոշ, զինանշան, վարչական նորմեր եւ այլն:

Մարզայինական Հայաստանի ազնվականությունը գրեթե դաստիարակող իր իշխանական բոլոր իրավունքներն ու նույն վասալական ծառայությունը կասարում էր Սասանյան արքաների հանդեպ: Պարսից արքաներ Հազկերտ II-ի (438-457) եւ Պերոզի (457-484)՝ հայ ազնվականության իմնավարությունն ու արժանությունները փոփոխության ենթարկելու փորձերը, կոշ դիմադրության հանդիմանելով, խափանվեցին եւ դարսից Վաղարշ թագավորը հարկադրված եղավ Նվարսակի դայանադրով (484) ձանաչել հայ ազնվականության տնտեսիկ իրավունքները:

387 թ. Հայաստանի առաջին բաժանումից հետո բյուզանդական մասի հայ ազնվականության արժանյալ վիճակն ու ժառանգական իրավունքը վերացնելու հիմքը դրեց Ջենոն կայսրը (474-491): Հուստինիանոս I -ն էլ 529 թ. հասուկ հրովարտելով Արեւմտյան Հայաստանում բյուզանդական գորակայան ստեղծեց եւ հայ ազնվականությանը գրկեց գործ դաստիարակական իրավունքից: Այնուհետեւ նա 536 թվականի հրովարտելով հայ մայրաքաղաքի սան բոլոր անդամներին (թե՛ սեռուհներին, թե՛ կանանց) հայրական կալվածների ժառանգման իրավունքներ սկսեց, որի նդասակն էր մանրատել խոսքը ազնվականության կալվածատիրական ամբողջությունը, նրա հզորության սնտեսական հիմքը:

VIII դարից սարածաբան ներխուժած արաբներն էլ իրենց սիրադեբությունը Հայաստանում ամրադնելու համար վարում էին հայ ազնվականության եւ նրա զինվորական ուժերի ոչնչացման ֆաղափականություն: 705 թ. նրանք ռոճիկ վճարելու դաստիարակող շուրջ 800 մեծատնտեսիկ ազնվականների իրենց գործերով հանդերձ խաբեությունը հրավիրում են Նախնական եւ բոլորին կոտորում: Իսկ 725-ի արաբական «աշխարհագրից» հետո էլ վերացվեցին հայ ազնվականության մայրական արժանությունները. նրանք եւս հարկահանվում էին իրենց ունեցած անասունների եւ հողատնտեսությունների համեմատ: Հետգիտեց ֆայլայվող ժամ ազնվականներ VIII դարում գաղթում էին Բյուզանդիա եւ համալրում կայսերական բանակի եւ իշխող ֆաղափական դասի շարքերը: Դրա հետեւանով բյուզանդական 30 կայսրեր, հարյուրավոր բարձրաստիճան գորահրամանատարներ, ֆաղափական գործիչներ, գիտնականներ ու արվեստագետներ սերված էին հայագրի ազնվականությունից: Հայրենի սիրույթներին կառչած հայ ազնվականների որոշ մասն էլ աշխատում էր հարմարվել արաբ սիրադեբություններին: Համակերպվողներից ոմանք կրոնափոխվում էին, ոմանք էլ՝ ընդունում արաբական անուններ:

Հին ազնվական սերից համեմատաբար դաստիարակող Բագրատունիները, Արծրունիները եւ Սյունիները, որոնք IX դ. համանեղ ուժերով փորձում էին վերականգնել ոչ միայն իրենց վաղեմի իրավունքներն ու արժանությունները, այլեւ երկրի դեռական անկախությունը: Ամենաակնկալը Բագրատունիներն էին, որոնք ձգտում էին սեր դառնալ Հայաստանի բարձրագույն դասերին (Հայոց իշխան, սդարադեբ) եւ Առոս Ա-ի գլխավորությամբ 885 թ. վերստեղծեցին հայկական դեռականությունը:

Նոր թագավորությունում վերականգնվեցին ազնվականության մայրական բոլոր իրավունքները, գահերեցության կարգն ու վասալական կախվածությունը: Սակայն X դարում Բագրատունիների դեռականությունը մասնատվում է: XI դարում էլ Բյուզանդիան, այնուհետեւ սելջուկթուրքերը նվաճում են Հայաստանը, կործանում նրա դեռականությունը եւ դարբերաբար վարում հայ ազնվականու-

թյան ոչնչացման ու նրա կալվածների բռնագրավման ֆաղափականություն: Երկրում ստեղծված անսանելի կացության հետեւանով հայ ազնվականությունը զանգվածորեն սկսեց արագադեբել Կիլիկիա, որտեղ Ռուբինյանների հիմնած իշխանությունը գոյատեւեց 300 տարի (1080-1385): Այստեղ նդասավոր դայաններ ստեղծվեցին հայ ազնվականության բարգավաճման համար, բայց հետագայում դեռականության կորցնելուն զուգընթաց անհետացավ նաեւ ազնվականությունը:

Սակայն նրանց որոշ ժառանգողներ դաստիարակող Ջեթունում, Արցախում, Վասպուրականում եւ այլ վայրերում: Հենց այդ դաստիարակած հետնորդներն էլ իրենց Երևանական դայադարի ու հերոսական դաստիարակող սեռուհի կենդանի դաստիարակող գաղափարը հետագա բոլոր ժամանակներում: Այդ հայրենամարդ գործի ակունքներում մեծապես կանգնած էր ազնվականությունը, ֆանի որ ա) բնիկ մայրաքաղաքի այդ տնտեսներն էին, որ կազմում էին ազատների ու ֆրմական դասերը եւ ժառանգաբար իրականացնում էին աշխարհիկ ու հոգեւոր իշխանությունը, բ) ազնվականը մայրաստեղծ բանական մարդկանց ժառանգն է, ով դաստիարակել է ցեղի արյան մաքրությունը, արաբասուր կարգը, օրեմը, արեւելակերպը, գ) ազնվական լինելը ոչ թե կոչում է, սիստեմ կան վասակ, այլ՝ ծննդյան վկայական, դ) այդ տնտեսը բարոյականության բարձրագույն չափանիշների կրողն էր, ե) այդ տնտեսի դաստիարակող համար գոյություն ուներ հսակ կրթադաստիարակչական համակարգ, որի միջոցով նրանք ստանում էին աշխարհիկ եւ հոգեւոր իշխանության իրականացման անհրաժեշտ գիտելիքները, զ) բնիկ, զսարյուն ազնվական տնտեսներն էին կազմում Հայ Ազգը, ե) Հայ ազգային մակույթը ստեղծողները ազնվականության ֆրմական, ադա, ավելի ուշ, հոգեւոր դասն էր, որը ոչնչացվեց 4-րդ դարում, իսկ ազատները հիմնականում ոչնչացվեցին 4-12-րդ դարերում:

Այսօրվա Հայաստանում, ցավոք, չկա ու դեռ չի ձեւավորվել այդ դասը, իսկ դասնականում է, որ մեր դեռականությունը Երևանակում է վսանգված մնալ եւ կմնա այնքան ժամանակ, ֆանի դեռ այն չի ձեւավորվել: Ավելի վսանգավոր է, որ երբեմն էլ ազնվական են իմենակոչվում այդ հասկացության մասին անգամ իրական դաստիարակող չունեցող մարդիկ: Այդ դասաճառով էլ սեղի են ունենում իրադարձություններ, որոնք իրատեսական լինելուց ժամ հետո են եւ ով ինչ ու ինչի մասին ասես խոսում է: Իսկ ավելի հաճախ մեր հասարակությանն ինչ դասադի մասնություն են որոշեւ բացարձակ ճեմարտություններ, երբեմն էլ՝ փորձում սեղայնացնել օտարներին դաստիարակող գաղափարներ: Օրինակ՝ ինչպես իրավամբ նշում է «Կաստյան հետազոտությունների կենտրոնի» սնտեսն, ֆաղափագե **Սերգեյ Սիլիսեւը**, երեւի ֆչերը գիտեն, որ առաջին անգամ «դողդաջյա կառավարման», այսպես կոչված գաղափարը, առաջացել է Թուրքիայում՝ հեղաշրջումից հետո: Եվ մեղմ ասած մերօրյա վարչախմբի որոշեւ «դողդաջյա հեղափոխությունը» մաքուր թուրքական ծագում ունեցող գաղափար է, որով մոլորության մեջ են գցել մարդկանց: Մարդիկ էլ, ինչպես երեւում է, դեմ չեն խաբված լինելուն: Հուսանք, որ ամենամոտ արագայում կունենանք այդ ամենը, աստիճանաբար կոչվի եւ, որ ամենակարեւորն է, վերջապես կձեւավորվի հայ ազնվականությունը, որը բոլոր ժամանակներում դեռականության գլխավոր գրավականն է:

ՀԱՍՏ ՄՈՍԿՈՅԵԱՆ

Լիբանանը եւ Լիբանանի հայութիւնը դանդաղ ֆայլերով կ'ընթանան դէպի խաւար, ղետութեան մասնատում եւ կործանում

Պէյրոս

Արդէն ւաելի քան երկու տարիներէ ի վեր ահագնացող ֆաղափական, սնտեսական, ֆինանսական եւ ընկերային ճգնաժամը չափազանց դժուարացնելով դարձած է Լիբանանի մէջ: Ըստ տեղեկութիւններու, շուրջ 800 միլիարդ տարածքային դուրս բերուած է՝ հայրենասիրութեան դրոյզն զգացումներէ զուրկ, աւագակաբարոյ դեկալարիկներու եւ այս չհնաղ երկիրը իրենց սեփական ազարակի վերածած, ֆաղափացիական ղեկավարութեամբ ղեկավարուող անձերու կողմէ, որոնք ղաւանդ վերցուցած են երկիրն ու ժողովուրդը: Ամիսներէ ի վեր, փրկութեան նոր կառավարութեան ձեւաւորման հասուկեան փորձ, հասուածական թէ դաւանական միջնադարեան բաժանումներով առաջորդուելով դէպի կասարեալ քառուստ եւ անդունդ: Արեւմտեան «մարդասէր» երկիրներէն, որոնք այնքան մտահոգ են սիոնիստական ղեկավարութեան անձեռնարկներ կայրելու եւ աղաքայով, ո՛չ մէկ օգնութիւն կը ցանկանան ցուցաբերել չփառութեան ու կարիքներ, մթութեան թէ անորոշութեան մէջ աղորդ Լիբանանի բազմաշաշար ժողովուրդին: Աւելին, ֆորոնա համաճարակին, 4 օգոստոս 2020 թ. Պէյրոսի նաւահանգիստի 6 մեկաթոն ղայթունին (ուր ամբարուած

էին Սուրիոյ ֆաղափացիական ղաւանդը սնուցող մի քանի ոճրադէպ գրողները ղարարս տարներ լեցնող...), աղա մագութ եւ ղեւնգի մի թր թէ անգոյութեան (թոնրով Սուրիա մագանեւնգելով), Լիբանանի թրթոսկիի գահավէժ անկումն էսֆ, այժմ վսանգուած է նաեւ համացանցային ծառայութիւնը, Լիբանանը կասարեալ խաւարի մէջ մխրճելու սղառնալիով:

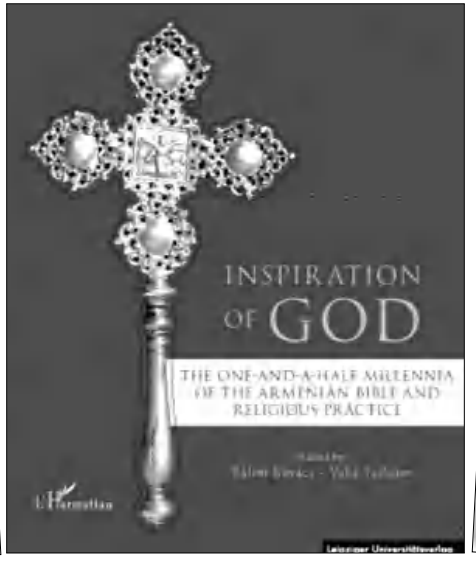
Եթէ յեղափոխութեան կոչերով զանգուածային ցոյցերն ու բախումները ոչ մէկ արդիւնքի հասան մօտիկ անցելին, աղա ժողովրդային անկառավարելի ղոռթկումները կրնան Լիբանանը առաջնորդել դէպի միջ-համայնֆային բախումներու, ղետական կառոյցներու վրայ յարձակումներու, բախսախնդիրներու եւ վարձկաններու վճարուած սաղարմներու, հարցականի սակ դնելով Լիբանանի աղազան, որդէս հանրաղետութիւն:

Որոշ ֆաղափազներ, որոնք եւլոյթ կ'ունենան Լիբանանի հեռաշետիլի կայաններէն, խորհուրդ կու տան արագօրէն կառավարութիւն կազմել, միաժամանակ նշելով, թէ այդ կարելի է միայն սարածաշաշարային եւ միջազգային գերղետութիւններու կամֆով եւ կարգաղութեամբ: Դժբախտաբար Լիբանանի ֆաղափական թէ համայնֆային կառոյցները կաղուած են այս կամ այն ղետութեան, անոնցմէ սսանալով ֆինանսական օգնութիւն-«ղոր-

Լիբանանի հայութիւնը, որ սասանաճեակներ շարունակ տակաց ու դիմակայեց բազմաթիւ ղաշեռազմներ, կործանիչ իրադարձութիւններ եւ անձեւն վերջինը՝ ցաւալի կորուստներ ունենալով համաճարակէն եւ Պէյրոսի նաւահանգիստի ահաւոր ղայթունէն, շուարած վիճակի մէջ կը գտնուի: Սփիւռքի ամբողջ օգնութիւնը, վերջին 30 տարուան մէջ, ամբողջովին ուղղուեցաւ Հայաստան եւ Արցախ, միլիոնաշար դարձնելով «ղայծառափայլ» շաս դեկալար-դեկալարուիներ: Նաեւ, Լիբանանի հայութեան դղորցներն ու ազգային կառոյցները սնանկութեան եզրին հասան՝ փոխարէնը ծաղկեցնելով Հայաստանի եւ Արցախի ֆաղափներն ու գիւղերը, որոնցմէ շասեր, առօփ-փառօփ յանձնուեցան, ըստ խայտառակ համաճայնութիւններու՝ Ազրղեճանի ոճրագործ ղետութեան: Սուրիահայ գաղթօճալը նոյնղէս կազմալուծման վսանգի առաջ կը գտնուի, մինչ արիւնալի ղաշեռազմներէ վերաղրած Լիբանանի հայութիւնը կը յուսայ անգամ մը եւս յաղթել այս արիալիքին, մերժելով արսազաղթն ու վերացումը Սփիւռքի երբեմնի այս մայրաֆաղափին:

2019 թվականի մարտի 25-ից մայիսի 20-ը Բուդապեշտի Սեչե-նի անվան ազգային գրադարանում բացվել էր «Միութիւն եւ բազմազանութիւն. Հայկական Աստուածաւանդը եւ կրօնական աւանդութիւնը» խորագրով ցուցահանդեսը՝ Պիտեր Պազմանի անվան կաթոլիկ համալսարանի, Կյուլտենկյան հիմնադրամի, Բեռլինի ղետական գրադարանի եւ Լայդղիգի Լայքնիցի անվան արեւելյան երկրների մշակոյթների եւ ղասմական հետազոտութիւնների ինստիտուտի ազակոյթյամբ: Հայաստանի ազգային գրադարանի հավաքածուներից ցուցադրվեցին 1666-68թթ. Ամստերդամում Ոսկան Երեւանցու տղազրած հայերեն տղազիր առաջին Ասվածաւանդը եւ 1733թ. Վենեշիկում Մխիթար Սեբասացու հրատարակած Ասվածաւանդը:

«Ասծոն ներւնչանք: Հայ Ասվածաւանդի եւ կրօնական ղրակսիկայի մեկուկէս հազարամյակը» կասալոզն արդէն Ազգային գրադարանում է

2020 թվականին տղազրվել է «Ասծոն ներւնչանք: Հայ Ասվածաւանդի եւ կրօնական ղրակսիկայի մեկուկէս հազարամյակը» (The One-and-a-Half Millennia of the Armenian Bible and Religious Practice) ցուցահանդեսի անգլերէն կասալոզը՝ գերմանաբնակ հայագետներ, Պիտեր Պազմանի անվան կաթոլիկ համալսարանի հայագետութեան ամբիոնի վարիչ Բալինս Կովաչի եւ ղասմական գիտութիւնների թեկնածու Վաիտ Թաւճյանի խմբազրոյթամբ:

Այն արդէն Հայաստանի ազգային գրադարանում է: Հասորը լրացվում է նոյն թեմայի վերաբերյալ հողվածների ժողովածուով: Տղազրոյթյան, մշակոյթային ղասմութեան եւ ասվածաբանութեան տեսանկյունից հայկական Ասվածաւանդի վերլուծութիւնից եւ գնահատումից բացի, այն ներկայացնում է Հայ առաքելական, բողոքական եւ կաթոլիկ կրօնա-

կան հարսութիւնը, որը բնութագրում է Օսմանյան կայսրութիւնում հայերի կյանքը եւ Կարղասների հայ կաթոլիկ համայնքները: Ասվածաւանդյան ձեռագրերն ու մանրանկարները, որոնք ցուցադրվում են այս հասորում, արսացոլում են դեռեւս 1600-ական թվականների հայ հասարակութեան մշակոյթային, լեզվական եւ կրօնական կյանքը:

Դոկտոր Բալինս Կովաչը Լայդղիգի Արեւելյան Կենտրոնական Եվրողայի ղասմութեան եւ մշակոյթի կենտրոնի ավագ գիտաշխատող է, որտեղ համակարգում է «Հայերն Արեւելյան եւ Կենտրոնական Եվրողայում» հետազոտական նախագիծը: Բուդապեշտում ուսանել է ղասմութիւն, կաթոլիկ ասվածաբանութիւն եւ իրավում: Հետաքրքրութիւնները ներառում են Արեւելյան Եվրողայի (հասկաղէտ Տրանսիլվանիայի), Կովկասի եւ հայ սփյուռքի

մշակութային ղասմութիւնը: Կովաչը հրատարակել է «Հայ կաթոլիկ հավաքական արխիվներն Արմենողոյիտում» (2012, համահեղինակ՝ Ռիտա Բեռնաղ, անգլերէն, ռումիներէն, հունգարերէն), «Եղիսաբեթոտղոյիսի հայկական գրադարանի կասալոզ» (2012, համահեղինակներ՝ Արմենուի Դրոսթ-Արգարյան, Տիրոս Մարտի, անգլերէն) եւ «Արարաից հեռու. հայ մշակոյթը Կարղասյան ավազանում» (2013, համահեղինակ՝ Էմեսե Պալ, անգլերէն) հասորները:

Լիբանանում ծնված Վաիտ Թաւճյանը ղասմութեան եւ ֆաղափակրութեան գիտութիւնների թեկնածուի կոչման է արժանացել Փարիզի Սոցիալական գիտութիւնների բարձրագոյն դղորցում: Նա Բեռլինում հիմնված «Հուլեամասյան» կայիթի (www.houshamadyan.org) գլխավոր խմբազիրն է, մի գիտական նախա-

գիծ, որի նղասակն է վերականգնել Օսմանյան կայսրութեան հայերի տեղական ղասմութիւնը եւ նրանց հիւրողութիւնները: Որղէտ հեղինակ եւ խմբազիր հրատարակել է «Ֆրանսիան Կիլիկիայում եւ Վերին Միջագետսում՝ Թուրքիայի, Սիրիայի եւ Իրաքի սահմաններին, 1919-1933 թվականներին» (2004, ֆրանսերէն), «Հայկական բարեգործական ընդհանուր միութիւն. հարյուրամյա ղասմութիւն» (հասոր 1-2, համախմբազիր, 2006, անգլերէն), «Կիլիկիայի հայերը. բնակավայր, հիւրողութիւն եւ իմնութիւն» (համահեղինակ, 2012, ֆրանսերէն), «Օսմանյան հայերը. հասոր 1. կյանքը, մշակոյթը, հասարակութիւնը» (2014, անգլերէն), «Ամենօրյա կյանքն անդունդում. Տեղատղանութեան օրագրեր, 1915-1918» (2017, անգլերէն) հասորները:

ԳԵՂԱՍ ԷՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

ՀՀ. անգորի ու անօգնականի սահմանին

Օրեր առաջ ՄԱԿ-ի կառույցներից մեկի սարածած հայտարարությունը շոկային էր. ոչ ֆաղափական, այլ սնտեսական դարենի ու գյուղատնտեսության կազմակերպությունը...

Ի հակադրություն ՄԱԿ-ի հայտարարության, Հայաստանում դարենային ամրամասերի գները մի քանի դեղիներում կտրուկ աճ են առձանագրեցին: Երկրորդ հաց համարվող կարսոֆիլի 1 կիլոգրամի արժեքը մեկ օրվա ընթացքում 160-180 դրամից հասավ 450 դրամի, ստեղծված վաճառվում է 600-700 դրամով, բարձրացան լոլիկի, վարունգի, լոլիկի, սոխի, այլ բանջարաբոսանային մշակաբույսերի գները: Հայաստանաբնակը երկրնսրանի սրվեց. ի՞նչ է կասարվում իր, թող որ անհանգիստ երկրում: Խնդիրներ ծագող ժամանակներ նախորդ սասնանյակներում էլ ենք ունեցել, սակայն ամառը նոր-նոր սկսած այս քաղցում նման խառնակոթ չենք նկատել: Եվ հարցը՝ սնտեսությունում, մասնավորապես գյուղըրոսո՞ւմ է նման խառնակոթ, թե՛ ֆաղափական անորոշությունն է այս վիճակի դասձառը, հնչում է ինքնաբերաբար: Ուման այս ամենը բացատրում են ՀՀ գյուղատնտեսության

նախարարության լուծարումով: Երբեմնի գյուղնախի խնդիրները հիմա դրված է ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության վրա, որտեղ փոխնախարարներից 2-ը դասասխանաճու են գյուղըրոսի համար: Ավաղ, այստեղ էլ ավարսվում է կառավարման ողջ մակարդակը: Ասենք. եթե ընդամենը 2-3 արի առաջ հանրադատությունում արդեն նշված կարսոֆիլի ցանքասարածությունները կազմում էին մինչև 36 հազար հեկտար, հիմա այն, որոշ փորձագետների հավասմամբ, նվազել է կեսից էլ դակաս չափով: Այն կարելի է մասամբ արդարացված համարել, եթե բարձրանար հեկտարի բերքատվությունը, կամ մեր առաջ սննդակարգն այնքան բարեփոխվեր, որ կարսոֆիլի կողմը սասնօրյակը մեկ նախիմ: Բայց ոչ մեկն է եղել, ոչ մյուսը, արդյունքում էլ՝ այդ դալարադատի ծավալների նվազում ու առաջարկ-դախանջարկի արդյունքում գնի անսովոր բարձրացում:

Դե եկ ու բան հասկացիր այս երկրի կառավարումից, որի լիներ-չիներն անհասկանալի է: Մեկ բնակչի հաշվով վարելահողային 1500 ֆառակուսի մեթր կարողունակությամբ Բելգիային ու Իսրայելին գերազանցում ենք կրկնակի-եռակի ամգամ, իսկ ահա վերջինից գրեթե օրուջ արիս ստեղծվում ենք մերկրում, ճեսար Բելգիայից էլ բրինձ կներկերենք: Կեսկասակում են, ֆանգի սուսյոգ սեղեկացված չեն այս երկրում այդ մշակաբույսի արսադրությունից: Դե նրանք ինչ հրաբներ ասես գործում են, գուցե այդ մեկն էլ են իրականացրել, ֆանգի երկրի ՀՀ-ին համաչափ 30 հազար ֆառակուսի կիլոմեթր արածի վրա 11,5 մլն մարդ են դախում, միայն խոգի միս 1 մլն տոննա են արսադրում, երբ ՀՀ ցուցանիքը այս թվի հազիվ 1 տոկոսն է: Ինչ մնում է բրնձի արսադրությանը, ըստ ԱՄՆ-ում՝

1868 թվականից տղազրվող «Համախարհային փաստեր 2021» տեղեկասուի՝ Եվրոպայում այս մշակաբույսի 2000 թվականի 3,2 մլն տոննա արսադրությունը 2018-ին հասել է 4 մլն տոնայի, միջին Եվրոպայում հաշվով արեկան 8 կգ-ի: Երբ այսֆան են օգսագործում անգլիացիներն ու ֆրանսիացիները, գերմանացիներն ու իտալացիները... Հայաստանցիներս սղառածն էլ է այդչափ, միայն թե՛ 100 տոկոսով ներկրված, ինքնաբավության ուրեւ ցուցանիչ անճեսած: Իսկ դարզվում է մեր հողերում էլ են ժամանակին բրինձ աճեցրել, որդիսի վկայության հանդիպում ենք Րաֆֆու հուշագրություններում. հասոբ 9, էջ 228: «Սաղարակի կիրճից անցնելով, սկսվում է Շարուրի երկրամասը՝ մեր դասնական Շարայի ժառանգությունը: Արփա-չայը, բաժանվելով հարյուրավոր առվակների, ոռոգում է այս կանաչազարդ հովիտը, որ մշակված է ըստ մեծի մասին բրնձի դաճերով»:

Անուուս կան ոմանք, ովքեր գսնում են, որ հայոց բարեբեր հողերը հարկ է առավել բարձր արդյունք երաճալորող մշակաբույսերի աճեցման նղաճակով օգսագործել: Բայց ո՞ր են այդ առաջարկները, ինչո՞ւ այդ մասին չեն հայտարարում ազրարային անվանվող համալսարանի գիտնականներն ու այլեւայլ ոլորտի մասնագետները: ՀՀ բնակչությունը միլիարդա-

վոր դրամների երեկեղեն ու մասնաբերների ճեսականիներ է սղառում, որն ամբողջությամբ ներկրված խոր առեցված խոգի, սավարի ու հավի մսից է դասրասսվում: Համանման վիճակ է կաթնամթերի արսադրությունում, որի արդյունքում մեր ավանդական դանիոր ներկայացվում է դանային մթերի դիտակով: Անուուս կան դաճսոնյաներ, դեճական հասսաճություններում աճաճառող սնտեսագեճ դոկտրներ, ովքեր բարեփոխումներ նկատում են, սնտեսական աճ ճեսնում են, միայն... չեն կարող բացարել, թե դրանք երբ առարկայական կղառնան, ասենք, հարյուր հազարավոր կենսաթոճակառուների եւ ուսանողների համար, երբ մանկադասըներում կվերանան հերթերը, կկառուցվեն մշակութային հասսաճություններ... ի վերջո՝ երբ արեւածաղկի սերմը չթթելու անհրաճեճոսությունից առաջմաեթ անհրաճեճոս բուսայուղի հումք կղառնա: Իսկ եթե իճխանության նղաճակը արիներ անց 1 բնակչի հաշվով 5000 դոլար ՀՆԱ ունենալն է, այն այսօր արդեն ունի, ասենք... Ալբանիան: Մերն ուրի՞ճ է.

Գրում են այս մասին ու մտրում. ամբողջությամբ կախման մեջ ենք այս ու այն երկրներից՝ դարենային ու էներգեթիկ առուններով Ռուսաստանի դաճնությունից, հազուսի ու էլեկտրոնիկայի հարցում Չինաստանից ու Թուրքիայից, սերմերի

դեղիում՝ Եվրոպայից... Կեր ենք անվում Պորտուգալիայի երբեմնի գաղութ Անգոլայի դես մի երկրի, այն արբերությամբ, որ հազիվ 45 արիներին անկախություն ունեցող այս երկիրը «Եվրոնյուտով» ամիսներ ճարունակ իր հող ու ջրի գովազդն է անում, գրոսաճրչիկների ու ներդրողների հրավերներ է ուղարկում, մենք մեր ախոռներն ենք փորձում իսելացի անասնագուների վերածել: Հարգելով անգուլացիների արածն ու առաջիկայի այլ երկրների օրինակներ բերել, ուր մարդկանց առաջան առավել գրավիչ ու օրինակելի է, ուր թեւե ծիրան ու խաղող, անգամ եգիպտացորեն չի աճում, փոխարենը մեր կոնյակին մրցակից դանիական ու ճվեդական օղի են արսադրում, նուրվեգներն ու ֆինները՝ մաեւ մեճանում վաճառվող յուղ ու կարազ...

Պարզ մի համեմատություն կասարենք. Թե Ալբանիան ու Բելգիան, թե Հայաստանը գրադեցնում են մոտ 30 հազար ֆառակուսի կիլոմեթր արած, 1 բնակչի հաշվով արդյունավեճ գյուղատնտեսական գործունեություն ծավալելու նղաճակով վարելահողերը 1800, 540 եւ 1500-ական ֆառակուսի մեթր են: Բայց ո՞ր նրանց դարենադախությունից ինքնաբավությունը, ո՞ր մերը: Հավելելենք, որ գյուղագործունեության նղաճակը մաեւ վերամշակողներին հումք աղախովելն է. ճաբարավազի գներն այսդես չենք սասանվի, եթե հեռավոր երկրներից ներմուծվող ճաբարեղեգի փոխարեն Ախուրյանի գերհոգր գործարանի համար ճաբարի ճակնղեղ մշակվեթ Ծիրակի ու Լոռու մարզերում: Որեւէ դասասխանաճու երբեւ խոսել է այս մասին. վսաեեցնում են՝ ոչ: Եվ հարցը՝ ինչո՞ւ ենք այսչափ անգոր ու անօգնական դարձել, հնչում է ինքնաբերաբար: 20.07.2021թ.

Թերեյան մշակութային միության Դոկտոր Նուբար Բերբերյանի անվան ամենամյա մրցանակաբաշխություն

Մսավորական, լրագրող, ակթիվիստ եւ ՌԱԿ բազմաթիվ անսագրերի օրուջ կետարյա խմբագիր Դոկտոր Նուբար Բերբերյանի 2021-ի ամենամյա մրցանակաբաճխությանը դիմելու մեկնարկը սրված է:

«Նուբար Բերբերյան» մրցանակը սրվում է հայկական ծագում ունեցող ուսանողներին, որոնք մասնագիտանում են միջազգային իրավունքի կամ ֆաղափազիության մեջ:

Մրցանակաբաճխությունը սահմանվել է մսավորականի կսակի համաճայն, իսկ Բերբերյանը կյանից հեռացել է 2016 թ.նոյեմբերի 23-ին, 94 արեկան հասակում:

- Մրցանակաբաճխությանը մասնակցելու դախանջներն են՝**
- 1) Կարող են մասնակցել ուսումնական հասսաճությունների՝ հայկական ծագում ունեցող ուսանողները, որոնք գլխավորադես մասնագիտացած են կան միջազգային իրավունքի, կան ֆաղափազիության մեջ:
 - 2) Դիմորդը դեթ է ամբողջական դրույով ներգրավված լինի ողջ աճխարհի հավասարնագրված ֆոլեջների կան համալսարանների բակալավրիատի կան ասդիրանսուրայի ծրագրերում:
 - 3) Դիմորդը դեթ է ներկայացմի ողջ տեղեկասվությունը, որը սահմանված է դիմումի ճեսում:
 - 4) Դիմորդը դեթ է ներկայացմի ֆոլեջի գրագրի դասճենը:
 - 5) Դիմորդը դեթ է ներկայացմի դիմանկար:
 - 6) Դիմումը հնարավոր է սսանալ Tcadirector@Aol.com էլեկտրոնային փոսին գրված նամակի միջոցով:
 - 7) Դիմորդները դեթ է դիմումները ներկայացնեն էլեկտրոնային արբերակով՝ ուղարկելով Tcadirector@Aol.com հասցեով:
 - 8) Հայտերի ընդունման վերջնաճամկեթը 2021 թվականի սեդեմբերի 15-ն է:
 - 9) Հիմնադրամի ադմինիսրասոբները եւ կառավարիչները 2021 թ. Հոկտեմբերին կվեարկեն որակավորված հաղթողների օգթին՝ հաճվի առնելով յուրաբանչյուր դիմումասուի ներկայացրած դիմումը:
 - 10) Հաղթողը կան հաղթողները կսսանան իրենց մրցանակները 2021 թ. նոյեմբերին:
 - 11) Հաղթողները իրավասու չեն կրկին դիմել մրցանակի համար:

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ Հրասարկութան L արի Հրասարկիչ «ՎԱՅՆ ԹԵԶԵՅԱՆ» սոցիալ-մշակութային հիմնադրամ

Երեան 0010, Եզմիկ Կողբացի 20/3

e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com

www.azg.am

Գլխաուր խմբագիր ՅԱԿՈՒ ԱԵՏԻԶԵՅԱՆ

Հաճաղաղաղիմ (գովազդ) հեթ. 010 582960

Համակարգչային ճարունաճր՝ «Ազգ» թերթի

Թերթի միութի ամբողջական թե մասնակի արսադրումները տղազիր մասնուլի միջոցով, ուղիորհեռուսստեսութանը կան համացանցով, առանց խմբագրութան գրաուր համաճայնութան խոսի արեկուն են համաճայն ՀՀ հեղինակային իրաունքի մասին օրենքի:

Նիթերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձում:

Գ սառով յողաճները գովազդային են, որոնց բովանդակութան համար խմբագրութիմը դասալսանասութիմն չի կում:

«AZG» Weekly Editor-in-chief H.AVEDIKIAN Phone: 374 010 582960 20/3 Yeznik Koghbatsi st., Yerevan, Armenia, 0010